87756

Jósika Júlia.

Elbeszélések

1-2

N. M.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

JÓSIKA JULIA.

I. KÖTET.

PEST, 1872.
LAUFFER VILMOS TULAJDONA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

JÓSIKA JULIA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I. KÖTET.

PEST, 1872.
LAUFFER VILMOS TULAJDONA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

87736
M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomt. No. 1910 Lev. 170.

KONRÁD.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

A nap utósó sugarai rózsafénynyel boritották el a vidéket; az esti harang ezüst nyelve búskomolyan szólt a távolban; a madarak csevegve keresték fészkeiket; s az emberek, a teremtésnek e törpe királyai, kifáradva tértek haza a nap teendői után, — ki a mezőről, ki a boltból, ki az irószobából vagy műhelyből — hol homlokuk verejtékében keresték kenyerüket, mig a jó isten ingyen tartja s ruházza szárnyasait.

Lépteink ez esti órában, szegény ház felé vezetnek, Késmárk városának egyik mellékutcájába, hol kis, de tiszta és csinosan butorzott szobában nyitott ablak mellett, két alak ült; egy tizenkilenc-husz éves ifju, s egy alig tizenöt éves leányka — mindketten mély gyászban s komolyan beszélgetve.

— Tehát valóban — már holnap utnak kell indulnod Konrád? — kérdezte a leány könyes szemeit az ifjura emelvén.

— Valóban kedves Bertám ! — felelt az ifju halk, kissé reszketeg hangon. — Tudod, hogy szegények vagyunk, s erszényem nem engedi, hogy nagyurilag gyorskocsin, vagy épen postalovakon utazzam. A legolcsóbb remét az utazásnak kell választanom, azaz részint gyalog, részint szekeresekkel mennem; az ily utazás pedig sok időbe kerül, — s ha nem indulok tüstént, alig leszek Heidelbergben az egyetem megnyitásakor.

— Igazad van Konrád — meg kell lenni ! oh ! de oly nehezen válok el tőled ! oly magánosan fogom magamat érezni itt egyedül a háznál. Bár szegény, jó anyánk élne még ! vagy bár veled mehetnék Heidelbergbe.

Az ifju fölsóhajtott, aztán nyugtatólag felelt : — Én is azt kivánnám, jó Bertám ; de a kit az Isten magához hivott, azt vissza nem hozhatjuk e földre, bár mennyire is sovárgunk utána ; s egy tanulónak lakása az egyetemen, nem neked való hely kedvesem. Tudom, hogy az első időben keservesen

fogod bátyádat nélkülözni; de később megszokod távollétemet, aztán a jó öreg Elsbeth, ki férjhez menetele óta anyánk mellett s később dajkánk volt, veled marad; jó kezekben hagylak tehát, s te is, nemsokára visszanyered szokott vidámságodat.

— Meglehet! — viszonzá Berta levertséggel — de szomoru, szomoru dolog, hogy ily hirtelen, kedves anyánk halála után, téged is el kell veszteném!

— Csak kilenc holnapra; a szünidőre haza jövök, s ha gyalog is kellene a hosszu utat mind végig megtennem! — jegyzé meg az ifju.

— Kedves, kedves Konrád! minő jó vagy hozzám! — kiáltott föl a lányka s testvéréhez simult, fejecskéjét vállán nyugtatva.

II.

Mig e szerény hajlékban a két árván maradt testvér igy beszélgetett, az elválás fájdalmának előérzetében, addig messze onnan, Magyarország déli részében, szép kastélyban,

körülvéve a kényelem s fényüzés bájkörétől, egy fiatal sziv szintén fájdalmasan dobogott, — mert másnap el kellett válnia, legalább egy időre, attól, ki szerelmét birta, s kinek kezét igérte.

A szép parkszerü kertben, melynek közepében nagy kastély emelkedett, két alak sétált lassan, és szorosan egymás mellett haladván; az egyik szép üde hajadon volt, alig tizennyolc éves; a másik csinos, deli huszártiszt, de kin, zsinoros egyenruhája dacára, a magyar jelleg nem volt látható.

Világos szőke haj, kék szem, kerekded arc, ugy mint tartás és járás, inkább cseh eredetre gyanitatnak — s valóban a fiatal huszártiszt nem volt magyar, hanem inkább gazdag, mintsem előkelő cseh család ivadéka.

A leány búskomoly volt és hallgatag — az ifju, bár ő is érezte talán az elválás keservét, megtartá szokott ékesszólását, s mindenkép igyekezett szép társnőjét fölviditni.

— Minden héten kétszer irunk egymásnak, — ugy-e Irmám? — szólt a leányka kezét simogatva — aztán, ha csak sikerül, hat héti szabadságot nyernem, uj év táján Pestre jövök, hol a farsangot együtt fogjuk tölteni; jövő nyáron pedig enyim leszesz örökre; bár atyád ne volna oly makacs; — most nőm volnál, s elvihetnélek magammal a Szepességbe. Meg nem foghatom, miért kell nekünk épen egy egész évig jegyben járnunk!

Irma kipirult, de nem felelt semmit. Ő jól tudta miért nem engedi atyja, hogy házassága elébb véghez menjen. Az öreg ur magyar volt a szó teljes értelmében, s ezért nem tudott a gondolattal kibékülni, hogy kedvenc leánya, a szép Irma, nem magyarhoz, hanem idegenhez menjen férjhez. De épen mivel Irma kedvenc gyermeke volt, engedett végre kéréseinek, hanem azon feltétel alatt, hogy a házasságnak csak egy év mulva szabad megtörténnie. Talán tudta, minő lepke szivü uri emberek többnyire ezek a hetyke

tisztecskék, s azt remélte hogy a kérdésben levő diszpéldány ki nem állja a tizenkét hónapi tűzpróbát? — Meglehet, bár be nem vagyunk beavatva az öreg ur titkos gondolatiba; — elég hozzá, hogy ő egy évi jegybenjárást követelt — s nem tágitott, bár mennyire kérte is jövendőbeli veje a legszebb szavakkal, leánya pedig a legérzékenyebb tekintetekkel, szólni nem mervén, mert az öreg Kaposváry nemcsak makacs, de szigoru és rendtartó családatya is volt — korántsem a most divatozó fajból, kik szépen engedelmeskednek, ha gyermekeik parancsolgatni méltóztatnak.

A hold már ragyogott ezüst fényében, midőn a szép pár visszatért a kastélyba, melynek egyik tágas teremében együtt volt az egész család; atya, anya, fiu, egy eleven, tizenhét éves ifju, s Irmának két nővére, az egyik idősebb, a másik fiatalabb nálánál.

Volt ott még egy fiatal ember, nem szép, de érdekes külsejü, nagy, sötét, búskomoly szemekkel, és csendes nyugodt maga-

viselettel, ki, ugy látszott, legalább, bár nem család tag, mégis a családhoz tartozott.

Fehérváry Aladár — ez volt a fiatal ember neve — tizenkét éves korában árván maradt, s azóta Kaposváry házánál növekedett, ki atyja legbensőbb barátja, s Aladárnak keresztatyja és később gyámnoka volt.

Aladár bár tele volt tehetséggel s erélylyel, de magaviseletében gyermekkorától fogva komoly és csendes, habár e mellett oly kedélyes és előző, hogy mindenki szerette, még pajkos, zajos vig iskolatársai és pajtásai is, dacára annak, hogy nem egyszer tréfásan kinevették időelőtti komolysága és szokatlan csendessége miatt.

De ha az ifju már ezelőtt komoly szokott lenni, pár hónap óta búskomoly lőn, s a mellett levert és halvány, ugy, hogy Kaposváryné, ki őt, mint saját gyermekét szerette, nyugtalankodott rajta, s nem egy titkos tanácskozást tartott a régi meghitt háziorvossal; de ki mindig nyugtatólag felelt,

hogy Aladárnak — testileg legalább — legkisebb baja sincs. Lelkileg pedig mi bánthatná a deli, tehetős ifjut, élte legszebb tavaszában!

Mi bántja a virágot, mely bimbójában hervadni kezd? mi a szép zománcos gyümölcsöt, mely aszásnak indul, még mielőtt megért volna?

Vannak férgek, melyek titokban rágodnak — volt-e oly féreg Aladár szivében is?

A fiatal huszártiszt csak éjféltájban hagyta el a kastélyt, visszatérendő közeli állomására, honnan másnap reggel századával kivonult, lassú menetben a felföldre utazván, uj állomására a Szepességbe.

Ez éjjel ketten virrasztottak a kastélyban; az egyik szárnyban a szép Irma, lakályos, választékos szobájában; a másik szárnyban Aladár — ki reggelig fel s alá járt az övében, s viradatkor elhagyta a házat, a nélkül, hogy lefeküdt volna.

III.

E nap óta négy hónap mult el —

Thein Wenceslaw báró a hetyke huszárkapitány, egy Késmárkhoz igen közel fekvő faluban, elég jól találta magát, tiszttársaival együtt. Minden héten hüségesen két levelet inditott a szép Kaposváry Irmához, tele érzékeny szavakkal, sóhajtásokkal a viszontlátásra; de a ki e kissé elégiai epistolákat elolvasván, egyszersmind láthatta volna a nyalka százados a késmárki szépek közepette, udvarolván jobbra balra, osztogatván sóhajt, kacsingatásait, olykor kézszoritásait annak rende szerint, nem igen hihette volna, hogy a mit leveleiben mond, szivből ered.

Tiszttársai, kik hiven követték példáját, bár olykor kissé irigyelték szerencséjét a szép nemnél, még-is egyetlen szóval sem árulták el, hogy a választékos és pénzével nagyon bőkezüen báró Thein százados többé nem szabad ember, ha nem is a törvény, de legalább a becsületesség értelmében, s már öt hónap óta jegyben jár Magyarország egyik legszebb, s legtehetősb hajadonával.

Nem csuda tehát, ha a csinos és gazdag

tiszt, nagy ember volt a kis városban, ha nem egy fiatal sziv hevesebben dobogott, midön angol félvér lován, végig vágtatott a csendes utcákon, nem egy szép kék szem sovárogva tekintgetett feléje, nem egy üde ajk mosolyra nyilt közeledésére, és sok szép reménynek bimbója megnyilt, csak azért, hogy ismét elhervadjon.

Mig e fénypéldája várnájának, igy lepkeként rózsáról rózsára lebegett, addig jegyese, a kedves Irma, nem is álmodván minő könnyen türi szerelmes tárgya a távollét gyötrelmeit, csendesen füzte odább napjait, várva várván jegyese leveleit, felelvén azokra nem levelek, hanem inkább hő könynyekkel, képzelvén magának minő búsan fájlalja szive választottja számüzetését, s számitgatván a napokat s órákat az ujévig, midőn remélheté, hogy a viszontlátás örömeit fogja élvezhetni.

Hanem azon mértékben, melyben Irma csendesebb komolyabb s halványabb lőn, Aladár fölhagyott tulságos szótlanságával;

arca visszanyerte természetes színét, lépése szokott ruganyosságát, nem ült többé hallgatag szórakozottságban valami távoli szögletben, hanem mulatott a családdal, s főleg annak fiatalabb tagjaival, mint ezelőtt; s mivel étvágya is tetemesen növekedett, a jó Kaposváryné meg lőn nyugtatva, s nem tartott többé titkos értekezéseket a házi orvossal.

Az öreg ur, ki nem csak orvosa, hanem barátja is volt Kaposvárynénak, hallgatott. s azt sem mondta Kaposvárynénak mit mindnyájan annyira szeretünk mondani, azaz: Lám igazam volt; nincs semmi baja az ifjunak! — hanem éles szürke szeme olykor fürkészőleg nyugodott Aladáron, főleg mikor ez Irmával társalgott; s ily alkalommal nem egyszer haragosan mormogta ősz bajusza alatt: — Hm! azt hiszem, Irma közelebb is akadt volna vőlegényre; pedig olyanra, ki százszor fölér azzal a paszomántos hetyke legénynyel.

IV.

Mig itt egy fiatal sziv, félig öntudatlanul engedvén a szerelem varázsának, fölüdült, messze onnan más, még fiatalabb s tapasztalatlanabb, érezni kezdé, hogy van a világon más neme a szeretetnek s csatlakozásnak is, mint a melyet ő eddig ismert, azaz: gyermeki s testvéri szeretet.

Konrád eltávozása után, Berta igen csendesen s zavartalan egyformaságban tölté napjait, egyedül öreg szolgálójával, a hű, de egyszerü, mondhatnók, főleg némi tekintetben, együgyü Elsbethtel.

Konrád és Berta atyja lelkész volt, a felföldnek egyik nagyobb falujában. Halála után, ezelőtt körülbelül két évvel, özvegye Késmárkra jött lakni, hol szülei után egy kis házzal s kerttel birt.

Egészsége már akkor roskadozó állapotban lévén, egészen visszavonultan, csupán gyermekeinek élt; s ezt annálinkább, mivel Késmárkon senkit sem ismert, s uj ismeretségekre nem is vágyott.

Nem sokára beteges állapota nem engedte, hogy szobáját elhagyja, s pár hónappal azelőtt, hogy Konrád Heidelbergbe utazott, férjét a sirba követte, Konrádra, s Elsbethre bizván az alig tizenöt éves, szép és kedves Bertát.

E körülmények következtében, a leányka még magánosabban érezte magát, mintha — a városban növekedvén — ismerősök s gyermekkori barátnék társaságban vigaszt és szórakozást kereshetett s találhatott volna.

Berta nem csak szép és kedves, hanem jó, szelid és munkás leányka is volt; most is megadással tűrte kissé szomoru sorsát, s Elsbethel együtt dolgozott és fáradozott, hogy Konrád számára annyi pénzt szerezzen, a mennyit csak lehet.

De mindamellett, mikor munkájával elfoglalva az ablak mellett ült, szeme nem egyszer sóvárogva kisért más fiatal leányokat, kik családjok vagy fiatal barátnéik társaságában végig haladtak az utcán, csevegve s nevetve, mig ő oly busan s magánosan ült szobájában.

Nincs szomorubb dolog, mint városban, vagy oly helyen, hol sok ember összegyül, egyedül találni magunkat. Ha látjuk, hogy mások ismerősökkel jőnek össze, beszélgetnek, mulatnak, mi pedig nem találkozunk sehol ismerős arccal, bennünket nem szólit meg senki, oly buskomoly érzése a magányosságnak s elhagyottságnak lepi meg szivünket, hogy önkénytelen sohaj emelkedik keblünkből, vagy köny gördül szemünkből.

Igy járt nem egyszer szegény Berta is; s ha a magány meglett korunkban terhünkre van némelykor, ez fiatal éveinkben valódi kinná válhat.

Kedvenc helye az utcára nyiló ablakok egyike mellett volt; ott ült mindig, varrással vagy kötéssel elfoglalva, mert ott legalább embereket láthatott, ha csak messziről is.

Olykor az öreg Elsbeth is, ha a konyha és házkörüli munkáját elvégezte, mellette foglalt helyet, s gyorsan forgatván kötőpálcáit, egy kis pletykával, olyannal, melyet a szatocsnál vagy a péknél hallott, igyekezett

a többnyire csendes és komoly Bertát kissé mulattatni s fölviditni.

— Lám — szólt Elsbeth egy nap, midőn ketten ültek az ablak mellett — ott jőnek az uj tiszt urak. Mult héten váltották föl a régieket: azok mind csunyák voltak, de ezek egészen mások ám! Azt mondják, hogy ezek egytől egyig gavallérok s gazdagok, főleg a százados ur — ez csak ugy szórja a pénzt jobbra balra tele kezekkel — aztán gyönyörü szép ember.

— Melyik az Elsbeth? — kérdezé Berta ébredező kiváncsisággal, fejecskéjét kidugván az ablakon a rózsák és szegfük közt, melyek párkányán dusan viritottak.

— Az ott a szürke lovon; — susogta az öreg szolgáló — nézze csak Berta, minő bátran lovagol.

Bertának szép, sötét szemei kisérték a deli lovast, a mig csak láthatták, s alig ha Thein kapitány — mert ő volt — észre nem vette a szép fiatal arcot a virágok kö-

zepette, mert százszor visszatekintett, mig végre eltünt szem elől.

Azóta a tiszt urak majdnem mindennap lovagoltak az utcán végig, a százados pedig olykor kétszer is; és főleg mikor egyedül volt, mindig lassította lova lépteit, ha Berta ablakjához közeledett; s ha ennek fejecskéjét megpillantotta a virágok mögött, nem egyszer köszönt is a szép leánynak.

Berta ezt megszokta — sőt ha olykor elmult a nap, a nélkül, hogy a deli huszár ablaka előtt megjelenjen, kinos űrt érzett szive körül, mintha életéből valami hiányzanék, és hallgatag lőn, — olykor buskomoly is; — de nem unta magát többé, s megszünt társalgási élvezetek után sóvárogni.

Azon pár perc, mely alatt az ifju tiszt elhaladott háza előtt, betöltötte ugy szólván az egész napot; mielőtt jött, Berta várta megjelenését s gondolta: vajjon egyedül leend-e ma a százados, vagy pajtásaival? köszönni fog-e vagy nem? Ha messziről hallotta lova dobogását — pedig kevés idő mulva igen

messziről ismert már reá — szive majdnem hallhatólag vert, pir futotta át kissé halvány arcát, s kezei reszkedni kezdettek, ugy, hogy munkáját nem vala képes folytatni; aztán jött pár rövid pillanata az öntudatlan örömnek s boldogságnak — s midőn lova léptei, kardjának csörgése elhangoztak a távolban, ugy tettszett a fiatal leánynak, mintha napjának vége volna; s a jövő reggelig csak az oly hamar elmult percekben élt; visszavarázsolván eleven emlékező tehetségével, minden vonását, minden mozgását, minden mosolyát, a neki oly szépnek, oly igézőnek tetsző idegennek.

Szegény Berta! Oh! ha csak egyetlen pillantást vethetnél ama szivbe, melyet te oly dicsőnek képzelsz, ha láthatnád minő parányi helyed van neked ott, — sok, igen sok másként leende, s kevésbé szomoru!

V.

Mig a fiatal leány igy, engedvén a bűvös delejnek, szép, bár csalfa álmokban ringatta

magát, mit gondolt, mit érzett amaz ember, kire messze onnan, szép és kedves ara várt?

Hogy ezt megtudhassuk, lépjünk Thein kapitány szállásába.

A szoba elég tágas, de a legegyszerübb, gerendás tetővel s fehérre meszelt falakkal; mindamellett kényelem dolgában mindennel bir, mit az ember kívánhat.

Az egyik szögletben, szemközt a nagy zöld kályhával, szalmazsákokból s mátrácokból álló tágas diván vonult el, mely éjjel ágynak, nappal pamlagnak használtatott. A szoba közepét is elég nagy tábori asztal foglalta el, melyet össze lehetett hajtani, s mely most tarka szőnyeggel volt betakarva. E körül tábori székek s támlányok álltak, lágy párnákkal ellátva, mig a falak hosszában, az elsőhöz hasonló, de valamivel kisebb diván, és csinos körládák pihentek, melyeket szükség esetében, szintén ülésnek lehetett használni.

A támlányokon s székeken az asztal körül, melyen poharak, borserlegek s egy

tányér pozsonyi kétszersült álltak, a szoba tulajdonosa, és a század többi tisztjei ültek, beszélgetve, szivarozva, s a poharakat elég gyorsan üritve.

Thein kapitány egy levél olvasásával volt elfoglalva, melynek finom papirosa s csinos irása tanusitá, hogy női kéztől jő.

— Mi ujságot ir a szép Irma kisasszony? — kérdezte nevetve a főhadnagy — midőn Thein a levelet összehajtván, mellzsebébe tette.

— Mintha csak Irmától vehetnék levelet! — felelt a százados vállat vonitva.

— Tehát többen szerencséltetnek ily választékos levélkékkel? — kérdezte enyelegve az idősb alhadnagy, mig a többiek nevettek.

— Meglehet; felelt Thein, — elég, ha akkor, mikor már pater familias leszek, a családatyák erényeit kezdem fölvenni; addig éljen a szabadság! éljenek a hölgyek!

— Még is csak kissé boszantó — jegyzé meg a fiatalabb alhadnagy, — hogy kapitányunk, dacára annak, hogy jegyben jár,

az oroszlánrészt követeli, a szép menyecskékre s kisasszonykákra nézve; itt is, mint mindenütt, ő az első eminens, az udvarlásban. Most is ő nyerte meg annak a szép kis leánynak szivét, kinek ablaka előtt oly gyakran ellovagolunk. Nem is néz reánk, akár hogy curbettirozzunk s tegyünk ki magunkért; de ha a százados csak messziről megpillantja; mindjárt ott van a szép kis fő a virágok közepette, melyeknek legszebb rózsája ő maga.

— Ha, ha, ha! — nevetett Thein — még pótává fogsz válni, Ferdinánd, ha sokáig e kis szépség szemeibe nézesz. Próbáld meg szerencsédet, én ezt egy cseppet sem bánom; ha szivét meg tudod nyerni, tant mieux! Van itt elég más szép leány, kivel mulathatom magamat?

— Köszönöm alássan! — felelt a Ferdinándnak nevezett alhadnagy — mikor szive már a tied, mit a vak is láthat, akkor én próbáljam szerencsémet, s valljak kudarcot. Hanem egyet mondhatok: nem oly könnyü

ám a szepességi leányokkal elbánni; ha szive a tied is — a dolog mégis in statu quo fog maradni.

— Gondolod? — kérdezte a százados, mig a pir fölszált arcába — én pedig azt mondom, hogy a szepességi leányok sem jobbak a Deákné asszonyom vásznánál.

— Csalatkozhatnál! — szólt az alhadnagy.

— Oh! mivel te barátom párszor felsültél, azt hiszed, hogy más sem boldogulhat? — akarsz-e fogadni?

— Nem bánom.

— Jó, tehát fogadjunk ötven darab aranyba, hogy hat hét mulva mindennapos leszek a háznál — a többi magától értetik.

— Fogadjunk; itt a kezem.

Mig a tisztek igy beszélgettek, egy csinos, alig tizenkilenc éves hadfi, ki szinte jelen volt, hallgatott; de látszott vonásaiból, hogy mily érdekkel követte a beszélgetést. Thein százados, bár a tisztekkel nagyon barátságos lábon állt — a hadfiakat még szol-

gálaton kivül is, illő távolságban szokta tartani. Azért nem csuda, ha Eberstein — ez volt a csinos hadfi neve — most sem mert a társalgásban részt venni, főleg mióta Thein személyes érdeke lőn abban megérintve. Csak midőn a két tiszt a fogadásra kezet adott, szólt a hadfi halkan, s könnyü sohajjal: Szegény leányka! Aztán fölkelt, meghajtotta magát, és elhagyta a szobát.

A százados utána nézett. — Mi lelte azt a fickót, hogy igy nyakra főre elillan, s mit mormogott fogai közt, mielőtt elhordta magát innen? — kérdezte azután.

— Alkalmasint megbotránkozott fogadásunkon; — nevetett az alhadnagy — ezek a poroszországi ifjak egytől egyik ugy vannak növelve, mint a kisasszonyok. Mindjárt kipirulnak, mint a bazsarózsák, ha az ember kissé szabadabban beszél.

VI.

Pár napra e jelenet után Berta varrással elfoglalva ablakja mellett ült, de a munka

mindjárt-mindjárt kiesett kezéből, s kis fejecskéje mintegy hallgatózva fordult az utca felé.

Az öreg Elsbeth bedugta fejét az ajtón.

Gyönyörü őszi napunk van, Bertám; — szólt az öreg cseléd — vegye kalapját, kendőjét, s menjünk kissé sétálni, ki a szabadba. Már pár hét óta oly halvány, mint a hold, szabad levegőre s mozgásra van szüksége.

Nincs semmi bajom Elsbeth — szólt a leányka kissé békétlenül — és sokkal jobban szeretek hon maradni.

— Hm! hiszen ezelőtt mindig vágyott sétákra, s ugy örült, mint a gyermek, ha kimentünk a szabadba; — jegyzé meg Elsbeth.

— Oh! ezelőtt! — felelt Berta halk sohajjal — ezelőtt gyermek voltam de — —

— De most talán nem az többé? kérdezte Elsbeth nevetve — mióta nőtt oly nagyot Bertám? hiszen tizenöt éves korában még csak gyermek az ember, akár mit is mondjon.

— Mióta Konrád elment igen öregnek érzem magamat — felelt Berta komolyan, és — —

A szó megrekedt torkán, mert künn sebes lódobogás hangzott, aztán valami csörgés — és mikor Berta kinézett az ablakon, a deli huszárkapitány mozdulat nélkül a földön hevert, lova pedig szabadon állt, míg a lovász gyorsan feléje lovagolt.

— Jézus! — kiáltott föl Berta, fölugorván, s Elsbeththel együtt az ajtó felé rohant.

Midőn kiértek az utcára a lovász már leszállt lováról, melynek kantárát ugy, mint a százados lováét, egy paraszt fiú tartotta, s gazdája mellett térdelt, ügyekezvén ezt, ki semmi életjelt nem adott, a földről fölemelni.

Midőn Bertát és az öreg szolgálót megpillantotta, feléjök fordult. — Az istenért egy kis vizet, — szólt a fiu rémülten — talán magához tér a százados ur, ha vizzel fecskendezzük be arcát.

Berta hirtelen visszafordult, s pár másodperc mulva egy pohár hideg vizzel kezé-

ben állt ismét a sebesült mellett, s ennek arcát fecskendezte.

Nem sokára a százados kinyitotta szemeit, s föl akart kelni fekvő helyzetéből, hanem visszaesett, mintha ereje elhagyná s behunyta ujra szemeit.

— Nem vihetnők be a házba? — kérdezte a lovász. — Az emberek kezdenek itt összegyülni.

— Csak tessék; — felelt az öreg Elsbeth — isten mentsen, hogy beteg előtt bezárnánk ajtónkat.

A lovász, pár tátongó suhanc segedelmével bevitte a századost Bertának szerény hajlékába, s ott ama szobában, hol a leány dolgozni szokott, keskeny fekete lószőr szövettel bevont pamlagra fektette.

Alig távozott el a két suhanc, s a beteg magához kezdett térni, s pillanatról pillanatra jobban érezte magát. Elsbeth a pincéből egy serleg bort hozott föl, melyet betegség esetére tartott ott, s töltött a századosnak pár pohárkával.

Ez nem sokára elhagyta a pamlagot, lovászát haza küldötte a lovakkal, s azt parancsolta neki, jöjjön tüstént utánna a bricskával, mert még nem érzi magát elég jól arra, hogy lovagolhasson.

A lovász, ugy látszott legalább, időt hagyott magának, mert jó három óra telt el, mig végre a szekér megállt a ház előtt.

Hogy Thein százados használni tudta e három órát, abba nem fog senki kétkedni ; s midőn végre elhagyta a házat, hálálkodva és bókolva, az együgyü kis leány szivét elvitte magával, s más értelemben a becsületes, de tudatlan öreg szolgálóét is, kinek bucsuzás közben egy csillogó uj aranyat nyomott kezébe.

VII.

Mig ez Késmárkon történt, Konrád Heidelbergben a legszorgalmatosabban folytatá tanulmányait. Az ifju atyja példáját követvén, a lelkészi pályára szánta magát s gróf T . . . atyjának régi növendéke, igérte is Konrádnak, miként mindent el fog követni,

hogy minél előbb jó állomást szerezzen az ifjunak valamelyik jószágában.

Szerettetve tanárai ugy mint tanulótársai által, az ifju épen oly kellemesen, mint hasznosan tölté idejét; csak ha kedves kis nővérére gondolt, kit kénytelen lőn Késmárkon, oly magános helyzetben hagyni, szorult össze szive. Hanem ő azt hitte, hogy Berta a legjobb kezekben van, mert Elsbethbe annyira bizott, mint saját anyjába.

Bizhatott is benne, ha csupán a jó akaratot s becsületességet vesszük tekintetbe; hanem egyet felejtett: t. i. hogy Elsbeth előhaladt kora dacára épen oly kevéssé ismerte a világot, mint Berta maga.

Husz éves leányka, szegény mesterember gyermeke volt, midőn anyjának szolgálatába lépett; s az óta folyvást falun, s egészen visszavonulva élt uraságánál — mit tudhatott szegény tehát a világ s ennek csábjairól? — talán még kevesebbet, mint Konrád és Berta, kik legalább olvastak, s ezáltal sze-

rezhettek maguknak, habár csak második kézből is egy kis élettapasztalást.

Hanem Konrád maga is még igen fiatal s tapasztalatlan volt arra, hogy Berta helyzetéről tiszta fogalma legyen, s azért talán könnyebben, mint sem kellett volna, nyugodott meg sorsán.

Aztán volt valami, mi pár hónap mulva az ifjut önkénytelenül elvonta kissé családi gondjaitól — s e valami nem volt más, mint ifju szive első szerelme tárgya, egyik tanárának csinos és kedves leánya.

Mindnyájan fiatalok voltunk, mindnyájan szerettünk — tudjuk tehát tapasztalásból, hogy a szerelem oly érzés, mely egész valónkat ugyszólván betölti, s minden egyéb érzést, gondot, vagy aggodalmat háttérbe szorit.

Aztán Berta minden héten legalább egyszer irt — nem panaszkodott — sőt egy idő óta ugy látszott, jobb kedve van, s több megadással tűri bátyja távollétét.

Emlegette ugyan, egyik levelében, Thein

százados balesetét, s azt is, hogy eszmélet nélkül vitték házukba; de Konrád ebben semmi rendkivülit nem látott, s mivel a tiszt neve nem fordult többé elő nővére leveleiben, el is felejtette az egész dolgot, annál inkább mivel saját ügyeivel el volt foglalva, még pedig igen kellemesen.

Sikerült neki t. i. a kedves kis Betty szeretetét megnyerni, s mi még több, atyjáét is. A tanár annyira megkedvelte az ifjut, hogy nem ellenkezett, midőn a két sziv szerelmét megtudta, sőt megengedte, hogy Konrád leányát eljegyezze magának, természetesen azon föltétel alatt, hogy csak akkor leend neje, mikor az ifju már lelkész lesz és meglehetős állomással bir.

Ezen nem kell csudálkoznunk; Némethonban, hol az emberek többnyire szegények, nem ritka dolog, hogy egy szerető pár öt hat, olykor tiz évig is jegyben jár, mig a vőlegény végre annyi jövedelemre tehet szert, hogy nejét bármi szegényen eltarthassa.

Igy telt el pár hónap, s boldogsága első

varázsa által elfoglalva, Konrád talán könynyebben mint sem kellett volna, nyugodott meg nővére leveleiben, bár ezek rövidek voltak, s kevés részleteket foglaltak magukban.

December közepe táján lépjünk az ifju szobájába. A kemencében jó tűz égett, s Konrád közel ahoz egy karszéken ült, hálókabátban.

Képe sovány volt és halvány, s egész tartása mutatá, hogy most kezd csak lábbadozni, valami sulyosb betegség után.

Körülötte minden tiszta s a legjobb rendben volt: látszott, hogy szerető kéz rendezte el szobáját, s látta el a fiatal beteget mindennel, mire szüksége lehetett.

Ugy is volt. Betty s atyja mindennap, pár órát töltöttek Konrádnál, mióta a sulyos betegség, melyből csak most gyógyult föl, szobájába zárta az ifjut; s ezen idő alatt Betty, ki anyja halála óta atyja háztartását vezeté, s igen jó kis gazdasszony volt, rend-

be hozta Konrád lakását, s minden szükségessel látta azt el.

Épen most hagyták el az ifjut a tanár és leánya, s ez szép álmakba volt merülve azon időről, hol Betty neje leend, s saját háztüzénél fogja őt mindig láthatni.

Oly mélyen álmodott, hogy háziasszonya kétszer kopogtatott, a nélkül, hogy felelt volna; s végre benyitott, tartván attól, hogy a még igen gyönge ifjunak talán valami baja lehetne.

— Jó estét Konrád ur; — szólt az asszony, jó becsületes némber, ki hiven ápolta volt az ifjut betegsége alatt; — bocsánatot kérek, hogy csak ugy benyitok; de mivel nem felelt, midőn kopogtam, azt hittem, hogy talán rosszul van.

— Nincs semmi bajom, jó Müllerné; — szólt erre Konrád mosolyogva; — de azt hiszem, kissé szundikáltam, mert nem hallottam kopogtatását.

— Levelet hozok számára — folytatá

Müllerné, épen most hozta a levélhordó; nem fizettem érte semmit, mert bérmentes.

— Köszönöm; — viszonzá Konrád átvévén a levelet; s az asszony, miután egy kis szenet tett a tüzre, elhagyta a szobát.

Valjon kitől jöhet e levél? nem ismerem az irást, pedig Késmárkon tették a postára, itt a bélyeg. Berta talán csak nem beteg?

Ezen gondolatok futottak át az ifju elméjén mig reszkető kezekkel bontotta föl a levelet.

Midőn elolvasta tartalmát, arca oly halvány lett mint a halál, s egész teste reszkedett; végre gomolyagba szoritá a levelet, s földre dobván azt, fölkelt, s párszor föl s alá járt a szobában, oly gyorsan, mint gyenge ereje azt megengedte.

— Ez lehetetlen — e levélnek irója hazug! — és mégis — folytatá pár perc mulva — Berta emlegette párszor e Thein nevét, de azóta hallgatott felőle. Hátha valami alapja volna e rágalomnak; ha Berta tapasztalatlanságában többet bizott volna ezen

emberbe, mintsem kellett! — irnom kell tüstént neki is, — meg kell tudnom mi igaz az egészben? — bár magam mehetnék hozzá — de erőm még oly csekély, most sem bírnak már lábaim.

Ezzel kimerülten ereszkedett a karszékbe; pár perc mulva azonban összeszedvén minden erejét, a kis asztalkát, melyen iróeszköze volt, huzta a karos szék elé, s gyorsan iráshoz fogott.

Párszor kiesett a toll kezéből, oly erőtlen volt még, de végre elkészült a két levéllel, átolvasta azokat még egyszer, igazitott rajtok itt-ott, aztán lepecsélte s csengetett.

Müllerné nem sokára a szobába lépett.

— Legyen szives asszonyom — szólt Konrád — e két levelet tüstént a postára vinni, mindkettő nagyon sürgetős.

A nő elhagyta a szobát.

Konrád még egyszer megvizsgálta a vett levélnek irását; — nem ismerem! — szólt aztán halkan, s mintegy öntudatlanul; az ily névtelen levelek többnyire nem sok hitelt

érdemelnek, de ez itt oly hangon van irva, mely megkap engem, akaratom ellen is. Oh! ha ez igaz volna! azt mondja a levél irója, hogy Berta a legnagyobb veszélyben van, mert Thein százados a legszivtelenebb embere egyike, s nővérem nem volna első áldozata. Pedig jegyben jár, egy jó házból való és tehetős leánynyal — mit remélhet tehát szegény Bertám? Bár erőm térne vissza, hogy Késmárkra siethetnék!

VIII.

Szegény Konrád ohajtása be nem teljesült, mert a helyett, hogy egészsége javult volna, a nyugtalanság s aggodalom, melyet neki a névtelen levél okozott, visszaesést idézett elő, s pár napig életveszélyben forgott, mig végre az ügyes orvosnak sikerült a betegséget ujra legyőzni.

Ezen egész idő alatt meg nem szünt levelek után kérdezősködni; de Müllerné mindig kénytelen volt tagadó feleletet adni. Hetek multak el — a beteg elhagyhatta

ágyát s ujra lábbadozni kezdett, de nem Berta, sem Theintól nem jött felelet.

Végre egy napon, midőn Konrád majdnem megszünt már remélni, Müllerné egy levéllel kezében lépett az ifju szobájába, s nemével a diadalnak nyujtotta ezt Konrádnak, mintha mondaná: Ime! itt hozom végre a várva várt levelet.

Az ifju reáismert nővére irására — mohón kapott a levél után, s feltörvén azt, olvasáshoz fogott; de még mielőtt Müllerné elhagyta volna a szobát, halk fölkiáltással dült vissza a karos székbe, mig ugy is halvány arca a halál szinét váltotta.

— Az istenért mi baja? — kiáltott föl a jó Müllerné, az ifjuhoz sietvén.

— Semmi — semmi! — rebegte az, szaggatott lélekzettel; — de még ma utnak kell indulnom; legyen szives málhámat pogyászolni, édes Müllerné, nincs elég erőm, hogy ezt magam tehessem.

— Még ma utnak indulni? ily betegen, s e csikorgó hidegben? hiszen ez lehetetlen!

— Meg kell lenni — nincs választásom; — felelt az ifju elhatározottan.

— És a tanár ur? s Betty kisasszony? mit fognak ezek mondani? — folytatá a nő.

— Akár mit is mondjanak! Isten látja lelkemet, nem tehetek egyebet. Kérem siessen a pogyászolással; addig pár sort irok a tanár urnak, s felöltözöm másfél óra mulva a diligeanceban kell ülnöm.

* * *

Érteni fogjuk a szegény ifjunak ez elhatározását, ha egy pillantást vetünk azon levélre, melyet csak most vett nővérétől. Rövid volt ez, csak pár sorból állott, melyek igy hangoztak:

Kedves, kedves testvérem!

Az istenre kérlek siess hozzám — igen, igen szerencsétlen vagyok, s nem tudom mitevő legyek. Késmárkot el kellett hagynom — idejöttem Bélára, hol egy kis szobácskát béreltem ki, melybe Elsbethel együtt meghuztuk magunkat. Thein százados — életem

egész boldogságát tönkre tette! — még egyszer kérlek, jer minél elébb szerencsétlen

Bertához.

Csuda-e, ha ily levél olvasása után Konrádnak elhatározása tüstént Bertához sietni, megingatlan volt?

Pár óra mulva az ifju, bár félholtan a kimerüléstől, utban volt, mig Müllerné, levéllel Betty atyjához sietett.

IX.

Szük, szegényes szobácskában, egyetlen faggyugyertya világnál találjuk Bertát és az öreg Elsbethet; mindketten halványan, busan s kisirt szemekkel.

Az öreg szolgáló kötéssel foglalatoskodott — Berta munka nélkül ült az asztal mellett, összekulcsolt kezekkel, s oly kifejezésével a búnak s aggodalomnak halvány vonásain, hogy akár kinek szive megesett volna rajta.

— Ne busuljon annyit Berta; — szólt Elsbeth hosszu hallgatás után; — hiszen jól tudja, hogy minden a mit Késmárkon

pletykálnak, puszta rágalom, s valamikor csak napfényre fog jutni annak a gonosz századosnak ármánykodása.

— Élnék-e Elsbeth, ha igaz volna a mit rólam mondanak? — felelt a fiatal leány erélyesen; — de a világ igaznak véli — talán Konrád sem fogja elhinni, hogy ártatlan vagyok; s aztán — tevé halkabban, s a fájdalomnak legbensőbb kifejezésével hozzá — szerettem ezen alávaló embert, s oh szégyen! érzem, hogy most is szeretem még!

— Berta! — kiáltott fel az öreg szolgáló.

Ugy van Elsbeth, ugy van — nem tagadhatom el magamtól, bár a szégyen pirja száll föl arcomba, s kivánnám, hogy a föld nyeljen el, annyira bünösnek érzem magamat szivemnek e kimenthetlen gyöngesége végett.

E szavak után szünet lőn; Elsbeth nem felelt, Berta pedig ujra elmélyedt bus gondolataiba. Végre kocsizörgés ébrezté őt fel; fölugrott s az ablakhoz sietett, ezen át egy tekintetet vetvén az utcára.

— Ez Konrád! — szólt halkan, mig arca halálsápadt lett, s kénytelen lőn az ablakpárkányba fogózni, hogy össze ne roskadjon.

Elsbeth gyertyát gyujtott s kisietett a szobából. Pár perccel ezután belépett ujra, Konráddal együtt, ki karjára támaszkodott, mert annyira ki volt merülve, hogy alig birt járni.

— Konrád! — sikoltott föl Berta, s bátyja lábaihoz vetette magát.

— Szegény, szegény Bertám! — felelt az ifju, fölemelvén nővérét, s egy csókot nyomván fehér homlokára.

A leány föltekintett.

— Azt mondják, hogy bünös vagyok — hogy azok sorába tartozom, kiket az emberek megvetnek — megutálnak! Oh Konrád! ne hidd — ne gondold csak pillanatig is, hogy nem vagyok többé méltó testvéri szeretedre — hogy bátran nem nézhetek szemeidbe! Ártatlan vagyok, esküszöm mindenre a mi szent előttem — s ha tapasztalatlanságomban

talán nem valék elég hideg, elég reátartó, ha többet hittem, többet reméltem, mint kellett volna — ez volt egyedüli hibám — a többi rágalom, gonosz rágalom!

— Elhiszem — tudom! felelt Konrád komolyan, de szeliden — csak szemedbe kell tekintenem, hogy elég gondatlan valék téged egyedül hagyni — egyedül amaz öreg némberrel, kiben többet biztam mintsem kellett volna.

— Oh Konrád urfi — kiáltott föl az öreg Elsbeth, mig köny tolult szemébe — ne higyjen roszat rólam. A százados ur mindig házasságról beszélt, százszor is kis arájának nevezte Bertánkat — ki hitte volna, hogy mind ezt csak fogadásból teszi?

— Fogadásból? — kérdezte Konrád.

— Igen ám; — felelt az öreg szolgáló.

— S hogyan tudtad ezt meg?

— Elöször egy névtelen levélből, melyet Berta kapott; s aztán valami csinos, fiatal embertől, ki engem az utcán megszólitott, s az istenre kért, távolitsam el a századost a

háztól, mert roszban jár. Azt mondta nekem, midőn tiszttársaival fogadott, hogy Bertát el fogja csábitani; s ne higyjünk neki, ha házasságról szól; mert majd egy éve, hogy valami szép kisasszonynyal jegyben jár, kit pár hónap mulva el is fog venni.

— Igaz-e mind ez? — kérdezte az ifju Bertához fordulva.

— Igaz; felelt ez halkan, s némi erőlködéssel. — Ez oka, hogy elhagytam Késmárkot — nem tudtam magamon másként segiteni. Oh Konrád, ne hagyj el többet, csak melletted érzem magamat biztosságban.

— Nem Bertám: nem hagylak el többé soha; magammal viszlek Heidelbergbe — legyünk együtt, bár szegénységben is. De elébb még egy utat kell tennem Késmárkra — dolgaink végképeni elrendezése végett: — tevé némi szünet után hozzá. Addig te itt készülhetsz az utra.

X.

Thein százados csinos hálókabátban, himzett papucsokban, s tarka horgolt sipkában

ült szobájában. Előtte az asztalon a reggeli állt, s mig lassan itta kávéját, s hosszu török pipából szitta a legfinomabb dohányt, valami laza francia regény olvasásával mulatta magát.

Ugy látszott Berta eltávozása nem okozott neki nagy fájdalmat — nem fogyott meg, nem volt halványabb mint ezelőtt, s étvágya is a régi maradt. Oly emberek, mint Thein, mindent nyugodtan szoktak venni, ha csak személyes jólétök hiányt nem szenved.

Mig a tiszt igy három dolgot élvezett egyszerre, t. i. reggelijét, pipáját, s francia regényét, léptek hallatszottak a tornácon, s pár másodperccel ezután azon alhadnagy lépett a szobába, kivel pár hónappal azelőtt Bertát illetőleg fogadást tőn ötven darab aranyban.

— Jó reggelt Ferdinand; — szólt a háziur, kezet nyujtván a jöttnek — nem is tudtam, hogy visszajöttél.

— Tegnap késő este érkeztem meg, s

azért csak ma reggel jelenthetem be magamat.

— Jól mulattál-e Bécsben?

— Pompásan, s egyszersmind financiáimat is rendbe hoztam. Az öreg urat ez egyszer jó kedvében találtam, aztán anyám is egy kis pénzt tett volna félre számomra. Örülök, hogy végre képes vagyok neked is lefizetni tartozásomat, s egyszersmind fogadd köszönetemet béketürésedért.

Ezzel a hadnagy, egy papirosba boritott hengerkét tett az asztalra.

— Köszönöm; felelt a háziur — de tovább is várhattam volna; nincs szükségem pénzre, aztán soha se nyertem meg valamit oly könnyen, mint ez ötven aranyat. Ha mindig oly tapasztalatlan libácskákkal volna az embernek dolga, mint Berta, akkor a dolog nem is érdemelné a fáradságot.

— Azt hallom, hogy a leány eltünt nyom nélkül Késmárkról?

— Ugy van; — viszonzá a százados; de oly hangon, s oly arckifejezéssel, mintha ér-

tésére akarná adni a kérdőnek, hogy igen jól tudja hová lett.

— Csak vigyázz, hogy a szép Irma szelét ne vegye a dolognak; jegyzé meg a hadnagy.

— Nincs semmi veszély; felelt Thein nyugodt mosolylyal. És most ülj le s reggelizz velem.

— Lehetetlen; — lőn a felelet.

— Miért lehetetlen?

— Először, mivel már reggeliztem — —

— Ez korántsem helyes ok, — veté közben a százados, főleg mikor huszonkét éves hadnagyról van szó.

A hadnagy nevetett; — másodszor, — folytatá azután, — mivel hosszas távollétem után kissé rendbe kell szednem szállásomat, s harmadszor, mert látogatást akarok tenni minél elébb, a csinos tiszttartónénál.

— Ez az indokolás már ér valamit; eredj tehát isten hirével. Evvel kezet nyujtott a hadnagynak.

— Viszontlátásra! — szólt ez; s aztán elhagyta a szobát.

— Viszontlátásra? hol? mikor? ez életben-e, vagy ott, ama más világban, hol aratni fogjuk, a mit itt vetettünk?

* * *

Körülbelül egy órával ezen jelenet után, Thein kapitány lovásza visszaérkezett Késmárkról, hová gazdája reggel elküldte volt, valami csekély megbizással.

Lovát az istállóba vezette, aztán benyitott gazdája szobájába.

A kapitány még ott ült a támlányban, hol őt reggelijénél láttuk, de feje lehajlott mellére, szemei be voltak hunyva, arca viaszszinü; — a lovász közelebb lépett — gazdája halva volt.

* * *

A lovász kirohant a szobából, mintha gonosz szellemek vették volna üzőbe, s kiáltani kezdett, a hogy kifért torkából. Az emberek összefutottak, a gyászhir pár perc alatt az egész falun keresztül szárnyalt, a többi

tisztek sietve jöttek, a legközelebbi orvos eléhivatott — mind hiába! — az élet angyala elröpült örökre!

Thein százados pisztolylövés által halt meg. A golyó szivébe furódott, s ugy látszik, tüstént véget vetett életének.

Egy töltött pisztoly, de melyről senki sem tudta a századosé vagy másé, mert semmi jegy vagy betü nem volt rajta, nem messze tőle a földön hevert; pipája pedig közvetlen a támlány mellett.

Az arany hengerke még előtte volt az asztalon, órája, erszénye, ágya mellett egy kis asztalkán — ha tehát itt gyilkosság történt, ez rablással nem volt összekötve.

És kit lehetett ezzel vádolni?

A lovász kikérdeztetett, ugy szintén mindenki, ki a századosi szállás közelében volt, sőt az alhadnagy is, ki azon reggel látogatást tett Theinnál, s kit többen onnan kijönni láttak; de minden igyekezet mellett még azt sem lehetett napfényre hozni, más

lőtte-e agyon Thein százados, vagy mint öngyilkos halt meg.

Hetek, hónapok, évek multak el, de a sürü fátyol, mely e véres tettet födte, nem szellőztetett ; s végre e gyászeset is feledve lőn, mint minden ez életben.

Volt egy fiatal sziv, mely mélyen, oh minő mélyen gyászolta azt, ki nem volt érdemes szerelmére, de kit ő annak hitt, annak hinni akart, s e sziv évekig hervadt az emésztő bú sulya alatt, mig végre lassan s észrevétlen kezdett felüdülni, más, tisztább, szentebb szerelem varázsa alatt, mely enyhitő harmatként ereszkedett sajgó sebeire.

De hagyjuk ez most, később vetünk majd még egy pillantást a szép és kedves Irma életére, most Bertához kell visszatérnünk.

XI.

Konrád két napi távollét után visszaérkezett Bélára Bertához, ki ezen idő alatt készületeit tette, s kész volt utra kelni.

Másnap hajnalban, a két testvér, Elsbethtel együtt, ki semmi uton el nem akart tőlök válni, Heidelbergbe indultak.

Konrád az egész hosszu ut alatt komor volt és hallgatag, mit utitársai nem csudáltak. Volt elég, mi az ifjut komorrá teheté, egészségi állapotán kivül is, mely oly rosz volt, hogy olykor alig érezte képesnek magát utja folytatására.

Végre Heidelbergben voltak, Konrád régi szállásán, melyet a jó Müllerné egy szobával megtoldott, Bertha és Elsbeth számára.

Alig pár órára érkezésök után, Konrád oly roszul lett, hogy orvost kellett hivatni; és hat hét mult el, mig szobáját ismét elhagyhatta.

Ezen egész idő alatt az ifju oly nyugtalan volt, hogy alig birt helyt maradni; s a mennyire örült előbbeni betegségében, ha a tanár s a kedves Betty meglátogatták, annyira elbusitották őt most e látogatások, mit alig tudott Betty előtt eltitkolni.

Órákig némán ült, vagy hevert, busko-

moly gondolatokba merülve, s látszott, hogy ilyenkor még Berta jelenléte is terhére van.

Nem foglalkozott semmivel, nem érdekelte őt semmi, csak az ujságokat lapozta át naponkint, főleg azokat, melyekben magyarországi hirek szoktak lenni.

Ezen ujságokból tudta meg szegény Berta is annak halálát, ki bút és fájdalmat hozott ifju életére, s kit mégis szeretett, vagy inkább hitte, hogy szeret. Ha valóban szereti, a nyugalom nem térhetett volna vissza oly rövid idő alatt szivébe, mint a hogy ez történt; mert kevés hónap mulva Berta a régi volt ismét, bár komolyabb és csendesebb, mint ezelőtt. De ennek okát nem kereshetjük a fájdalomban a halottért, hanem a nyugtalanságban az élőért; Konrádért, egyetlen testvéreért, ki nem hasonlitott többé sem testileg, sem lelkileg ahoz, mi csak félév előtt volt.

Mihelyt egészsége annyira helyre állt, hogy a szobát elhagyhatta, a tanárhoz ment, s előtte kinyilatkoztatta, szeliden, búsan, de

elhatározottan, hogy kénytelen lemondani leánya kezéről. Okául azt hozta föl, hogy oly körülményeknél fogva, melyek egészen személyesek, de elhárithatlanok, le kell hogy mondjon a lelkészi pályáról; s igy rongált egészséggel, s biztos kilátás nélkül, nem kötheti kedves és szeretett gyermekét, szegényes bizonytalan sorsához.

Nem akarjuk e jelenetnek részleteit adni, igen búsak, igen fájdalmasak azok; elég, ha azt mondjuk, hogy Konrád elvált végképen a tanártól, a legnagyobb lelki gyötrelmek közt, — de barátságosan.

A derék tanár látta, hogy itt nincsen valami könyelmü változékonyságról szó; érezte, hogy a szegény ifju épen a lemondás keserü pillanatában inkább szereti Bettyt mint valaha, de érezte azt is, hogy elhatározása szilárd és megingathatlan.

Mit szenvedett Konrád, mit a szelid Betty, ezen kinos és mégis felejthetlen órában — ezt leirni tollunk képtelen. Vannak bizonyosan olvasóink közt, kik ehez hasonló

fájdalmon mentek keresztül — ezek tudni fogják, hogy ily lelki vihart ecsetelni határos a lehetetlenséggel; azon boldogok pedig, kik eddig mentek voltak az ily gyötrelmektől, bizonyosan megbocsátják nekünk, ha részletekbe nem bocsátkozunk.

Pár hét mulva Konrád, Berta és Elsbeth, elhagyták Heidelberget s Berlinben telepedtek le, hol egészen visszavonultan éltek saját keresetükből.

Konrád leckéket adott, Berta pedig kézimunkák által, melyekben igen ügyes volt, igyekezett egy kis pénzt szerezni.

Igy tengtek hétről hétre, hónapról hónapra, évről évre, — Konrád buskomolyan, rongált egészséggel, s nyugtalan kedélylyel; Berta szelid megadással, erélyesen leküzdvén a fiatalság vágyait öröm és változatosság után, türvén nyugodtan, szelid vidámsággal, mit a sors számára kijelölt.

XII.

Ki nyirhatja meg az időnek hatalmas szárnyait? akár sirunk, akár nevetünk, ha

remélünk, és ha kétségbe esünk, az idő tovább halad, gyorsan, föltartóztathatlanul, s kénytelenek vagyunk vele együtt a cél felé rohanni — ha óhajtjuk ezt minélelébb elérni, épen ugy, mintha irtózunk a végpillanattól.

Ez állt Konrádra és Bertára nézve is. Öt év telt el, háboritlan egyformaság közt; s ha visszatekintettek, ugy tetszett nekik, mintha csak pár hét előtt érkeztek volna Berlinbe.

Egy téli napon, este felé, Bertának valami elvégzett munkát a nagy városnak igen távol eső részébe kellett vinni; s mivel Konrád nem igen szerette, ha, főleg alkonyatkor, egyedül jár az utcán, Elsbeth társaságában indult el.

Elsbeth most már tul volt az ötven éven, s egy idő óta gyakori betegeskedés következtében nagyon elgyöngült. Igy tehát csak lassan tudtak haladni; s midőn elvégezvén teendőiket, haza felé indultak, az est már tökéletesen bekövetkezett, s a lámpák égtek az utcákon.

A hideg csikorgó volt, zuz és fagy boritották a járdákat, ugy, hogy némely helyt elég veszedelmes volt a járás.

Bertára nézve ez nem volt baj; könnyen és biztosan haladt tovább; s a hideg, de tiszta lég s a mozgás jól estek neki; mert többet mint sem kellett, volt kénytelen otthon, szük szobácskájában ülni. De az öreg Elsbeth nem vette ám a dolgot oly könnyedén; tagjai elvesztették ruganyosságukat, s igy csak lassan, vigyázva, habozva, s Berta karjába fogózva, tudott tovább haladni.

Végre, még jó messze szállásuktól, midőn egy előrobogó kocsi előtt kénytelen lőn kissé gyorsabban kitérni, lába kicsuszott, s Berta segitsége dacára, a szegény öreg elesett.

Berta igyekezett őt felemelni, de ez nem volt ám oly könnyü dolog, mert Elsbeth majdnem tehetlen volt magával, s nagy fájdalmat érzett jobb lábában, mely, ugy látszott, vagy ki volt ficamodva, vagy eltörve.

Mig a szegény leányka nagy nyugtalan-

ság közt hajlódott, egyszerre csak valami erős kar jött segitségére. Egy arra menő tisztességesen öltözött férfiu, t. i. észrevevén az öreg ember balesetét, hozzá sietett, fölemelte a földről, s látván, hogy nem tud járni, egy üresen elhaladó bérkocsisnak intett, a kocsiba emelte Elsbethet, s miután Berta alig tudván mi történik vele, utána a kocsiba szállt, s megnevezte az utcát, hol laktak, s a ház számát, betette az ajtót, a bakra ült s a kocsi elrobogott — vagy inkább eldöcögött — mert hol az a porosz bérkocsi, mely robogni tud, vagy akar.

Berta alig vetett volt egy pillantást a férfiura, annyira elfoglalta őt Elsbeth állapotja, s midőn végre lakásuk előtt valának, s a bérkocsi ajtaja kinyilt, nem csuda, ha kiváncsian tekintett arra, ki most is a legnagyobb szivességgel segitette ki az öreg szolgálót a kocsiból, s vezette, vagy inkább hurcolta őt föl a harmadik emeletig, Berta s Konrád igen szerény lakásaig.

A kis nappali szobában, hová legelébb

érkeztek, Elsbethet a pamlagon helyezte el; azután Bertához fordulván, szólt: — tüstént itt leszek a sebészszel; addig áztassa az öreg asszony lábát hideg vizzel.

Ezzel eltünt; s mig Berta követte tanácsát, s Elsbeth lábára folytonosan hideg vizbe mártott gyolcsot rakott, gondolatai önkénytelenül az idegennel foglalkoztak, ki nemcsak fiatal volt, de igen csinos is.

Az öreg szolgáló is, bár nem csekély fájdalmat szenvedett, többet gondolt az idegen férfiuval, mint sajgó lábával, s végre fölkiáltott: Mintha ez arcot már láttam volna életemben.

— Micsoda arcot? — kérdezte Berta.

A fiatal urét, ki oly nagy szivességgel segitett rajtam.

— Hol s mikor? — tudakozódott Berta.

— Nem tudom; de hogy láttam, arra esküt mernék tenni.

E pillanatban lépett be ujra az idegen egy sebész társaságában, ki tüstént megvizsgálta Elsbeth lábát, s azt állitotta, hogy ki

van ficamodva, s hogy mindjárt helyre fogja hozni, ha az idegen segédkezet akar nyujtani.

A legszivesebben; lőn a felelet, s rövid óranegyed mulva valóban a szegény öreg lába be volt kötve, s az orvos azt állitotta, hogy egy hét mulva nem leend semmi baja, s hogy holnap ujra meg fogja látogatni.

Épen midőn a két férfiu kalapja után nyult, lépett Konrád a szobába, hol nem csekély meglepetésére két idegent talált.

— Mi történt itt? — kérdezte szigoru hangon, kérdő tekintetet vetvén Bertára.

Ez elbeszélte neki Elsbeth balesetét, s azon szivességet, melylyel az idegen férfiu segitett rajtuk.

Konrád az idegenre tekintett. Látszott minő roszul esik neki, ismeretlen férfiut lakásában találni; de az idegennek vonásaiban s egész tartásában valami oly nyugodt, becsületes s a mellett nyerélyes volt, mi el nem hibázhatta hatását.

A sötét fellegek, melyek az ifju háziur

homlokán ültek, elvonultak, mint valami varázs hatása alatt; tekintete elveszté szigorát, vonásai azon búskomolyságot, mely évek óta honos szokott ott lenni; s szivélyes mosollyal kezet nyujtván az ifjunak, benső hangon szólt:

— Fogadja köszönetemet azon lovagias szolgálatkészségért, melylyel szegény nővérem s öreg szolgálónkon segitett. Kinek vagyok ennyire lekötelezve?

— Nevem Eberstein; — felelt az idegen, — a mit tettem, igen egyszerü s természetes; a ki hölgyeket bajban lát s nem segit rajtuk, az nem férfiu a szó nemesb értelmében. De én lennék önnek lekötelezettje, ha megengedné, hogy holnap tudakozódjam önöknél a beteg állapota felől.

Valami oly kedélyes volt e fiatal emberben, hogy Konrád, bár eddig minden ismeretséget gondosan került, a vonzerőnek ellent nem tudott állani, s megadta a kivánt engedélyt.

Midőn Eberstein elhagyta a szobát, Els-

beth utána nézett, s aztán mintegy önkénytelenül rebegte ujra: hol is láttam már egyszer ez arcot?

XIII.

Eberstein nemcsak más nap jött el Elsbeth után tudakozódni, de többször is, a nélkül, hogy Konrád ez ellen kifogást tett volna, sőt nem sokára a két férfiu közt benső barátság fejlődött ki, bár viszonyaik, állásuk, s még némileg gondolkozásuk is a legkülönbözőbbek valának.

Eberstein egészséges, csinos, vidám kedélyü férfiu, alig huszonhat éves, jó, ha nem is fényes nemesi családból, szép vagyonának teljes birtokában, élvén Berlinnek legjobb társaságában. Konrád szintén fiatal, de megtört egészséggel, búskomoly kedélylyel; szegény falusi papnak fia, homloka verejtékében szerezvén mindennapi kenyerét, és élvén szegényes szállásban, magánosan, s nélkülözve minden társadalmi élvezetet.

Létezhet-e nagyobb ellentét?

És mind a mellett e két férfiu kevés idő mulva annyira megszerette egymást, mikép nem telt el nap, melyen legalább rövid időt nem töltöttek volna együtt.

Többnyire Eberstein látogatta meg Konrádot, az esteli órákban, mielőtt szinházba, vagy estélyekbe ment, s midőn Konrád már elvégezte a nap teendőit.

Akkor együtt ültek a kis nappali szobában; Konrád és Eberstein pipázgatva vagy szivarozva a nagy vaskemence mellett, melyben a tüz dübörgött, s Berta a szoba közepén a kerek asztal előtt, elárasztva a lámpa fénye által, s elfoglalva varrással, vagy himzéssel.

A két férfiu beszélgetett könyvekről, politikáról, napi eseményekről; Berta csak ritkán vett részt a társalgásban, de azért nem vesztett abból egy szótagocskát sem.

Vajjon Eberstein szemei nem fordultak-e gyakran a kerek asztal felé? — nem tudjuk — mert a kemence melletti szögletbe csak kevés világosság derengett át.

Igy telt el a tél. Tavaszkor Eberstein kénytelen lőn Berlint elhagyni, mert vagyona nagyobbrészt földbirtokból állván, gazdasága után kellett látnia.

A két testvér egyenlően fájlalta távollétét: Konrád nyiltan s minden tagadás nélkül — Berta titkon, de aligha nem még nagyobb mértékben.

Azonban Eberstein, vagy Max, a hogy Konrád őt nevezni szokta, szántóföldjei s juhnyájai közt, nem felejtkezett barátjairól. Gyakran irt, sokkal gyakrabban, mintsem Konrád, ki nagyon el volt foglalva, felelhetett, s minden héten legalább egyszer, a vasut társzekere megállt a testvérek lakása előtt s hozott számukra Schloss-Ebersteinről — ez volt Eberstein jószágának neve — gyümölcsöt, zöldséget, vadat, — szóval mindent, a mit baráttól elfogadhatunk, a nélkül, hogy önérzetünk az által sértve legyen.

Mind a mellett Konrád, bár a nyár mindig jóltevőleg hatott rongált egészségére, ez egyszer azt hosszunak találta s az ősz után

sóhajtozott, mely meghozandja barátját. Berta hallgatott, de aligha ő is nem látta örömmel a fák leveleit elsárgulni, nem hallotta benső megelégedéssel az őszi szelek zugását, s a tüz első dübörgését a nagy vaskemencében, ott a szögletben, mely annyi csendes, boldog órákra emlékeztette.

Végre, az első fagyokkal együtt, beállt Eberstein is; és a viszontlátás közte és Berta közt, mindkét részről oly benső volt, s annyi örömet árult el, hogy Konrádnak szemei nyilni kezdtek.

Nem sokára azon meggyőződésre jutott, hogy Berta és Max szeretik egymást. Örült-e e fölfedezésnek, vagy kellemetlen benyomást tett reá? nehéz volna elhatározni, ugy látszott, hogy a két érzés fölváltva uralkodott kedélyében.

De akadályt nem gördített a két szerető sziv közé, s Eberstein, ugy, mint a mult télen, az estéknek nagyobb részét a két testvérrel töltötte; csak hogy az idén Berta több részt vett a társalgásban, s Max

nem egyszer igen melegnek találta a kemence melletti szögletet, s a kerek asztalnál foglalt helyet.

Igy mult el a tél s érkezett meg a tavasz. Mielőtt Eberstein ujra távozott, megkérte Konrádtól Berta kezét.

Egy sugára az örömnek vonult el Konrád vonásain, de melyet tüstént sötét búfelleg követett.

— Szóltl-e már erről Bertának? — kérdezte aztán.

— Nem; — felelt az ifju, — hiszen jól tudod, hogy soha sem láttam őt egyedül.

— Mielőtt felelnék ajánlatodra, — folytatá Konrád, — multunkról kell, hogy szóljak neked; s főleg némely balnapról, szegény Bertám életéből, melyek sötét felhővel boritották vidám kedélyét.

— Ez szükségtelen; jegyzé meg Eberstein, mig pir vonult férfias arcán át.

— Miért szükségtelen? — kérdezte Konrád meglepetve.

— Mert ismerem Berta multját, — ta-

lán jobban mint te magad.

— Hogyan? te barátom ismered Berta multját?

— Legalább azon részét fiatal életének, melyre céloztál.

— Lehetetlen?

— Igen is lehetséges, mert akkor hadfi voltam osztrák szolgálatban a ***huszároknál, s Thein századában. Csak egy évvel azután hagytam el a katonaságot, idősb testvérem halálának következtében.

— Thein századánál? kiáltott föl Konrád nemével az irtózatnak, Thein századánál? tehát Késmárkon voltál, midőn ez ember oly gyalázatosan bánt szegény Bertával, s midőn— midőn —

— Midőn halva találták egy reggel szobájában; egészité ki, Konrád beszédét, Eberstein. — Tudom jól, milyen ember volt e Thein, s épen oly jól tudom azt is, hogy minden, a mit akkor Bertáról beszéltek, hazugság, s hogy kedves nőnéred oly ártatlan, mint az ujonnan született gyermek. Én irtam

neked akkor Heidelbergbe ama névtelen levelet, melynek következtében Theinnak irtál, mig ő feleletre sem méltatott; én irtam Bertának is, és én szólitottam meg az öreg Elsbethet az utcán. — Meggyőztelek-e, Konrád, folytatá Eberstein némi szünet után, hogy e dologban tisztábban látok mint te magad, s hogy Berta sorsát nyugodtan bizhatod reám?

— Meggyőztél arról Max; felelt Konrád komoly bensőséggel, tudom, érzem, hogy ha valakivel a világon, Bertám boldog lesend veled; és még is, még is arra kérlek, ne szólj neki még szerelmedről; várj csak még pár hónapig, talán egy évig, mig én kiszenvedtem, s kivisznek utolsó lakhelyemre, a csendes sirkertbe. Ha nem vagyok többé, ha elolvastad azon levelet, melyet Bertának irni fogok, de mely csak halálom után fog kezeibe jutni, s ha aztán még mindig vágyol kezére, akkor, oh akkor legyen legbensőbb áldásom rajtatok, a két emberen, kit leginkább szeretek e földön, egyen kivül, tevé hozzá majdnem hallhatlanul.

Eberstein darabig hallgatott, küzdvén érzéseivel; aztán szólt: — Legyen a te akaratod szerint, Konrád; hallgatni fogok a mint eddig hallgattam, mig magad nem oldod fel nyelvemet. Mert Isten mentsen, hogy szavaid beteljesüljenek, s hogy oly közel legyen hozzád a halál, mint hiszed.

— Köszönöm barátom; szólt Konrád, felelet nélkül hagyván Eberstein utolsó szavait, köszönöm nemes önfeláldozásodat; nem fogsz sokáig várni; érzem, hogy napjaim meg vannak számlálva.

XIV.

Mig Konrád, évei csekély száma dacára, csendesen a sir felé halad, s Berta és Max, bár szerelemről nem szóltak, még is bensőleg szeretik egymást, térjünk vissza Magyarországra, s vessünk egy tekintetet, az utósót azon kastélyra, hol először találkoztunk Thein századossal, s arájával, a kedves Irmával.

Csendesebb ott most az élet, mint ezelőtt hat évvel; mert Irmának két nővére

rég férjhez ment; fivére pedig nagyon hajlandó e példát követni, és sokat utazgat Pest vidékére, hol valami csinos nyári lakba időzik, szép leányka oldalán, kiről azt rebesgetik, hogy nem sokára menyecske leend.

Fehérváry Aladár nem tartozik többé a háziak közé, mert öt éve, hogy saját jószágán lakik, s ezt ügyesen és szorgalmatosan kormányozza.

De azért gyakran lehet őt Kaposváriéknál látni, kik az ifjut majdnem ugy szeretik, mint saját gyermekeiket, s kikhez ő fiui szeretettel ragaszkodik.

Irma is megváltozott, mióta őt szépsége s boldogsága tetőpontján láttuk. Arca halványabb s komolyabb, alakja nagyobbnak látszik, mert megfogyott, kedélye többé nem vidám és játszi, mint ezelőtt, hanem csendes és komoly, olykor még buskomoly is, bár kis idő óta gyakrabban lehet ajkain azon kedves mosolyt látni, mely szép vonásait földeriti, mint a napsugár a komoly vidéket.

Jegyese halála óta kerüli a társaságot,

s csak családjának, s titkos visszaemlékezéseinek él. Talán kevésbé szépek, de kevésbé busak is lennének azok, ha fogalma volna azon embernek valódi jelleméről, kit oly mélyen gyászolt; de ő Theinban inkább saját szép lelkének eszményképét szerette, mint az embert magát, ki oly igen igen távol állott ettől.

Gyanitották ugyan sokan Irma környezetében, hogy Thein koránsem volt az, kinek jegyese hitte; s hogy ha valóban neje lett volna, szép csalódásai igen is hamar egészen eltünnek; de bizonyost róla, vagy inkább jelleméről, s életéről csak egy ember tudott, s ez nem árulta azt el soha Irma előtt.

Kell-e ez embert megneveznünk?

Alig hiszszük; mert mindenki gyanitni fogja, hogy ez Fehérváry Aladár.

Ha Irma nővére lenne, s nem azon lény, kit ő maga szive minden erejével, de remény nélkül szeret, akkor, oh akkor a dolog másként áll; akkor ő lett volna az első, ki a hályogot lerántja a szegény leány szemeiről, ki

Theint bemutatta volna neki egész rideg valóságában, s ez által talán visszatartóztatja azon örvény szélétől, mely lábai előtt ásitott.

De hogyan tehette azt azon ember, ki bár titkon, Thein vetélytársa volt, ki életét adta volna, ha a százados eltávolithatja Irmától; s ki maga vágyott, csak ő tudta minő forrón, minő kinosan, helyét a szép leány szivében elfoglalni?

Nem, ez lehetlen volt, ezt becsületes ember, ezt gentleman nem tehette, s azért hallgatott Aladár, hallgatott, mint a sir, bár azt állithatjuk, minden nagyitás nélkül, hogy a szegény ifju százszor többet szenvedett, mint maga Irma; habár szenvedései egészen másnemüek voltak.

De mindamellett, hogy annak következtében a mit tudott, s nemcsak sejtette, mint sokan Irma barátjai közül, talán kevesebbet szólt s külsőleg kevesebb részvétet mutatott, mint akárki, volt mégis valami titkos szózat, mely Irmának megsugta, előbb halkan, de később mindig erősb hangon, hogy senki sem

vesz inkább részt fájdalmában, búskomolyságán, elcsüggedésén, mint éppen a hallgatag ifju; hogy senkiben nem bizhat annyit, mint benne, s hogy barátsága, mert Irma nem álmodott többé szerelemről, a csendes rév, melyben hánykódó életsajkája, egykor nyugalmat találand.

Aladár érezte ezt ösztönszerüleg, és megelégedett ennyivel, legalább egyelőre.

De azon mértékben, melyben szerelem és házasság által a családi kötelékek Irma körül lassankint megtágultak, ugy, hogy ő majdnem egyedül állt éltes szülői mellett, ugyanazon arányban szükségesebb lőn neki Aladár csendes részvéte, v i d á m, bár nem v i d o r társalgása, kedélyes magaviselete; s ha olykor hosszasabban a szokottnál távol maradt, minden oly üresnek, oly szomorunak tetszett neki, mintha valami sötét felleg elzárná tőle a nap jóltevő világát.

Ha aztán ismét oldala mellett volt, oly bensó megelégedés árasztotta el szivét, bár szenvedélyes öröm nélkül, oly jóltevő biztos-

ságban érezte magát, hogy egész valója felüdült, s körülötte minden vidámabb szineket öltött.

Igy álltak a dolgok, midőn Aladár egykor sokkal tovább időzött jószágán, mint ez valaha történt. Hét mult el hét után, a nélkül, hogy Kaposváryéknál megjelent volna, mindamellett, hogy mások által tudták, miképp baja nincsen. Az öreg Kaposváry és neje csudálkoztak, Irma pedig eleinte csendesebb s komolyabb lőn a szokottnál, végre pedig oly nyugtalan, hogy ez mindenkinek feltünt, habár csak kevesen sejtették e nyugtalanság okát.

E kevesek közt az öreg házi orvos első helyen emlitendő; de távol attól, hogy aggályt érezzen Irma halványsága, komolysága s nyugtalansága miatt, a legnagyobb megelégedéssel látta ezeket, s kezeit dörzsölve, széles jó kedvvel, szokása szerint magában mormogta: Aha! homeopaticus rendszerre kezdünk áttérni s szerelmet szerelem által gyógyitunk. Ez egyszer koránsem vagyok ellensége e rendszernek, sőt prescribálok valamit,

mi, ugy hiszem, hatását el nem téveszthetí.

Másnap reggel, midőn szokott látogatását tette Kaposváryéknál, vagy inkább az öreg asszonynál, ki bár a legjobb egészségnek örült, mégis folytonosan panaszolt, s csak akkor volt boldog, ha az orvos valami utálatos orvosságot rendelt számára, az öreg ur, midőn a mindennapi kérdéseken s ütér tapogatásokon tul volt, mindenféle tárgyakról kezdett beszélgetni, s végre kérdezte: Hallották-e önök már e meglepő ujságot?

— Nem hallottunk semmit; mi történt? — szólt erre Kaposváryné kiváncsian, mig Irma, ki az ablak mellett üllt, föl sem tekintett a himzésről, melylyel ujjai gépileg foglalkoztak.

— Nem? azon valóban csudálkozom. Képzelje csak nagysád, azt mondják, hogy Fehérváry Aladár házasodni akar.

— Házasodni? kiáltott föl az öreg asszony, mig Irma lehajolt, s himzését, mely e szavak alatt a földre esett, fölemelte.

— Igen ám; nekem azt beszélték, hogy

Bánhalmy Etelkát jegyezte el magának; szép leány, s a mellett gazdag is: meg kell vallanom, hogy Aladárnak jó izlése van.

Irma fölkelt s a mellékszobába ment, melynek ajtaja nyitva állt; az öreg asszony pedig élénken felelt: Bánhalmy Etelkát? soha nem hittem volna, hogy szerelmes belé— no, de a fiatal embereknek mindenféle szeszélyeik vannak. Talán azért nem jött hozzánk oly sokáig!

— Alkalmasint; — jegyzé meg az orvos — midőn a fiatalság szerelemben sinlik, könynyen elfelejti a barátságot.

A mellékszoba tornácfelőli ajtaja kinyilt s aztán kissé hangosabban a szokottnál becsapódott; az orvos mosolygott, egyet szippantott nagy burnótszelencéjéből, s aztán távozott.

Midőn haza érkezett leült, s a következő sorokat intézte Aladárhoz:

Kedves Aladárom!

Orvossal szemközt hiába titkolózunk; azért ne csudálkozzék, ha azt mondom, mi-

kép hét év óta tudom, hogy ön Kaposváry Irmát szereti. Ha tudni akarja, viszont szerettetik-e, siessen Kaposváryékhoz, és verje a vasat, mig tüzes.

Őszinte barátja
Kormos Sebestyén.

XV.

Mikor Aladár e sorokat vette, mindkét keze tele volt munkával, még pedig igen kellemetlen munkával, mit érteni fog mindenki, ha azt mondjuk, hogy perről volt itt a szó.

Az öreg Kaposvárynak valami elmulasztása végett, azon időben, midőn, mint gyámnok, Aladár jószágait kezelte, most per keletkezett, mely Fehérvárynak sok pénzbe, lótásba, futásba, s fölötte sok méregbe került.

A ki valaha pert folytatott, annak többet nem kell mondanunk, tudni fogja miért nem volt Aladár oly sokáig Kaposváryéknál.

De hogy az egész dolgot nem emlitette előttük, s most sem irt nekik, ennek egyszerü oka gyöngédsége. Nem akarta, hogy az öreg

Kaposváry tudja, mennyi bajt szerzett fiatal barátjának, hanyagsága által.

Mind a mellett az öreg házi orvos sorai, bár első pillanatban Aladár alig hitt szemeinek, csakhamar reá birták az ifjut, hogy minden dolgát félre tegye s Kaposváryékhoz siessen.

Az öreg ur szokott szivességével fogadta Aladárt, az öreg asszony nyájasan, de némi elfogultsággal — Irma hideg reátartással.

Megbolondult-e az a vén Kormos? — Gondolta Aladár, kellemetlenül meglepetve Irma szokatlan hidegsége által; — azt hiszem, helyesebben fejezte volna ki magát, ha azt irja, jöjjek ide, ha arról akarok meggyőződni hogy Irma nem szeret.

Igy állván a dolog, nem csuda, ha az öreg ur majdnem egyedül vezette a társalgást, melyhez a többiek csak egy-egy szóval, vagy valami jelentéktelen megjegyzéssel járultak.

Érteni fogjuk azt, ha megmondjuk: hogy az öreg Kaposváry szót sem tudott azon hirről, Aladár eljegyzését illetőleg, melyet Kor-

mos jónak látott forgásba hozni, bár, mint ezt mindenki gyanithatja, az egésznek legkisebb alapja sem volt.

Kaposváry t. i. esküdt ellensége volt minden mendemondának — vulgo pletykának — s azért az öreg asszony, ki, köztünk legyen mondva, férje ellenszenvében koránsem osztozott, nem merte vele közölni, mit az orvostól hallott. Hogy pedig Irma erről nem szólt, alig szükség emliteni.

De alig hagyta el a szobát az öreg ur, midőn Kaposváryné félretette kötését, pápaszemét leemelte orráról, s egy oldaltekintettel leányra, ki igen szorgalmatosan varrogatott, ekként szólt:

— Valóban édes Aladár, nem hittem volna, hogy oly kevés bizodalommal vagy hozzánk, legjobb s legrégibb barátaidhoz.

— Kevés bizodalommal? ismételte Aladár meglepetve, s mi által adtam e sértő vádra okot.

Irma föltekintett, s félig öntudatlanul szegezte szemeit az ifju nyugodt vonásaira.

— Az által, hogy mi vagyunk, ugy látszik, az utósók, kikkel eljegyzésedet tudatni akarod.

— Eljegyzésemet? kiáltott föl Aladár, a legkelemetlenebbül meglepetve, eljegyzésemet? kivel, ha szabad kérdeznem?

Irma ajkai körül félmosoly derengett, mig egy sugára az örömnek villant föl szemeiben.

— Bánhalmy Etelkával; — felelt az öreg asszony.

— Ha, ha, ha! — tört ki Aladár, azt sem tudván nevessen-e, vagy mérgelődjék e légből kapott hazugságon, — s ön kedves néném elhitte e vastag hirkacsát?

— Hát miért ne hittem volna! kiáltott föl Kaposváryné kissé boszankodva, hogy reá szedette magát, de mégis látszólag könnyebbülve. Etelka szép leány, a mellett gazdag is, és végre ideje, hogy házaságról gondolkozzál.

— Ez utóbbiban igaza lehet kedves nénémnek, felelt Aladár egy tekintettel Irmára, ki elpirulva sütötte le szemeit, de ebből nem

következik ám, hogy éppen Bánhalmy Etelka legyen szivem választottja. — Kérem, mondja meg csak, folytatá rövid szünet után, kitől hallotta néném e gyönyörü mesét ?

— Kormostól ; felelt a nő.

— Kormostól ! ismételte Aladár, s pár percig mélyen gondolkozott, aztán mosolyogva folytatá : tudtam rég, hogy öreg aesculápunk szeret kissé pletykálni, de nem tudtam, hogy a mellett oly jó költő is. Ha meglátja, mondja meg neki bátran, hogy ez egyszer igen nagyot füllentett.

— Annál jobb, felelt Kaposváryné, mert mind a mellett, hogy Etelka kedves leány, még se hiszem, hogy neked való volna.

— Tökéletesen egyet értek nénémmel ; erősitette Aladár hevesen.

— Most mennem kell, gyermekeim ; szólt az öreg asszony fölkelve, már fél órája, hogy a majorosné ott ácsorog a kapu előtt, beszélnem kell vele a pulykák végett.

Evvel Kaposváryné kisietett, s Aladár és Irma egyedül maradtak.

Pár percig mindketten hallgattak, aztán Aladár közelebb vonta székét Irmához s reszketeg hangon kérdezte: — És ön is, kedves Irmám, ön is azt hitte, azt t u d t a elhinni, hogy Bánhalmy kisasszonynyal jegyben járok?

Nem tudjuk mit felelt e kérdésre a szép Irma, mert a leskelődés illetlen dolog, melynek gyanujába nem szeretnénk jőnni; elég az hozzá, hogy mikor Kaposváryné jó félóra mulva visszatért a szobába, Irma égő arccal kisuhant abból; Aladár pedig, örömtől sugárzó vonásokkal neki rohant az öreg asszonynak s összevisszaölelgette.

— Mi lelt téged Aladár? kérdezte Kaposváryné kibontakozván karjai közül, nem csekély meglepetéssel.

— Az, kedves, kedves néném, hogy a legboldogabb ember vagyok a világon. Irma megigérte, hogy enyim leend.

* * *

Az nap estéjén Aladár találkozott az öreg orvossal.

— Ugy látom, hogy tanácsomnak egy

részét követte, mert itt van; szólt az öreg ur szárazan, követte-e a másikat is, és verte a vasat?

— Vertem ám, felelt Aladár nevetve, miután ön, doctor ur, a tüzbe tette. De máskor ne méltóztassék oly óriási kacsákat szárnyakra bocsátani.

A cél szentesiti az eszközöket! felelt az orvos szives kézszoritással; némelykor csak igazuk van a bölcs jezsuita uraknak.

Evvel mindketten karonfogva a kastély felé iudultak, melynek lakóitól, azt hiszszük, most végbucsut vehetünk.

XVI.

Ugyanaz nap, s majdnem azon órában, hol Irma uj és biztosabb boldogságnak küszöbén állt, Berlinben, ama szerény szállásban, hol Konrád és Berta évek óta laktak, egészen más nemü jelenetnek lehetünk tanui.

Konrád igazat szólt, midőn Ebersteinnek azt mondta, hogy nem fog sokáig várni, mert napjai meg vannak számlálva. A szép nyári

idő dacára ereje napról napra inkább fogyott, ugy, hogy leckéiről le kellett mondania, később rövid sétáiról is, és végre midőn az első sárga levelek hullni kezdtek a fák lombjairól, Konrád ágyát sem hagyhatta el többé.

Nem szenvedett sokat, az orvos azt állitotta, hogy állapota inkább az életerő lassu, de feltartóztathatlan apadása, mint valódi betegség, de gyógyitásról szó sem lehetett, arról ő maga ugy mint körözete nem kétkedhettek többé.

Mit szenvedett Berta, midőn végre e meggyőződést nem volt többé képes leküzdeni, mindenki képzelheti, ki valaha szeretett lény halálos ágya mellett állt; de legyőzte fájdalmát, hogy Konrád végnapjait el ne szomoritsa.

A haldokló ifju, mert Konrád alig volt több ifjunál, nyugodtan, s nemével a megelégedésnek, látta erejét apadni, s érezte halála óráját közeledni. Ő most vidámabb lőn, mint ezelőtt, és gyakran emlegette Bettyt, mit soha sem tett, mig aránylag egészséges volt.

Egy estve, september hó első napjaiban, Berta a beteg ágya mellett üllt. Az ablak nyitva állt, s a lágy szellő a szobába lengette a virágok gyenge illatát, melynek az ablak párkányán diszlettek, mert Konrád szenvedélyesen szerette a virágokat, s azért ezek soha sem hiányoztak ablakán.

A két testvér hallgatott, mindketten gondolatjaikkal voltak elfoglalva. Konrád szó nélküli bucsut vett a leáldozó naptól, melyről alig hitte, hogy még gyakran látni fogja, s kérdezte önmagától, vajjon ott, a más világon, hová lelke készül, lesz-e nyugalom, lesz-e megpihenés számára?

Berta küzdött fájdalmával, mondanók kétségbeesésével, mert a gondolat, testvérét elveszíteni, oly irtóztató volt, hogy most is igyekezett azt elháritani magától. Mintha gyászlepel ereszkednék fiatal életére, mintha az egész természet elsötétedett volna, oly búsak valának az érzések, melyek keblében ütöttek tanyát. E sötét éjben csak egyetlen csillag mutatkozott néha néha, s e csillag Eberstein szerelme volt.

Igaz, hogy Max nem szólt hozzá szerelemről, de hol a sziv, mely nem érzi ösztönszerüleg, ha szerettetik?

Egyszerre az előszoba csengetyüje szakitotta félbe a mély csendet, s pár perc mulva az öreg Elsbeth s egy fiatal ezüst hang közt élénk beszélgetés folyt a mellékszobában, de melynek szavait nem lehetett érteni.

A beteg fülelni kezdett, végre könyökére támaszkodván, félig fölemelkedett ágyában, s akadozó lélekzettel kérdezet: ki az Bertám? oh ki az, ki ott künn Elsbethhel beszél?

— Nem tudom Konrád; felelt Berta, ki elmélyedve gondolataiba, nem vigyázott e szokatlan zajra, de megtudom mindjárt, ha kivánod.

Ezzel fölkelt s az ajtó felé ment.

— Berta! szólitotta őt meg a beteg, Berta, ha ő találna lenni, ő, bár nem tudom micsoda varázs hozhatná őt ide, ereszd be hozzám, oly közel vagyok a halálhoz, hogy szabad őt még egyszer meglátnom.

Berta jól értette, hogy ki az, kiről Konrád beszél; de oly hihetlenek látszott neki, hogy Betty lehetne az, ki a mellékszobában van, mikép hitte, hogy a beteg álmodozik.

Mind a mellett a mellékszobába sietett, hol Elsbethet találta, s egy fiatal, mély gyászba öltözött hölgyet.

— Berta! kiáltott föl az idegen, a leány elébe lépvén. Oh ereszszen be testvéréhez; tudom, beteg, sulyosan beteg; azért jövök, azért vagyok itt! ha egészséges volna, nem merném küszöbét átlépni. Ön ezt érteni fogja, folytatá pár percnyi szünet után hiszen tudja mennyire, mennyire szerettem!

— Betty! kiáltott föl Berta, tehát valóban ön! Konrád hangjára ismert, s azt mondta ereszszem be hozzá! én pedig azt hittem, hogy félrebeszél.

— Ő azt mondta, hogy ereszszen bé? izmételte az idegen, oh jöjjön, jöjjön; ne vesztegessünk el egyetlen pillanatot sem!

A két hölgy a beteg szobájába lépett, mig Elsbeth az ajtó mellett időzött.

— Betty! kiáltott föl Konrád, karjait a leány elébe nyujtván, Betty, életem, mindenem! jer hadd öleljelek még egyszer ez életben!

Betty a beteghez sietett s ágya mellett térdre ereszkedett. Konrád karjait fonta nyaka körül, feje mellére hajlott.

— Oh! hála neked, irgalmas ég, hogy igy, Bettym karjai közt szabad meghalnom! rebegte, mig a leány haját simogatta s egy csókot nyomott halvány homlokára; s Berta könytelt szemekkel e csoportozat mellett állt.

Aztán csend lőn a szobában; Konrád behunyt szemekkel pihent kedvese keblén, kinek könyei hajzatára hulltak. Igy telt el fél óra; egyszerre a beteg föltekintett: — Isten veletek Betty — Berta — ne itéljetek el — viszontlátásra!

Szeme megmerevült — lélekzete megállt — Betty éles sikoltással rogyott össze Konrád holt teste mellett.

XVII.

Négy nappal később Berta és Betty zo-

kogva ültek ugyane szobában, honnan pár órával ezelőtt kivitték azt, kit mindketten annyira szerettek, s Betty elbeszélte Bertának, miként atyja halála után, kit pár hónappal ezelőtt hidegláz következtében vesztett el, valami titkos ellenállhatlan vágy birta őt arra, hogy Berlinbe utazzék, hol tudta, hogy Konrád letelepedett; s keresse föl ott azt, kit még mindig annyira szeretett.

Mind a mellett nem talált volna erre bátorságot, ha csak esetlegesen meg nem tudja, hogy Konrád már hetek óta ágyban fekvő beteg, s alig hogy van remény fölgyógyulására.

Itt az öreg Elsbeth szakitotta félbe a beszélgetést, ki levéllel kezében lépett a szobába.

— E levelet, szólt Bertához közeledvén, pár hettel ezelőtt adta kezembe Konrád, s lelkemre kötötte, hogy csak akkor adjam önnek, midőn ő nem lesz többé, azon meghagyással, hogy csak Eberstein ur jelenlétében szabad ezt feltörni, s vele együtt elol-

vasni. Azért irtam is már, a hogy tudtam, Eberstein urnak, mondván neki, hogy kedves Konrádunk meghalt, s hogy jöjjön minél elébb hozzánk. Gyanitom e levél következtében ma, vagy legkésőbb holnap, itt leend.

Nem csalatkozott az öreg cseléd számításában, mert alig végezte be a szavakat, midőn kocsi állt meg a ház előtt, s pár perccel később az előszoba csengetyüje megszólalt.

Mikor Elsbeth az ajtóhoz sietvén, kinyitotta azt, Eberstein állott előtte.

Nem irjuk le a találkozást közte s a két hölgy közt, mert nem szeretünk tovább, mintsem szükséges, fájdalmas jeleneteken időzni. Ugy is elég búval, elég fájdalommal találkozunk ez életben, miért tehát ily szomoru pillanatokat előszeretettel rajzolni ?

Midőn az érzések vihara kissé lecsillapult, s mindhárman nyugodtabbak lőnek, Berta átadta Maxnak testvére levelét, mondván neki, hogy ezt csak vele együtt szabad feltörni s elolvasni, arra kérte, hogy olvassa el

előtte s Betty előtt, kinek joga van Konrádnak e végszavait hallani.

Eberstein késznek nyilatkozott e kívánságnak megfelelni; leültek tehát mind a hárman, és szemközt Konrád üres nyoszolyájával, azon ablak mellett, hol szeretett virágai még most is diszelegtek s árasztották füszeres illatjokat, olvasta, a mi itt következik:

„Kedves és egyetlen barátom! szeretett nővérem!

Ha nem volt elég bátorságom, elég önmegtagadásom, a mit most irok, s a mit csak halálom után fogtok elolvasni, nektek akkor megmondani, mikor még köztetek valék, ne itéljetek fölöttem igen szigorúan. Tudom, hogy másként kellene cselekednem, de gyönge vagyok, testileg s lelkileg, kifogytam hosszas szenvedéseim által erélyességemből, bátorságomból — bűnös vagyok — s a bűnös csak ritkán bir lelki bátorsággal.

Tudom, hogy szeretitek egymást — de azt is tudom — oh! bár ne volna igy — hogy van multamban valami, mi talán nem

engedi, hogy Eberstein téged, Bertám nőül vegyen, habár e szándékát már darab idő óta kimondta előttem.

Hallgathatnék ez akadályról most is, senki sem ismeri bűnömet, csak az én szivemet égették a lelkiismeret gyötrelmei hosszu évek óta hamuvá ! De nem akarom, hogy szeretett Bertám családhoz hasonló hallgatásom által legyen boldog, mert félnék, hogy akkor talán ő bünhödnék egy vagy más módon érettem ; — nem — legyen minden tiszta köztem s közted barátom, — s ha mindent tudsz, akkor itélj magad, s cselekedjél meggyőződésed s érzéseid szerint.

És most halljátok vallomásomat.

Te barátom Eberstein oly jól tudod, mint én magam, minő gyalázatosan bánt Thein százados nővéremmel ; s azt is minő hirtelen, s még alig lábadozván betegségemből, indultam Heidelbergből Bélára, hová Berta s Elsbeth visszavonultak, mikor jónak látták Késmárkot odahagyni, hogy Thein látogatásainak s hetvenkedéseinek véget vethessenek.

Midőn Bélára érkeztem, s ott Bertától magától tudtam meg a dolog részleteit, vérem felforrt, s föltettem magamban, hogy fölkeresem Theint állomásán, s párbajra hivom ki. Jól tudtam pisztolylyal s karddal bánni, mint minden tanuló a német egyetemeken, s már többször mértem erőmet mások erejéhez, mert a tanulók közt — mint tudod — párbajok a mindennapi dolgok közé tartoznak.

Azért azt mondván Bertának, hogy dolgaimnak végképeni rendbeszedése végett Késmárkra kell utaznom, Bélán hagytam őt, s valóban Késmárkra mentem, hol házunk és kis földbirtokunk bérbeadását vagy eladását egy becsületes ügyvédre biztam s aztán elhagytam a várost.

De a helyett, hogy egyenesen visszamentem volna Bélára, hajnalban gyalog indultam a faluba, hol Thein állomásozott.

A helység utcái üresek voltak, mert a déli óra közeledett, hol a falusi nép ebédjét szokta elkölteni. Egy gyerkőcétől megtudtam a százados szállását. Ez csinos kis ház volt

a falu végén ; előtte tágas udvar, mögötte kis gyümölcsös.

Az udvarban nem találtam senkit, ki engem bevezethetett volna a századoshoz; hanem a ház ajtaja nyitva állt, s ezen keresztül léptem a pitvarba, melynek négy ajtaja volt. Az egyik, melyen bejöttem, az udvar felé nyilt; a másik szemközt ezzel, s mely szinte nyitva állt, a gyümölcsösbe, s jobbra balra egy egy ajtó, alkalmasint a lakószobákba.

Nem tudván, melyik a kettő közt vezet a századoshoz, az egyiken kopogtam, s mikor feleletet nem nyertem, a másikon kísértém meg szerencsémet.

— Szabad ! — szólt a szobában egy féfi hang, s benyitván, egy csinos, körülbelül harminc éves férfiuval álltam szemközt.

A férfiu hálókabátban, pipázgatva, s könyvvel kezében ült karos székében, mig előtte az asztalon a reggeli maradványai látszottak.

— Thein százados ön, uram ? kérdeztem, mig vérem forrni kezdett.

— Igen, felelt a tiszt.

— Én F . . . Konrád vagyok, F . . . Berta testvére ; szóltam szeme közé nézvén.

— Nos? felelt a százados hosszu füstfelleget eresztvén pipájából.

— Talán csak gyanithatja százados ur, miért vagyok itt ?

— Legkevesebbet sem !

— Tehát hallja most ; kiáltottam föl hevesen, s elvesztvén béketürésemet, azért, hogy felelősségre vonjam önt.

— Miért ?

— Azon gyalázatos fogadásért, melynek nővérem jó hire áldozatja lőn.

— Oh ! ha felelnem kellene minden libácskáért ki belém szeret, sok dolgom volna.

— Uram, vigyázzon magára.

— Ha, ha, ha ! a tiszteletes urfi még fenyegetőzni is mer ! nevetett a százados.

A tiszteletes urfi többet is mer, szóltam reszketve a fölindulástól, s alig fékezhetvén haragomat, mert ezennel párbajra hijja ki a nemes százados urat.

— Párbajra, ön ? minő nevetséges gondolat ! s mi leend fegyvere, a ferula ?

— A pisztoly ! kiáltottam föl, s két pisztolyomat, melyeket magammal hoztam, kirántám zsebemből s oda nyujtottam a kapitánynak, ime válaszszon, mindkettő töltve van.

— E fiu tökéletesen megbolondult ! kiáltott föl a százados mérgesen, azt hiszi-e kend, hogy én Thein báró, párbajra fogok szállni oly hánytvetett semmiházival ? ide azokkal a pisztolyokkal, nem ily komisz kezekbe való fegyver ez ! kendnek nádpálca kell a hátára t. i. nem egyéb !

Evvel a tiszt, a nélkül, hogy fölkelt volna, előre hajlott s az egyik pisztolyt kifacsarta a balkezemből ; de mielőtt a másikat elvehette volna, elvakitva, s félig megőrülve a harag s fölindulás által, elsütöttem azt, s Thein, szivén találva, visszahanyatlott karszékébe, s egyetlen szó, egyetlen hang nélkül kiadta lelkét.

* * *

Mi történt ez irtózatos pillanat után,

alig tudnám elbeszélni, mert minden zavaros előttem; s mikor kissé eszméletre tértem a házmögötti gyümölcsösben találtam magamat, az elsütött pisztolylyal jobb kezemben.

Az egész jelenet ugy állt előttem, mint valami kinos álom, s ha a pisztolyt nem látom kezemben, valóban azt hittem volna, hogy álmodtam.

Még ott álltam, borzadva s tünődve a sürü fák árnyékában, midőn lódübörgés ébresztett föl irtózatos merengésemből; s az alacsony sövényen át, láttam egy lovászt az udvar felé tartani.

E látvány fölrázott; s ösztönszerüleg kerülvén a fölfedezés veszedelmét, végig futottam a gyümölcsösön, s átugorván a sövényen, nem sokára az országuton voltam.

Hogy jutottam Bélára, arra alig emlékszem, ugy arra sem: mi történt a kisütött pisztolylyal. Eldobtam-e, vagy valahol eldugtam, most se tudnám megmondani; elég hozzá hogy késő este Bélán találtam magamat, honnan Bertával s Elsbethhel másnap utnak indultunk, s hozzávetőleg rövid idő mulva Heidelbergben voltunk.

Alig érkeztünk oda, s én visszaestem előbbi betegségembe. Ki irhatná le e napok s hetek szünet nélküli kinját ? testileg s lelkileg beteg, kimeritve, lelkiismeretem szemrehányásai által gyötrődve, csak egy kérésem volt az Istenhez: h o g y m e g h a l j a k.

A gondviselés nem látta jónak kérésemet teljesiteni; azt akarta, hogy még itt a földön bünhödjek vétkemért. Fölgyógyultam, de ezelőtti egészségemet nem nyertem soha vissza ; s igy betegeskedve s folytonos szenvedések közt éltem mostanáig.

Bünös valék, oh minő bünös ! de nem eléggé romlott szivü arra, hogy azt kivántam volna, más szenvedjen az általam elkövetett büntettért ; azért folytonosan olvastam a magyarországi ujságokat, melyekre Heidelbergben szert tehettem, s melyek természetesen gyakran szóltak Thein százados meggyilkotatásáról s az ennek következtében folyamatban lévő vizsgálatról.

Föltett szándékom volt, mihelyt látom, hogy valakire nehezedik a gyanu, magamat

önként föladni, s mindent bevallani a törvényszék előtt.

De bár sokan kikérdeztettek, a körülmények minőségénél fogva senkire sem tudták a tettet bizonyitni — s igy szükségtelennek láttam családom becsületes nevét föllépésem által megbélyegezni.

Hanem arról, hogy én, ki felebarátom vérét ontottam, valaha az egyház embere lehessek, hogy én, a bünös, oktassam az ártatlanokat — arról nem volt többé szabad csak álmodnom is — ugy arról sem, hogy Bettymnek, e tiszta lénynek, vérrel bemocskolt jobbomat nyujthassam. Mind ezekről le kellett mondanom. — Vérző szivvel, kétségbeesett kedélylyel, kimondatlan fájdalommal tettem azt — de pillanatnyi habozás nélkül.

Az emberek csodálkoztak rajtam, különcnek — talán félőrültnek hittek, — csak egyedül az, ki legtöbbet szenvedett ugynevezett különcködéseim által, csak Bettym, imádott Bettym, érezte, hogy nem szeszély az, mi engem elválaszt tőle; nem dobott követ

reám, s hitte, hogy fontos okaim vannak, melyek arra kényszeritnek, hogy jövőmet, boldogságomat, mindent igy feláldozzak.

Te is, jó Bertám, nem gyötröttél soha kérdésekkel, hanem megnyugodtál abban, mit tettem, s ellenvetés nélkül követtél oda, a hová menni jónak hittem.

Érteni fogjátok, hogy Heidelbergben maradni, e körülmények közt lehetlenség volt; ide jöttem tehát e nagy városba, hol remélhettem leckék által kinyerhetni mindennapi kenyerünket.

A többit tudjátok.

Ha te Max, e vallomások után, még szegény Bertám kezét óhajtod. akkor utósó kivánságom, utósó kérelmem az Istenhez, beteljesedett. Ha azonban vonakodnál ily szent frigyre lépni egy gyilkos testvérével — nem vehetem tőled rosz néven, s csak azt mondhatom, legyen ugy, mint az isten akarja!

És most isten veletek — örökre!

Konrád.

Midőn Eberstein elvégezte olvasását, mind a hárman pár másodpercig hallgattak. Betty halálsápadt arccal s a rémülés és iszony kifejezésével vonásain; Berta lesütött szemekkel, s reszkető tagokkal; Eberstein nyugodtan, de mély fájdalommal férfias képén.

Végre az utóbbi fölkelt, s Berta elébe lépvén, jobbját nyujtotta neki, és komoly, de benső hangon szólt: Akar-e enyim — Akar-e nőm lenni Bertám?

A leány föltekintett a becsületes arcba, mely feléje hajlott, aztán szó nélkül tette kis kezét az ifjuéba és könyekre fakadt.

* * *

Midőn e sorokat irjuk, Eberstein és kedves neje Berta, már régi házasok, de még mindig ugy szeretik egymást, mint eljegyzésök komoly pillanatában.

Betty nem tért vissza Heidelbergbe, hol ugy is egyedül állt, és csak igen távoli rokonokkal birt.

Ebersteinék kéréseinek engedvén, állan-

dóul náluk lakott, és segédkezet nyujtott a fiatal nő és anyának gyermekei növelésében.

Bár többször alkalma volt jól férjhez menni, minden ilyféle ajánlatot határozottan visszautasitott, mondván barátainak, ha erről szó lőn: hogy szive Konrád sirjában van s hogy másodszor nem tud szeretni.

Az öreg Elsbeth természetesen Ebe r steinéknál maradt; most Berta kisdedeit ápolja, s előhaladt kora dacára még ép és egészséges.

Vége.

NAGYANYÁM NAPLÓJA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

Az eső csak nem akar elállani; a felhők oly nehezek, hogy majdnem a házak födelein nyugodnának, ha t. i. e magányos fészekben házakról, valódi házakról szó lehetne. De itt csak kunyhók vannak, tele buta póremberekkel, piszkos némberekkel, sivalkodó gyermekekkel stb. stb.

És én itt egyedül vagyok, már egy hét óta — egyedül, névnapomnak előestéjén — én, ki mindig népes háznál és a nagy világban éltem — épen névnapomon, mely ezelőtt ünnepnap volt az egész háznépre nézve — midőn számtalan vendégsereg gyült össze s volt zene és tánc és — — — —

De miért is gondolok az effélékre — csak még inkább elszomorit! — Oh, ha tudtam volna, ha csak sejthettem volna is, hogy Ernő igy tud velem bánni, — soha de soha férjhez nem megyek, s még most is otthon volnék kedves, kedves anyámnál, ki csak

érettem élt, ki minden vágyamat, minden kívánságomat ösztönszerüleg kitalálta s kielégitette, mielőtt magam tudtam mit akarok, mit ohajtok.

S most itt ülök, mint hajdan Ariadne Naxosban, s unom magamat — rémségesen unom magamat. A csinos sipka, melylyel Ernőt meg akartam lepni hazajövetelére, rég készen van — (de most meg nem kapja, mivel oly hosszasan távol maradt, inkább odaadnám a vastag, piros tiszttartónak — beh pompásan állna neki) — az uj könyveket, melyeket magammal hoztam, egytől egyig elolvastam, — (ezek is unalmasak voltak) — sétálni nem mehetek, mert félek egyedül kóborogni e magányos vidékben, aztán az eső is fogolylyá tesz — mit csináljak tehát, hogy a nehézkes óráknak szárnyakat adjak, s felejtsem, a mennyire csak lehet, Ernőnek igen helytelen, igen csunya, igen sértő magaviseletéről.

Épen ma nyolcz napja, hogy elindult Kassára valami peres dologban — legalább

azt mondta nekem, de ki tudja, igaz-e? ki tudja, nem mulat-e valami vidám körben, nem udvarol-e valami csinos hölgynek, csinosabbnak magamnál — de mit is beszélek, vagy inkább firkálok; jobb az ördögöt nem festeni a falra — tehát: revenons à nos moutons: — épen ma nyolcz napja — nem egy hete, hanem nyolcz egész hosszú napja hogy elindult, mondván, igérvén, esküdvén, miként négy — legfeljebb öt nap mulva visszatér — s im még most sem került haza!

Ugy-e ez nem szép, nem helyes — ez igen helytelen, csunya, gyalázatos!

Haragszom — annyira haragszom, hogy azt hiszem soha sem fogok többé kibékülni Ernővel — de únom is magamat, s ez unalom talán még kinosabb a haragnál.

Amabban legalább egy kis fűszer van — olyan mint a muck turtle soup, csíp, nagyon is csíp, de a mellett élvezetet is nyujt; de az unalom — oh az unalom valódi köménymag levese az életnek,

Ez épen nem költői hasonlatosság, de

ma nem tudok költői lenni — azt hiszem még Lamartine-nak legszebb költményeit is a földhöz vágnám, ha e bagolyfészekben megkaphatnám őket — mert csupa hazugságból állanak, mint minden, a mi költői.

Az élet oly prózai, oly unalmas — ime, ismét az unalomnál vagyok. Mit csináljak hogy ezt elűzzem?

Tudom már! minő fölséges gondolat!

E kis jószágot nagyanyám után birom, most vagyok itt először, mióta enyim. Csak pár éve hogy az öreg asszony meghalt — halála napjáig itt lakott — minden még épen ugy van itt, mint életében volt — a régi kárpitok, a régi cselédek — (kivéve bécsi komornámat ki csak ugy unja magát mint urnője) — szóval semmi sem változott. Van földszint egy tágas kamra — a vén bőbeszédű gazdasszony csak tegnap mutatta nekem s adta ide kulcsát — tele szekrényekkel, ládákkal, skatulyákkal, hol nagyanyám mindent tartani szokott, mire nem volt mindennap szüksége — azt átkutatom,

Rézinek, a komornának segitségével. — Ez fölséges mulatság lesz — s ki tudja, minő elrejtett kincsekre bukkanok majd.

Itt a kulcs; Rézi — Rézi — siess csak; uj mulatságra akadtam.

II.

Ah! itt vagyok ismét szobámban: porosan, kifáradva — s ha meg kell az igazat vallanom, oly éhesen, mint a farkas tél közepén.

Csak megmosom hamar kezeimet, más öltönyt veszek magamra — ne azt a csinosat Rézi, hiszen nem lát senki, ez a szürke is elég jó — aztán ebédhez.

Ugy; — miután elvégeztem ebédemet igen jó étvágygyal, följegyzem, mit kaptunk ama földszinti kamrában,

Régi szoknyákat, régi kalapokat, régi fökötőket, régi fehérnemüt — szóval csak régit, de semmi régiséget — semmit minek hasznát vehetnők — kivéve egy egy barna bőrbe kötött, záváros könyvet, melyet elhoz-

tam magammal, de melynek zárát ki nem nyithatom, mivel a kulcs hiányzik.

Ott van az asztalon — s épen mivel ki nem nyithatom, nagyon, de nagyon kiváncsi vagyok tartalmára.

Hadd vizsgáljuk csak még egyszer azt a zárt — nem látszik épen erősnek — e nagy papirosvágó ollóval talán ki tudnám feszíteni — krakk — fölpattant — s a könyv tele irással; — mi is áll az első lapon.

NAPLÓM.

Maróti Anna.

Ez tehát nagyanyám naplója; mert ő Maróti leány volt és keresztneve Anna — jól tudom, mivel utánna kereszteltek; azért birom én is e diszes nevet. Sokkal inkább szerettem volna Adéle-nek, Amáliának vagy Virginiának kereszteltetni — ez regényes, költői — de Anna! hiszen mindenkit igy hinak.

No de semmi — ezen már nem segit-

hetünk — s aztán e névvel is megtetszettem Ernőnek — az én ked — — — oh de mit is írok — nem is akarok e gonosz emberre gondolni, különben ismét rosz kedvű leszek.

Üljünk inkább ide, a nyitott kemencze mellé, melyben oly szépen pattog a tűz, most hűvesek ám az octoberi estvék; ebbe a nagy párnás székbe — a gazdasszony azt állítja, hogy ez volt nagyanyám kedvencz helye, s hogy este mindég itt a kemencze mellett üllt, kis asztalka az oldala mellett, melyen két gyertya égett — épen mint én most — szinte azt képzelem hogy nagyanyám vagyok; — s most fogjunk az olvasáshoz.

III.

Május 6-án 1816.

Alig hasad a nap, s én már fönn, félig öltözve vagyok, s mégis oly nyugtalan, ugy reszketek mintha félnék — de mitől?

Igaz, hogy ma esküvőm napja — de miért félnék, miért nyugtalankodnám ezért? nem szeretem-e jövendőbeli férjemet? nem

ismerem-e jól? hiszen már két éve hogy jegyben járunk, mert atyja hosszas betegsége s halála késleltette összekelésünket, s adott-e valaha okot legkisebb panaszra is?

Szülőim is nagyon szeretik Istvánt — nem szereti ha Pistának vagy épen Steffinek hivják — s nagyon biznak benne; valódi szégyen tehát, hogy én, épen én, ki legjobban ismerem és szeretem, nem tudok nyugodt lenni.

Annyi uj, annyi ismeretlen áll előttem, midőn most először életemben elhagyom az atyai házat, s kedves jó anyámat — őrangyalomat! Pedig messze, igen messze leendek ezentul tőle s egész családomtól; mert István jószága, hol lakni fogunk, az ország tulsó végén fekszik, Pozsony megyében, hol nem ismerek senkit s egészen uj világba lépek.

De hiszen ott lesz ő, férjem — mitől tartok tehát? aztán azt igérte hogy minden évben legalább egyszer meglátogatjuk szülőimet — s talán ők is eljönnek hozzánk hében korban; bátorság tehát, Anna, bátorság.

Fölkeltek a többiek is, mert zaj hallatszik a pár percz elött még oly csendes házban. Nyugodtabb vagyok most; atyámnak igaza van; jó ha az ember följegyzi gondolatait — mintegy tisztulnak ezáltal. Ö adta nekem e csinos könyvet, s tanácsolta hogy naplót vígyek.

Ezek az elsö sorok, melyeket e könyvbe irok! adja az ég hogy ezentúl több legyen a jó s örvendetes mit följegyzendek, mint a rosz és szomorú.

Kopogtatnak ajtómon — ez édes anyám hangja! megyek kedves jó anyám, megyek!

Május 20-án 1816.

Két hete hogy nö, Istvánom neje vagyok, s ez egész idö alatt nem értem reá, hogy valamit beirjak e könyvbe. Pedig volt ám mit beirni, mert e két hét alatt többet éreztem, tapasztaltam 's láttam, mint egész életemben, azaz husz év alatt.

Elöször a lakadalomról kellene szólnom — de minden, a mi az nap történt, oly zavarosan áll előttem, hogy alig tudom hol

kezdjem. Pompás öltözetem, a számos vendégsereg, a megható egyházi jelenet, zene — virágok — pohár köszöntések — szerencse kivánatok — könyek — ölelések — táncz — mit tudom én! — hiába kisérteném meg rendet hozni e chaosba — s azért inkább hallgatok az egészről.

Még három napot töltöttünk aztán otthon — azaz szüleimnél, mert itt, férjem mellett van most az én honom; — aztán utnak indultunk; de a szép idő s jó utak daczára, csak tegnapelőtt érkeztünk ide — haza — mert Istvánnak sok rokona s meghitt barátja van, kikhez rendre beköszöntünk.

Én jobban szerettem volna ugyan e látogatásokat máskorra halasztani, mert zavarba hozott, most történt összekelésünk után annyi idegennel — legalább reám nézve idegenekkel, — találkozni; — de István másként ohajtotta; engedtem tehát; hiszen ez kötelességem, még pedig kedves kötelességem.

Ő azt mondta, hogy ohajt engem minél

előbb bemutatni családjánál, jó embereinek, mert büszke a kis feleségére. Valóban nem tudom mi oka van a büszkeségre — oly ügyetlen voltam s oly együgyü e sok ismeretlen ember előtt, hogy megszégyeltem magamat, s olykor majdnem a földbe sülyedtem.

Mit mondana jó anyám, ha tudná minő libácska valék? Mindig intett, hogy győzzem le tulságos elfogultságomat idegenek közt, s mig oldala mellett, mondanám szárnyai alatt voltam, ez sikerült is olykor, nem mindig.

De épen most nem sikerült; ugy voltam mint a gyermek, ki először támasz nélkül kisérti a járást, s ki mindig botlástul tart. Istennek hála, hogy az utnak vége van, hogy István, ügyetlenségem daczára, meg volt velem elégedve, s hogy most itt vagyunk saját házunknál, hol Isten segedelmével nyugodtan s boldogan füzendjük odább napjainkat.

Tegnap s tegnapelőtt kipogyászoltam, rendeztem, rakosgattam. Beh jól tette anyám hogy Borcsát engedte nekem át, saját régi szobaleányát. Valóban jobb kezem volt min-

denben e meghitt ügyes cseléd, nem tudom mit csináltam volna nála nélkül; oly tapasztalatlan vagyok még!

Holnap átveszem a kulcsokat Istvánnak gazdasszonyától, ki még boldogult annyja idejében is szolgált a háznál. Ugy látszik hogy Sára leányasszony nem szeret ám lelépni a kormányról — s én — ha meg kell vallanom az igazat — édes örömest kezei közt hagynám azt, mert tartok töle, hogy koránsem fogom jobban vagy csak oly jól is vinni mint ö, a régi tapasztalt gazdasszony — hanem ez lehetetlen! Csak nem lehetek henye méhkirályné saját házamnál — (minö furcsán hangzik ez: saját házamnál) aztán István sem akarná, bár nagyon szereti és becsüli e régi hü cselédet.

Férjem most gazdasága körül van elfoglalva; hat hétig felé sem nézett — ez sok, föleg tavasszal, oly szenvedélyes gazdának mint ö.

Nekem úgy tetszett, hogy itt minden a legjobb, legszebb rendben van — hanem tapasztalt szeme már az elsö félóra alatt egy

sereg hibát látott — aztán a gazdasszony is sugott neki egyetmást.

Remélem hogy az árulkodás nem tartozik hibái közé, mert ezt cselédben ki nem állhatom.

De most elég mára; István mindjárt haza érkezik, mert közel az ebéd órája. Nem szeretném ha tentás ujakkal s pongyolában találna. Félreteszem tehát naplómat — de elébb bezárom, s most megyek öltözni. Mit is vegyek föl? rozsaszin angol gyolcs ruhámat, s a himzett gallért — azt szereti István — férjem!

Május 30-án 1816.

Tiz napja hogy ki sem nyitottam e könyvet! pedig mily erösen föltettem magamban, hogy mindennap legalább pár sort irok belé. De e tiz nap oly gyorsan elrepült, mintha orák helyett csak annyi perczböl állott volna. Oly boldog vagyok, oly kimondhatatlanul boldog! de ha le akarnám irni e boldogságot, tollam megakadna. Érezni lehet azt, mélyen, szenvedélyessen érezni; de leir-

ni? — Oh nem, nem! ez annyit tenne, mintha leráznám a virágról a harmat cseppeket, melyek báját még emelik, vagy letörölném a pirosló őszi baraczkról a gyönge pelyhet mely legszebb disze. Férjem oly jó hozzám, oly engedékeny, annyira szeret, oly gyöngéden nyujt segédkezet, ha tapasztalatlanságomban megakadok valami elöre nem sejtett nehézségen háztartásomban! ki ne szeretné, ne imádná őt!

Aztán oly sokat is vagyok vele, nem igen marad időm az irásra.

Korán kelünk föl — mi nekem kissé nehezen esik ugyan, de gazda embernél ez szükséges, söt kikerülhetetlen. Reggeli után, mig István az istállok, — ólak, — s juh aklokban körülnéz, elvégzem teendőimet a háztartásban, a szakácsnéval és Sárával, kik már párszor összevesztek, de kiket megbékiteni mindig sikerült; mert Sára leányasszony, bár házsártos és puzduri, mégis jószivü és hajlandó a békülésre, ha nyelve jol kiperegte magát. Aztán úgy látom hogy

naponkint tetemes elölépteket teszek grácziájában, mert mindinkább látja, mennyire szeretem Istvánt. Ö pedig bálványozza a „nagyságos urfit“ — a hogy még most is nevezi — minem csuda, mert száraz dajkája volt, s majd úgy tekinti mint saját fiát.

Később midőn István szekérre ül, hogy terjedelmes gazdaságában kör utat tegyen, nem egyszer történik, hogy elvisz magával, mit nagyon szeretek; én aztán kötésemmel valami fa vagy bokorárnyékában ülök mig ö ispányjával, béreseivel végez, s ha idö marad, teszünk olykor egy kis sétát a közelfekvö erdöben, melyböl jó étvágygyal térünk haza.

Ebéd után István pipázgat a tornáczon, mig én varrogatok; aztán a majorba megyünk, megvizsgáljuk az apró marhát, teheneket, melyeknek nagyon örülök, s végre a csikókat kün a réten, hová mindig egy kis kenyeret s czukrot viszek. Ismernek is már, s ha messziröl látnak, vágtatva jönnek felém, s olykor annyira körül fognak, hogy alig tudok megmozdulni.

Estefelé érkezünk csak haza ; ha szép az idö, a tornáczon vacsorálunk, s vidámon, a hogy kezdtük, be is végezzük a napot.

Eddig még nem voltak látogatóink; szomszédaink még alig tudják, hogy István már haza hozta feleségét, de úgy tudom, hogy számos itt a szomszédság és gyakoriak a látogatások. Úgy hiszem hogy ezt késöbben szeretni fogom — hiszen otthon, azaz szüleimnél, nagyon szerettem ha szomszédaink el — eljártak hozzám. De egy elöre mig jól meg nem ismerkedem velök, nem egy kinos órám leend, együgyü elfogultságom miatt. Csak ezt tudnám legyözni ; de legjobb akaratom mellett sem birtam lerázni eddig.

Junius 8-án 1816.

Oh, be fáradt vagyok! s mennyire örülök, hogy vendégeink mind elhagytak végre; csak azt nem szeretem, hogy férjemet is elvitték magukkal.

Tizenöten ültünk ma ebédhez — s reggel azt se tudtam, hogy lesz-e vendégünk.

Tiz óra tájban, midön István épen lóháton elindult volt a szántóföldekre, én pedig a konyhában voltam, hol epret föztem be Sárával, egyszerre csak szekér robogást hallunk, s öt szekér, tele férfiakkal, hajtott be egy más után az udvarba.

Isten légy irgalmas! — kiáltott föl Sára, kitekintvén az ablakon, mig reszketö kezemböl kiesett a kanál, melylyel épen a czukrot kevertem — hiszen ez valódi népvándorlás! — A két Kovács úrfi, az öreg Baróti úr három fiával, Monokiék, Kálmánffy s még sokan kiket nem ismerek — no, ha ezek mind ebédre maradnak, szépen vagyunk — hiszen ma még friss tehén husunk sincs.

Küldje csak hamar a mindenest az úr után, Sára, — mondám — még nem lehet messze; — aztán sietve mostam meg kezeimet s tettem le nagy fehér elökötömet, s a nappali szobába siettem, hogy fogadjam a vendégeket férjem távol léteben.

Szivem hevessen dobogott, midön annyi ismeretlen közt láttam magamat; de minden

jobban ment mint hittem. Az öreg Baróti, nagyon kedélyes, uri forma öreg ember, elébb magamagát, aztán a többieket mutatta be, s mellettem helyet foglalván, oly ügyessen vezette a beszélgetést, hogy idöm sem maradt zavarba jönni, mig férjem megérkezett, kit a mindenes szerencsésen utólért.

Láttam hogy most reám nincs többé szükség a vidám fèrfitársaságban, visszasiettem a konyhába, hol ¡hosszassan tanácskoztunk, a szakácsné, Sára és én, az ebéd fölött, mert István megsugta, mielött elhagytam a szobát, hogy váratlan vendégeink mindenesetre megmaradnak ebédre — s talán itt is hálnak.

Nagy ügygyel — bajjal összeállitottunk egy elég jó és csinos ebédet, mialatt Sára elött sokat nyertem, mert pár oly ételt tudtam megrendelni, s részint megkésziteni is, melyeket ö nem ismert, s melyek igen jól sikerültek. Az asztal is csinosan volt teritve, uj ezüstömmel, melyre valóban büszke voltam s a szolgálat jól és gyorsan ment.

Láttam, hogy István meg van elégedve, s ez fölbátoritott, még pedig annyira, hogy az ebéd vége felé már vigan tudtam szomszédaimmal az öreg Barótival és Kálmánffyval, beszélgetni — mindketten udvarias, müvelt férfiak.

Ebédután a kertben kávéztunk; aztán magukra hagytam a férfiakat s az ozsonnáról gondoskodtam, mely pontban hat órakor a nagy lugasban készen állt.

Nyolcz órakor tovább indultak vendégeink, az elsö alispán falusi lakására, kinek holnap nevenapja, s hol úgy látszik nagy lakomázás és dinom-dánom leend.

Az alispán nötelen, tehát csupán férfi társaság gyül ott össze.

Istvánt is addig hivták és nógatták, mig végre velök ment, igérvén, hogy holnapután ebédre haza fog érkezni. Ugy hiszem, könnyü volt katót tánczra vinni! — de ez nem csuda. Azért, hogy most házas ember, — pater familias — a hogy az öreg Baróti tréfásan mondá, nem következik, hogy régi barátaival

s pajtásaival ne szeressen többé mulatni. Jó anyám elökészitett az effélékre, mondván, hogy e miatt a világért se nehezteljek, s ne ellenkezzem, ha a házibékét fön akarom tartani.

Junius 18-án 1816.

Most végre valahára csendesen vagyunk ismét, miután az egész hét alatt folytonossan vendég volt a háznál.

István másodnapra csakugyan haza érkezett, de koránsem egyedül, hanem ugyanazon urakkal, kikkel elindult, s kikhez még többen csatlakoztak, s ezek közt az alispán, Páltelki Bertalan maga is.

Ezuttal jobban elvoltam mindennel látva; mert Sára, ki régóta ismeri az ide való életmódot és szokásokat, sejtett ilyesmit, s tudtomra adta sejtelmét, minek következtében beszereztem mindent, mire szükségünk lehetett.

Beh jól tettem hogy a régi cseléd tanácsát fogadtam, mert azóta kisem ürült a ház, jöttek-mentek, ugy hogy alig lehettem férjemmel, ki folytonosan vendégeivel lön foglalva.

Páltelki volt az útolsó, ki bennünket elhagyott; alig egy órája, hogy haza felé indult, s Istvánnak megkellett igérni, hogy nemsokára ismét meglátogatja, még pedig velem együtt.

— Jövő hónapban növérem, özvegy Monokiné, jö pár hétre hozzám, — igy szólt az alispán; — ez majd jobban rendbe szedi háztartásomat, úgy hogy szép hölgyek elfogadására is méltó legyen.

Nekem e látogatás alkalmatlan, magam sem tudom joformán miert.

Páltelki nekem nem tetszik, bár az alispán, úgy látszik legalább, átalános kedvencz a megyében. Mindenki dicséri, mindenki szereti; s pár hölgy, kik férjeikkel együtt nálunk voltak e napokban, annyira elbájolva látszott lenni szeretetre méltósága által, hogy valóban megbotránkoztam rajtuk.

Férjem jót kaczagott midön ezt észrevette; mondván, hogy az efféléket még többször is fogom tapasztalni, mert Páltelki valódi beczéje a hölgy világnak; szerencsének

mondhatom — igy folytatá kissé komolyabbá válván — ha te is, Annám nem követed szépeink példáját, s el nem hagyod magadat szédíteni Páltelki szépsége, esze és szeretetre méltósága által. Valóban megharagudtam — legelőször életemben — Istvánra; hogy is mondhat ilyesmit, még tréfából is. Elszédíteni, én — no ez volna még! — s ezen édeses, mindig mosolygó vagy sohajtozó, s mindig affectált Páltelki által. Nem is tudom mit kapnak rajta; szép ember, az igaz; de még szépségében is van valami, mi nekem nem tetszik; valami nem természetes, valami csinált — ha igy fejezhetem ki magamat. Aztán úgy látszik, mintha se véleménye, se akarata nem volna; mindenkivel meg egyezik; avval is a ki feketét, avval is a ki fehéret mond. Aztán mindig velem akart beszélni; folytonosan bókokat mondott, s oly édes, oly sima, oly kicsiszolt volt, hogy az ember sokat adott volna egy kis savanyúságért — sőt egy kis nyerseségért is.

Talán igazságtalan vagyok — de István

szavai meg böszitettek. — Remélem hogy ez ember nem lesz sokat házunknál.

Junius 25-én 1816.

Hiába reméltem, mert már ismét itt van. Oh, hogy únom! — s az a legbosszantóbb, hogy István annyira örül jelenlétének, s mindig marasztja, mig én semmit sem óhajtok inkább, mint hogy menjen isten hirével. Már három napja, hogy itt van, s még nincs is róla szó, hogy indulna. Alispán létére csak sürgetösb dolga lehetne mint itt ülni nyakunkon.

Junius 27-én 1816.

Még sem ment el ez a kiálhatatlan Páltelki, s férjem csak nevet ha ezért bosszankodom. „De különös kis menyecske vagy te, Annám, — igy szól ilyenkor — hogy annyira terhedre van Páltelki jelenléte; ismerek akár hány hölgyet itt a vidékben, öreget és ifjat, ki kisujját adná érte, ha oly sokáig házánál maraszthatnà ünnepelt alispánunkat.“

Meglehet, — feleltem; — mindenkinek megvan a maga izlése; én részemröl kinem-

állhatom az afféle olvadozó, sohajtozó s bókot bókra halmozó férfiakat. Nincs ezekben semmi szilárdság; semmi a mi erös férfias jellemet sejthetne.

Nekem egyenes, nyilt férfi kell, udvarias, annélkül hogy túl buzgó legyen udvariasságában, müvelt, de ki nem játsza magát folytonossan az ihletett költöre; olyat ki érezni tud, anélkül, hogy érzelgő legyen. —

Szóval — szakitott félbe István enyelegve — oly phoenix, mint a te tisztelt, érdemteljes férjed — nemde Annám!

Az ám — feleltem nevetve — olyan igazi férfiú, mint az én kedves, kedves férjem!

Junius 30-án 1816.

Végre valahára elment isten hirével! Szerencsémre meggyült a megyében a teendö, s levél érkezett levél után a tisztelt alispánhoz, különben nem tudom mikor szabadulunk meg töle. Még jó hogy nem igen közeli szomszédunk, s hogy az utakat ősztöl fogva késö tavaszig majdnem járhatlanoknak

mondják; igy tehát csak nyáron át leend gyakrabban szerencsénk Páltelki úrhoz, minek nagyon örülök, mig István busúl rajta. Meg nem foghatom hogy épen ez egy dologban annyira különbözik izlésünk, mely különben majdnem mindig összevág.

Igaz, hogy az alispán, férfi társaságban egészen más emberré válik mint midön hölgyekkel társalog; akkor elveszti az émelygös lágyságot és édességet, mely reám oly kellemetlenül hat, s éles esze, átalános müveltsége, kellemes hangja s elöadása, valódi élvezetet nyujt azoknak, kikkel társalog. Ime látszik e sorokból hogy igazságos vagyok — de azért mégis van mindig valami — valami titkos szózat, vagy ellenszenv, mi engem visszataszit ez embertől, kit itt, mindenki annyira szeret és becsül — oly annyira, hogy nem is merném senkinek elárulni, miként érzek én iránta.

Julius 14-én 1816,

Átolvasván a mit irtam, azt veszem észre, hogy igen is sokat foglalatoskodtam

ebben Páltelkivel; végre is mit bánom én, miféle ember ő! nem kell egy födél alatt laknom vele, s ha néha — néha eljö is hozzánk, se baj! — nem tart az oly sokáig, s talán végre meg fogom szokni kellemetlen, — azaz nekem kellemetlen — modorát.

S most szót se többet róla.

Férjem nagyon elvan most foglalva gazdaságával, én pedig a gyümölcs aszalással és befözéssel. István szereti a befötteket, tehát sokat szerzek be belöle télire. De ha délelött keveset is látjuk egymást, délután s estve mindig együtt vagyunk. S mily kellemesen, mily tele nyugodt boldogsággal folynak le ezen órák!

Ha e földön paradicsom létezhet, ezt bizonyosan csak boldog házasságban lehet föltalálni.

Érdekes látogatásunk is volt: Baranyai bárónö, szép és kedves leányával Gizellával.

Baranyainé özvegy, s Gizella egyetlen, s a hogy ezt mindjárt is észre lehet venni, bálványozott gyermeke. Alig láttam valaha szebb

leányt nála; de van szépségében valami sajátos, olykor, azt lehetne mondani viharos, mi azt még emeli, de egyszersmind azon kételyt is szüli, vajon lehet e az ily teremtés boldog e gyarló földön?

Magas és karcsú mint a fiatal fenyö-sudar; haja fekete mint a holló szárnya s természetes göndörsége van, mind a mellett hogy lágy, finom és fénylő mint a selyem. Vonásai finomak s élesen metszettek, böre barna, de átlátszó, szemei sötétek, olykor majdnem feketék föleg midön valami mozgásba hozza könnyen fölforró vérét. Szemöldei igen tömöttek, s finom orra fölött majdnem összeérnek. Keze, lába, oly piczi mint a gyermeké, s minden mozdulata tele kecscsel.

A mellett sok ésszel s tehetséggel bir; szépen fest, gyönyörüen énekel — de egész magaviseletében van valami szaggatott s könyen változó, mi nyugtalan kedélyre mutat. Egyszer igen beszédes, máskor hallgatag; olykor vidám s játszi mint a gyermek, más-

kor buskomoly, mintha valami fájdalmas teher nyomná fiatal szivét.

Mindig ilyen volt-e ö? nem tudom de azt sejtem hogy nem, mert annya szeme néha valami kérdö s aggodó kifejezéssel nyugszik rajta — mintha tünödnék leánya lelki állápotán. Baranyai-né igen-igen kellemes asszony. Szép lehetett ö is fiatal korában. S bizonyos mértékben még most is az; de szépsége s úgy látszik jelleme is, egészen különbözik leányáétól. Ö azon szöke gyöngéd, nöies szépségek egyike, melyek ellent állnak a kornak s az élet viszontagságainak; mert béketüréssel s megadással viselik a terhet, melyet a gondviselés mindjájunk vállára rak. Szelid vonásaiból látszik hogy szenvedett, talán sokat szenvedett — de hogy nem esett soha kétségbe, s a vigaszt mindig ott kereste hol azt keresni kell — istenben!

Egész prédikacziö — kiált föl valaki hátam mögött, s ott áll férjem, ki ugy látszik elolvasta a mit irtam.

Csupán a végét — kis feleségem — add

ide csak a könyvet — hadd lássam, hogy ítél egy szép és fiatal hölgy a másikról.

— Itt van — de ne kaczagj ki.

— Bravo — helyes — megjárná valami divatos franczia regényben. Nem is tudtam hogy nekem oly éles tekintetü s ékes tollú nöm van.

— Lám, kinevetsz!

— Koránsem Annám! tréfán kivül nagyon tisztán s helyesen fogtad föl e két hölgyet; én is éreztem ilyesmit, de nem tudtam volna oly szépen szavakba öltöztetni mint te, de most jer velem sétálni.

Julius 20-án 1816

Egész héten át magunkban voltunk, s ez nekem igen jól esett: szeretem ha néhanéha vendégeink vannak, de még jobban szeretek férjemmel egyedül lenni, és csendes életmódunkat háboritlanul folytatni. Oly jóltevő csend van akkor házunknál, oly kellemesek sétáink, beszélgetéseink! Sokat tervezgetünk: házunkat nagyítni s szépittetni

akarjuk, mihelyt egy kis pénzt kimélhetünk e czélra.

Most ez még lehetetlen, mert Istvánnak gazdaságában, mely atyja kormánya alatt kissé el volt hanyagolva, sok költsége van; pár év mulva házunkra kerül a sor.

De mi ez? kocsizörgés? Oh! ez Páltelki, igen czifrán öltözött hölgygyel — alkalmasint nővére.

Julius 21-én 1816.

Rosz kedvem van s kellemetlen napot töltöttem. Páltelki bemutatta nekem nővérét. Monokiné egyike azon ugynevezett fiatal özvegyeknek s szép nőknek, a kik se nem fiatalok, se nem szépek.

Jóval túlhaladta már a negyven évet. de mivel rózsaszinbe öltözik, kétes szinü haját, sütés által, hosszú lelógó fürtökbe kényszeríti, fiatalnak gondolja s mondja magát, s épen ugy vagyunk a szépséggel is.

Tele negélylyel s avval mit jó atyám faxeunek szokott nevezni — s ez által magával s másokkal el akarja hitetni,

hogy szép — mi nem egyszer sikerül is. Szóval: méltó nővére öcscsének — de kit ő bátyámnak szokot nevezni — a nagyérdemű alispánnak nem csekély bosszankodására, ezt igen jól észre lehet venni.

De a mi igaz — igaz. Páltelki valóban szép ember, mig nővére csak szépnek képzeli magát.

Épen oly tulnyájas és tulszives velem mint testvére — nem tudom mi lelte őket. Ha tudnák mindketten, mennyire örülnék ha békét hagynának!

Látogatóink czélja volt bennünket nagy tánczmulatságra hívni meg, melyet az alispán e hónap utolsó napján szándékozik adni, s melyre a fél megye összegyűl.

Mindenkép értésemre akarta Páltelki adni, hogy ez ünnepély tulajdonkép az én tiszteletemre rendeztetik, de én sehogysem akartam elérteni. Alkalmasint épen igy tesz mindegyikkel a fiatal hölgyek közől — azért nem is tulajdonítok az egésznek fontosságot.

Nekem ugy rémlik, mintha Páltelki az

volna, mit a világon leginkább únok — kaczér férfiu!

Julius 23-kán 1816.

Páltelki s nővére ma reggel hagytak el — s most kissé gondoskodnom kell öltözetemről; mert e hónap harminczegyedike nincs épen oly messze s nincs báli ruhám; — azt hittem, hogy falun erre nem leend szükségem. De István azt mondja, hogy a hölgyek a vidéken nagyon választékosan, sőt gazdagon szoktak öltözni, s azt kivánja, hogy ebben ne maradjak hátra. Azért holnap P***be rándulunk, mely csak négy óránylra van ide — ott majd szert tehetünk csinos öltözetre. Páltelki tegnap bizonyos hangnyomattal azt mondá, hogy a kék szin kedvencz szine. Azért ezt mindenesetre kerülni fogom, ne hogy azt higye, hogy az ő izlése szerint akarok öltözni.

August 3-kán 1816.

Itt vagyunk ismét csendes házunkban — s bár igen-igen jól mulattam Kereszttu-

ron, Páltelkinél, mégis örülök, hogy ismét itthon vagyok.

Öltözetem igen jol sikerült — István legalább merőben azt állítja. Fehér crêpe ruhám volt, fehér rószákkal, s hajamban két igen szép, de természetes hófehér rozsa, pár gyémánt tűvel föltűzve.

Nyakamon azon öt gyöngysor diszlett, melyet menyasszony ajándokul kaptam Istvántól, s mellemen a gyémánt sevigné, jó atyám adománya.

Mikor öltözkedés után szobánkból a terembe léptem, hol már jókora vendégsereg együtt volt, a háziúr elémbe sietett s karját nyujtván, hogy a pamlaghoz vezessen, hol Monokiné mellett helyet kellett foglalnom, halk hangon azt mondá: „Ezentul a fehér szin leend kedvencz szinem!“

Mennyire unom az afféle bókokat — csak azon csudálkozom, hogy István nem resteli; de ugy látszik mindent szépnek s jónak talál, mit az alispán mond és tesz —

s én csak nem mondhatom neki, hogy féltsen kissé ez alkalmatlan embertől!

No de semmi, mindenkinek meg vannak, azt hiszem, az efféle, apró bosszúságai; igen sokat tánczoltam, s nagyon jól mulattam; csak azt nem szerettem, hogy a háziur az első tánczot velem járta, s a vacsoránál is engem vezetett a terembe s mellettem foglalt helyet.

Jól láttam, hogy sokan irigykedtek ezért, pedig minő szivesen engedtem volna át akárkinek helyemet.

Igy van az mindig ez életben. A mit az egyik óhajt, az a másiknak jut, kinek nem egyszer terhére van.

A legszebb hölgy az egész társasagban kétségen kivül Baranyai Gizella volt; sokan is udvaroltak neki, de ő hidegnek s büszkének látszott, mint valami királynő, s a mellett rosz kedvü, főleg az estve vége felé.

Midőn találkoztunk, igen szives volt hozzám, de később alig felelt ha szóltam hozzá, s látszólag került. Mi lelhette?

Augustus 29-kén 1816.

Nem születtem irónönek — ez tagadhatatlan; mert ismét lefolyt majdnem egy egész hónap, a nélkül, hogy egyetlen sort igtattam volna be e könyvbe, s egyebet sem irtam, kivéve pár levelet anyámnak s nővéremnek.

De mit is irhattam volna — legföljebb azt, hogy mit dolgoztam — vagy háztartásomban mit végeztem; ez pedig meg nem érdemli a beirást.

Napjaink oly csendesek, életünk oly nyugodt — azt hiszem hálát adhatok az istennek, hogy nincs mit följegyeznem, mert nekem ugy tetszik, hogy minél boldogabbak vagyunk, annál kevesebbet lehet e boldogságról szólni.

Egyet azonban mégis megemlítek, s ez az, hogy Baranyainé s szép leánya e hónap közepén négy napot töltöttek nálunk.

E látogatás alatt Gizellának eleitől végig a legjobb kedve volt, s oly kedvesnek, szivesnek mutatkozott hozzám, mintha el

akarná velem felejtetni azt a hidedséget, melylyel Keresztt úron mintegy visszautasította barátságomat.

Valóban kellemes négy nap volt ez, annál inkább, mivel Baranyainé is a legkellemesebb hölgyek egyike, s ő is igen vidám hangulatban volt.

Nem tudom minként lehet, hogy némely hölgy sokkal jobban szeret férfiakkal társalogni mint nőkkel. Én egész életemen át épen az ellenkezőt éreztem — kivéve természetesen, ha Istvánnal cseveghettem — s nem ismerek nagyobb társadalmi élvezetet, mint müvelt, vidám s eszes hölgyek társaságában lenni.

Több az érintkezési pont köztem s köztük, mint ha férfival beszélgetek; s aztán szabadabban szólhatok, nem vagyok elfogult, nem kell szavaimra annyira vigyázni — szóval: sokkal jobban érzem magamat.

Ugy látszik Baranyainé is igy érez — de Gizellánál másként van — maga beval-

lotta, hogy ő jobban szeret férfiakkal társalogni.

Egynek nagyon örültem, s ez az, hogy Páltelki nem kisérte őket ide, bár náluk volt s csak aznap reggel hagyta el őket, melynek estéjén hozzánk jöttek.

Barányainé felszólította, jöjjön el velök (elhagyhatta volna e fölszólitást) — de ő azt állította, hogy otthon dolga van, a miért kénytelen hazatérni.

Mig Baranyainé ezt nekem elbeszélte leánya tekintete oly figyelemmel függött rajtam, mintha gondolataimat szeretné kilesni, olyannyira, hogy ez nekem föltünt. Talán csak nem hiszi, hogy búsulok mivel a szép alispán nem akart hozzánk jöni?

Önkénytelenül elmosolyogtam magamat e gondolatra — mire Gizella, mélyen fölsóhajtva, elfordult. Pedig mily jó kedve volt neki az napon! Különös egy leány.

Oktober 24-ikén 1816.

Sok vendégem van, már egy hét óta. Férjem szenvedélyes vadász, s őszszel,

barátai közül kik szintén szeretnek vadászni, sokan gyülnek itt össze, mert sok itt a vad. Konyhám most mindig bőven el van látva, de napjaim kissé magányosak, mert nagyobb részt egyedül töltöm.

Szerencsémre el tudom magamat foglalni, főleg most, mikor annyi apró dolgokkal el kell hogy lássam magamat, mert január végére, legkésőbb február elsejére egy kis vendéget várok, kinek nagyon, de nagyon örülök — s Istvánom még inkább — ha ugyan ez lehetséges.

Vajon fiu leend-e, vagy lány? Férjem fiut ohajt, én pedig egy kis leánykát. De ha nem az is — se baj; akár fiu, akár leány — forrón fogom a kis vendéget szeretni.

Reggel tehát, midőn férjem s barátai mezőn s erdőben barangolnak, vadászaival s kutyáival, s miután elvégeztem a háztartásban teendőimet, szobámban ülök, s mindenféle apró fökötőket s öltözeteket készítek — mi alatt oly gyorsan röpül az idő, hogy nem egyszer besötétedik s férjem s

vendégeim hazaérkeznek, mielött észrevenném, hogy az est közeleg.

Későn ebédelünk most, csak négy-öt óra tájban, hogy több idő maradjon a férfiaknak vadászatra. Ők kün az erdőben másodszor szoktak reggelizni, hideg hússal s borral, melyet pár mindenes utánok visz, aztán a késő ebéd után a vacsora elmarad.

Este pár órát töltök a férfiakkal, olykor tarokkozok is velök, ha valamelyik asztalnál hiányzik a harmadik: de tiz-tizenegy óra tájban visszavonulok szobámba, mig ők csak éjfél után, olykor még sokkal későbben is, nyugosznak le.

István igen jól mulat; ő nagyon szereti, ha sok vendég van a háznál, s különösen ha a vadász idény alatt mindig társaságban lehet. Azért én is örülök, ha vendégeink érkeznek — különben jobb szeretem a mi csendes házi életünket.

Oktober 30-ikán 1816.

Vendégeink ismét szaporodtak egy pár szenvedélyes vadászszal; s a többi közt Pál-

telki is nálunk van, két nap óta. Istvánra nézve nagyon kellemes volt e meglepetés — én el lehettem volna a nélkül is; — de keveset látom, mindig künn vannak a férfiak s igy hagyján! csak este untat kissé édes beszédeivel; de mihelyt ezeket elöveszi, tarok-asztalhoz ülök — s igy ketté vágom a dolgot.

November 4-ikén 1816.

Nem vagyok többé az egyedüli nő a sok férfi közt; tegnap érkeztek meg váratlanul Baranyaiék, s mára Monokinét várom, két csinos unokahugával, Monoki Ferencz leányaival, kik legalább egy hétig szándékoznak itt maradni.

Örülök e látogatásnak, mert a Monoki leányok nagyon kedves, derült teremtések; csak az a baj, hogy ők nénjökkel nálunk lévén, Páltelki is alkalmasint itt üti fel sátorát hosszabb időre, s aztán — — — —

No de semmi; most nem vagyok egyedül — öt hölgy közt fogja hódolatát, mosolyait és sohaját fölosztani — tehát remélem,

hogy nekem csak igen kevés, talán semmisem jut az áldásbul.

November 8-ikán 1816.

Növendégeim már mind lenyugodtak — István pedig a férfiakkal még tarokkozgat, nem vagyok álmos, bár késő az idő: előveszem tehát tollamat s pár sort irok naplómba, melyet ugyis nagyon rendetlenül viszek.

A napok oly gyorsan telnek, hogy az idő röpülni látszik. Alig vagyok most pillanatig magamban; a napot a hölgyekkel töltöm — este pedig mindnyájan együtt vagyunk, s munkával, zenével, játékkal töltjük az időt. Az idősebb urak, s köztök István is, bár egy cseppet sem idős, hűségesen tarok-asztalhoz ülnek mihelyt gyertya-gyujtás van; a fiatalok pedig s köztük az alispán is, bár nem épen oly fiatal, velünk szövetkeznek, s többnyire igen vidámon telik az idő.

Tegnap valódi élvezetben részesültünk; Páltelki és Baranyai Gizella énekeltek — még pedig oly remekül, hogy mindnyájan meg voltunk hatva.

Gizella éneke csupa tűz és szenvedély; Páltelkié pedig, ki gyönyörű bariton hanggal bir, tele érzéssel és lágysággal. Olyanok hangjai, mint az üveg harmonikáé, mely átrezg az ember egész valóján. Az emberi hang, ha oly tökéletesen ki van képezve, mégis valami csudás, valami egészen rendkivüli. Midőn Páltelki elénekelte Mozart gyönyörű dalát, Adelaide-ot, köny lopódzott szemeimbe, s mindent elfelejtvén magam körül, egészen átengedtem magamat e fölséges hangok bűvös hatásának.

Azt hiszem, inkább hat a zene, s főleg az ének, azokra, kik magok nem zenészek; mert mig én, ki se nem énekelek, se nem zongorázok, annyi élvezettel hallgattam a mesteri előadást, Baranyai Gizellára, ki maga művésznő, egészen ellenkező hatást látszottak a gyünyörű hangok gyakorolni; mert midőn elnémultak s én egy mély sohajjal föltekintettem, szemem Gizellára esett, ki szemközt velem a zongora mellett állt; s oly kifejezésével a kedvetlenségnek, mondanám

boszuságnak tálálkoztam e szép vonásokban, hogy egészen eliszonyodtam tőle,

Talán roszul énekelt Páltelki, mit én tudatlanságomban észre nem vettem? vagy irigyelte tőle a sikert? — de hiszen ő is oly mesterileg énekel, hogy nincs mit irigyelnie e részben akárkitől,

Furcsa egy teremtése az istennek ez a leány; egyszer szelid és nyájas, mint egy angyal, máskor roszkedvü, boszús, majdnem udvariatlan s ez oly hirtelen változik, hogy lehetetlen a változás okát feltalálni.

November 15-én 1816.

Minő kellemetlen napom volt tegnap — s mind ezért a kiállhatatlan Páltelkiért. Mintha első pillanattól fogva éreztem volna, hogy ez ember roszban jár — annyi ellenszenvem volt iránta. A szemtelen! azt hinni, hogy ő nekem udvarolhat — hogy nekem tetszhetnék — nekem — ki annyira szeretem, imádom férjemet! Pedig isten látja lelkemet, soha egyetlen pillantás által sem adtam neki okot e gondolatra! hiszen mindig

terhemre volt, s István akárhányszor megszólitott, legyek iránta nyájasabb, előzőbb; és mégis — — oh a gyáva, gyalázatos ember! — —

De hadd szedjem össze magamat — hogy följegyezzem itt mi történt — ez talán lecsillapítandja fölhevülésemet.

Tegnap reggeli után a férfiak, mint mindennap, puskáikkal elindultak vadászni. A nap gyönyörü volt, mi annnál jobban esett, mivel már egy hét óta mindig rosz idő járt. Nekem most egészségemért sokat kell mozognom s mivel már pár napja, hogy el nem hagyhattam a házat, fölszólitottam Gizellát s a két Monoki leányt, jöjenek velem sétálni, — mert, hogy Monokiné és Baranyainé nem szeretnek járni, azt jól tudtam,

De ma a három leány is rest volt — s igy egyedül indultam sètámra.

Kertünk igen terjedelmes, s szemközt házunkkal, de jól távol tőle, hosszu fasor létezik, kisebb bokrokkal szegélyezve. Ez kedvencz sétám, ha egyedül kell járnom; mi-

vel akkor nem igen merem a kertet elhagyni, mert kissé félénk vagyok, s nem szeretek utamban ökrökkel, kutyákkal, még kevésbbé idegen néppel találkozni.

Ott jártam tehát most is, s gondolatim a jövővel foglalkoztak, midőn majd kisded leányka vagy fiu fog keblemen pihenni.

Egyszerre közelgő lépteket hallottam; s azt hivém, hogy talán a leányok egyike jön fölkeresésemre, hátrafordultam, s nem csekély meglepetéssel szemközt láttam magamat Páltelkivel, ki lőszerrel a vállán jött felém.

— Haza érkeztek önök már? kérdeztem kissé megütközve — csak nem történt valami szerencsétlenség? — folytatám nyugtalanul, mert arczának kifejezése oly zavart s különös volt, hogy azt hittem, valami kellemetlen hirrel küldötték hozzám.

— Legyen nagysád nyugodt, — felelt, összeszedvén magát — nincs semmi baj; a vadász urak még mind az erdőben vannak: csak egyedül én tértem korábban haza, mert — mert — —

— Mert? ismétlém kérdőleg, mig kellemetlen érzés kezdette szivemet összeszoritani.

— Mert azt reméltem, s reményem meg nem csalt, hogy nagysádat itt fogom találni.

A pir föllobbant arczomba, s reszketni kezdettem — annyira boszankodtam e szavakra.

— S mi köze lehet az én ittlétemnek a kegyed hazajövetelével? — kérdeztem aztán kissé éles hangon.

— Mi köze? felelt Páltelki, közelebb lépvén hozzám, azon édeses, érzelgő hangon, melyet annyira unok — mi köze? — hát nem tudja-e, nem sejti legalább, hogy nagysádnak közelléte mennyjem, mig pokolban képzelem magamat, ha kénytelen vagyok távol maradni kegyedtől? nem tudja-e, hogy szeretem — imádom?

— Minő szemtelenség! kiáltottam fel magamon kivül felindulásomban — s ezt kegyed meri nekem mondani, nekem, ki nő vagyok s szeretem és becsülöm férjemet tel-

jes szivemből? s ki kegyednek soha, de soha legkisebb okot, vagy csak ürügyet sem adtam az ily sértő nyilatkozatokra? el innen — el házamból — tüstént, örökre — nehogy kénytelen legyek a hálót lerántani férjem szemeiről, ki kegyedet barátjának és — becsületes embernek hiszi.

Evvel megfordultam s a ház felé indultam sietö léptekkel.

— Nagysád — Anna! — kiáltott föl Páltelki — oh — ne hagyjon el harraggal — csak egy szót — egy szánakozó, vigaszt nyujtó szót — —

— Ne méreszeljen engem követni — feleltem pillanatra megállván — ne merészelje küszöbömet átlépni — nehogy az ellenszenv, melyet első pillanatól fogva éreztem kegyed iránt, megvetéssé váljék!

E pillanatban ugy tetszett nekem, mintha valami sötét árny mutatkoznék egyetlen perczre a bokrok közt, s aztán ismét eltünne; de hevélyeim közt alig vigyáztam erre, s vissza sem tekintvén, haza s szobámba

siettem, hol kénytelen valék rövid időre lefeküdni, hogy lecsillapitsam fölizgatott idegeimet, mielőtt ismét vendégeimmel társalognék. Midőn körül-belől egy óra mulva visszatértem a nappali szobába, ott csak Monokinét s két unokaöcscsét találtam.

Az elsőnek igen rosz kedve volt s azon nyilatkozattal jött elém, hogy kénytelen lesz engem másnap elhagyni

— Képzeld csak, kedves Annám — folytatá oly hangon, mely bizonyossá tett, hogy a köztem s Páltelki közt történtekről nem tud semmit — képzeld csak, bátyàm kénytelen volt bennünket tüstént elhagyni; még hazajöveteledet sem várhatta meg, hogy elbucsúzzon tőled, oly sürgetős a dolog, melyért haza kelle térnie. Ennek folytán nekem is rövidebbre kell szabnom ittlétemet s holnap elhagyni tégedet, nem csekély sajnálkozásomra.

Alig tudom, mit feleltem — de egy cseppet sem bántam Monokiné távozását; — jelenléte folytonosan Páltelkire emlékeztet, s

szeretném, ha lehetséges volna, elfelejteni, hogy egy ily ember létezik a világon.

— Hol vannak Baranyainé s Gizella? — kérdeztem némi szünet után.

— Gizella elmeneteled után kissé roszul érezvén magát, szobájába vonult, hová anyja később követte.

Midőn a férfiak hazajöttek, mindnyájan kérdezősködtek Páltelki után, ki, azt mondták, egyszerre csak eltünt s vissza sem jött többé hozzájok.

Monokiné felelt e kérdésekre, elbeszélvén, mit már nekem mondott volt, s ebben mindenki megnyugodott.

Ebédre Baranyainé s leánya is megjelentek; az utóbbi oly halvány volt, hogy mindenkinek feltünt; de roszulléte ugy látszott csak igen csekély lehetett, mert Gizella talán még nem volt soha oly eleven, vidám és elmés, mint ez este, minek nagyon örültem, mert igy az én hallgatagságom s kedvetlenségem kevésbbé tünhetett fel.

Igen nyugtalan voltam s az vagyok még

most is; nem tudom mit csináljak — szóljak-e férjemnek a történtekről vagy sem? szeretném most is szokott nyiltságom sugallatát követni, s neki mindent a mi történt apróra elbeszélni; miért is ne — hiszen nincs mit szememre vethessen. — De másrészt jól tudom mily heves tud lenni István, s mily hirtelen fellobban haragja, ha becsületében sértve érzi magát,

Ha most is erőt venne rajta a harag? ha párbajra hivja Páltelkit, s ha sebet kapna — vagy — oh; nem is merem e gondolatot tovább fűzni, egész testem reszket s a vér meghalt ereimben — nem, nem! ezt nem koczkázhatom — nem szólok neki egy szót se az egészről, ha csak Páltelki magaviselete nem kényszerít e nyilatkozatra.

December 4-én 1816.

Egyedül vagyok; előveszem tehát naplómat, hogy űzzem az időt, mely szokatlan magányosságomban hosszúnak tetszik, István Baranyaiéknál van, hol ma a fél vidék össze

fog gyülni, mert ma Borbála nap, Baranyainé névnapjavan.

Sajnálom hogy el nem mehettem én is; de igen igen roszak az utak, s igy férjem tanácsosabbnak hitte, ha hon maradok.

Volt egy kis reményem hogy talán ő is le fog mondani ez utról, mivel vele nem mehetek; de ő azt hiszi, Baranyaiék rosz neven vehetnék, ha mindketten elmaradunk — igaza lehet; aztán jobb ha megszokom olykor egyedül maradni; hiszen nem kivánhatom hogy mindig velem legyen.

Ugy látom, hogy ama kellemetlen nap óta, mikor Páltelki elhagyta házunkat, nem irtam semmit e könyvbe: nyugtalan valék s elkedvetlenülve, ugy hogy minden foglalatosság terhemre volt; de pár nap óta derültebb vagyok; azt hallottam, Páltelkit kinevezték tanácsosnak vagy isten tudja minek a magyar korlátnokságnál Bécsben; hogy ennek következtében már le is mondott az alispánságról s pár nap mulva Bécsbe indul, hol ezentul lakni fog.

Mintha egy kő esett volna le szivemről — igy tehát végkép megmenekedtem ez alkalmatlan embertől, s nem kell többé attól tartanom hogy ő és férjem összekoczczannak, ha az utóbbi megtudja Páltelki szemtelenségét.

Később, egy-két év mulva, midőn az egész már multtá vált, megmondom neki mi történt; nem szeretem a titkolódzást; s ha kellemetlen, talán veszedelmes következésektől nem tartanék, István már régen mindent tudna.

December 8-ikán 1816.

Még mindig magamban vagyok; férjem, kit már ötödikre, legfeljebb hatodikra vártam, még mind távol van; Baranyaiéknál, vagy másutt — nem tudom — nem vettem tőle tudósitást. Furcsa hogy oly hosszasan odamarad — ő, ki eddig mindig oly pontos volt s nem szeretett sokáig távol maradni tőlem. Talán ő is olyanná fog lassanként válni, mint a legtöbb férj, ki akkor érzi magát legjobban, ha nincsen nejével.

De minő oktalanság ilyesmit csak föl is tenni férjemről, ki oly jó, oly becsületes; és miért? — mivel pár nappal tovább időzik báratai körében mint hittem volna!

December 13-ikán 1816.

István haza jött, kilenczedikén, estve felé — de nincs köszönet benne. Nem tudom mi lelte; ő, ki mindig oly derült és nyugodt szokott lenni, most szórakozott, nyugtalan, — mondanám rosz kedvű — ámbár velem nem érezteti ezt soha.

Hanem látom, érzem, kogy bántja valami; egész nap jár kel — vége azon nyugodt, kellemes óráknak, midőn együtt ültünk beszélgetvén, tervezgetvén, olykor tréfálván s nevetvén, mint a gyermekek. Ha együtt vagyunk, hallgatag, feszes — és zavartnak látszik; — de ez nem lehet — mi hozhatná őt zavarba?

Csak tudnám, mi mind ennek oka? — valami kedvetlenség vagy veszteség érte-e — vagy megtudta talán mi történt köztem és Páltelki közt?

Hát ha ez ugy volna — haneeh ztel reám, hogy nem én beszéltem el neki az egészet? — nem — ez nem lehet; ha valamit hallott volna erről, tüstént szőnyegre hozta volna a dolgot, s tőlem kérdezte volna mi igaz az egészben — hiszen jelleme oly nyilt, oly — — —

De én is nyilt jellemű vagyok — s mégis elhallgattam előtte valamit — oh mit tegyek — miként cselekedjek — csak jó anyám volna itt — tüstént tanácsát kérném — de levélben ez oly nehéz — s aztán oly sok idő telik, mig az ember végre választ nyer. Bár közelebb laknánk egymáshoz!

December 25-ikén 1816.

Mi ez — álom-e vagy valóság? — álom — álom, azt hiszem, azt akarom hinni! — mert ha az, mit sejtek, mitől tartok, valóság volna, akkor a legszerencsétlenebb nő vagyok a világon, s csak arra kérem az istent, vegyen magához minél előbb.

De lehetséges-e? lehetséges hogy István, — férjem, kit annyira szeretek s ki engem

évek óta oly hiven szeretett, most egyszerre meghülve irántam, elfordulna tőlem, és — mást szeretne?

Oh! ez nem lehet — ez nem lehet!

És miért nem? — nem szebb, bájosabb, műveltebb, szellemdúsabb-e vetélytársam — Gizella — alig birtam e nevet az irlapra vetni — s nem kaczérabb-e?

Igen — ez a födolog, — az kell a férfiaknak — még Istvánnak is, kit jobbnak — ezerszer jobbnak hittem minden más férfinál! Miért nem tudtam én is kaczér lenni — egyszer hideg mint a havasi hó — máskor forró, mint az Aetna tüze; — egyszer nyájas mint a mosolygó tavasz — máskor pedig rideg, mint a zordon tél. Ezt szeretik a férfiak — ez mulatja őket, ez űzi el az unalmat, s tartja folytonos mozgásban csalfa szivöket!

De hadd rendezzem kissé gondolataimat — oly bizonyos-e hogy Gizella vetélytársam, s hogy czélt ért Istvánnál?

Alig lehet ezen többé kétkednem.

Nem keresi-e mindkettő folytonosan az ürügyet s alkalmat, hogy együtt lehessenek? miért lenne István mindig Baranyaiéknál, vagy ők itten, ha az nem ugy volna? miért sétálnak, társalognak, olvasnak, énekelnek együtt, mindig együtt — ha nem szeretik egymást?

Én természetesen nem tudok most, midőn nem sokára anya leendek, oly sokat járni-kelni mint ez a leány, gonosz szellemem, ki mindig utamban van! — nem tudok oly vidáman, oly elmésen csevegni — mert szivem nehéz — oh, minő nehéz! — nem tudok angol könyveket olvasgatni, mert szülőim nem tanítattak e nyelvre — nem tudok énekelni, mert nem birok oly syrénhanggal mint ő — a kaczér — ki férjem szivét elorozta tőlem!

Csak oly bájos ne volna — oly pokoli szépséggel ne birna — akkor lehetne reménnyem férjem szivét visszanyerhetni — de mi vagyok én, Gizellával összehasonlítva! Nem vagyok se vak sem elfogult — látom szép-

ségét — elismerem ellenállhatlan báját — oh én szerencsétlen!

Január 10-kén 1817.

Férjem ismét Baranyaiéknál van — tudom — érzem — bár azt mondta, hogy Barótiékhoz megy, vadászatra. Ez ürügy — puszta ürügy! ha tehetném, — ha kötelességem azon kisded iránt, ki szivem alatt pihen, nem tartóztatna vissza, rég követtem, kilestem volna a csalfa — s mégis annyira szeretett férfiut — s tetten érve, szemei előtt — — —

De mit mondok, hová tévedeznek gondolataim — jobb ha fölhagyok az irással — magam sem tudom mit irok.

Január 29-kén 1817.

Ugy! — tehát nem elég, hogy férjem majdnem folytonosan nála időzik — nem — neki még ide is kell jönni — a szemtelen — midőn már mindenki tudja, legalább sejti, mi szövődik közte s István közt!

S nekem ezt türnöm kell, ha botrányt nem akarok előidézni! mivé lettem én, az

azelőtt pár hónappal még oly boldog nő!

Miért, miért nem maradtam jó anyámnál! S e jó, kedves anya előtt még ki sem merem tárni zajongó szivemet — mert ha atyám megtudná hogy bánik István velem — ez borzasztó volna — atyám oly indulatos! Hallgatnom kell tehát, fájdalmamat magamba zárni — s tűrni a szánakozó tekinteteket, melyeket mindenki reám vet.

Most Gizella uj ürügyet gondolt ki az együttlétre; órákig czélba lőnek az üvegházban. Ez álnok leány elhozott magával pár picziny pisztolyt, mely inkább játékszernek látszik mint fegyvernek — s ezekkel puffogtatnak minduntalan.

Nem is megyek többé feléjök — fölhagytam a küzdésssel s átengedem magamat szomorú sorsomnak — mit tegyek, mit tehetek egyebet?

Februar 2-ikán 1817.

Mit csináljak, mi tévö legyek? — vajon kitől jönek e sorok?

Ma reggel, midőn öltöző asztalomhoz

ültem, kis levelkét találtam rajta, csak pár sorból állot, melyek igy hangzottak:

„Asszonyom!

„Ha tisztába akar jöni a felől, mi kegyedet bántja körül belől két hónap óta, menjen ma déltájban az üvegházba, s minden föl leend fedezve.“

Semmi aláirás — az irás is idegen előttem — menjek — ne menjek — hiszen sejtem, mi leend ott előttem fölfedezve — de mégis jobb, ha egészen tisztában vagyok, ha tudom mennyire ment e bűnös viszony — tehát — menni fogok.

Mindjárt üti a tizenkettöt — reszketek mint a nyárlevél, lábaim alig birnak — de mennem kell.

Az nap késő estve.

Bár ne mentem volna — bàr ne mentem volna! ha ellentállok a nyomorú csábnak, mely lépteimet a kitűzött helyre vezette, talán az iszonyú tett nem történt volna — s férjem — bünös de ah! még mindig sze-

retett férjem, nem heverne eszmélet nélkül előttem — a halál küszöbén!

Minő nap volt ez — s mi áll még előttem? — ezt csak az isten tudja.

Hadd szedjem kissé össze gondolatimat, hogy pár szóval az irlapra vethessem e borzasztó tizenkét óra történetét.

Tizenkettőt ütött, midőn ma délben az üvegházba, vagy jobban mondva, annak előcsarnokába léptem.

E kis hézagot, mely dohányzónak van fölkészítve, üvegfal választja el a tulajdonképi üvegháztól. Ez üvegfal röpkénynyel van ugyan befutva, de melynek venyigéin át mégis mindent lehet látni, mi az üveg házban történik.

Nesz nélkül léptem az előcsarnokba, s alig huztam be magam után az ajtót, midön a mellék hézagban két hangot hallottam, heves párbeszédben.

Jaj nekem! e két hang férjemé volt s a szép Gizelláé.

Az üvegfalhoz siettem s a zöld leveleken

át oly látvány állt előttem, melynek emlékezetén még most is összeborzadok.

Épen szemközt velem, kis asztalka mellett, melyen pisztolyok, golyók, lőporkulacs hevertek, Gizella állt, halványan mint a téli hold, s fájdalomtól s heves indulattól feldúlt vonásokkal — de szebb mint valaha. S előtte — előtte, térden állva István — férjem!

Ő szólt midőn helyemet elfoglaltam — oh! bár ne hallottam volna e szavakat! — Mint á láva tüzes folyama, rohamosan, a legfölfokozottabb indulatnak ellenállhatlan hevével szólt Gizellához úgy mint hozzám nem szólt soha — bevallotta szerelmét e leánynak oly szenvedélylyel minőt érettem soha nem érzett!

Mintha tüzes vassal beégették volna e szavakat agyamba, ugy állnak ezek előttem — tisztán, felejthetetlenül! — lehet-e ennél nagyobb kín a földön! — lehet-e nagyobb a pokolban is?

Midőn végre elhallgatott, s elfödvén arczát két kezével, Gizella válaszát várta — és fölegyenesedett — sötét pir vonult át ho-

fehér arczán, s szemei csillogtak, mint az oroszlánéi, ha haragra fakad.

— Czélom el van érve! kiáltott föl oly hangon, mely mint tőrszúrás hasitotta át szivemet — s a boszu kéjét élvezem, teljes mértékben! Ő — azon lény, kit e földön leginkább gyülölök — neje, görnyedezik e pillanatban azon iszonyú fájdalom sulya alatt, mely engem őrültté tett, s az életet megutáltatta velem.

A leány egy tekintetet vetett az üvegfalra, hol sejtette vagy tudta hogy tanuja vagyok e jelenetnek s folytatá:

„Szeretek — szeretek mint soha senki e földön még nem szeretett — de nem kegyedet, oh nem! hanem Páltelkit. Azt hittem azt kellett hinnem hogy szerelmem viszonoztatik, midőn kegyed hazahozta nejét — e mindennapi, lágymeleg lényt, ki sem szeretni sem gyülölni nem tud. S ő, szivem választottja, kiért kész lettem volna életemet feláldozni, hidegebb hidegebb lőn irántam; szerelmét, azon kincset, melyért én halálcsa-

tát vívtam, elvonta tőlem s neki áldozta, neki — ki azt megvetéssel, mondanám undorral visszautasitotta.

„Oh! ne féljen semmit — folytatá gunykaczajjal, midőn István hirtelen fölkelvén, kérdő tekintetet vetett reá — kegyed nyugodt lehet, Páltelki nem vala képes oly nőnek szivét elcsábítni, kinek szive nincsen, s kinek vére oly hideg mint a jégfolyam.

„Tanuja voltam a jelenetnek, a bokroktól elfödve s megnyugtatására mondhatom, hogy visszautasittatott, még pedig oly módon, hogy magamon kivül valék dühömben.

„Hogyan? e nő, kit oly kevéssé lehet velem összehasonlítni, mint a halvány holdat a ragyogó nappal, ily határozottan, ily szégyenítve merte egy férfiu szerelmét eltaszítni magától, kiért én még menynyei üdvömet föláldozni is kész valék?

„Boszút esküdtem e rettentő pillanatban — boszút — s ime megtartottam eskümet.

„Elcsábitottam tőle, a mi előtte legbe-

csesebb, legszentebb: férje szerelmét — s azon valék, hogy ebben ne kétkedhessék.

„És most, a győztes boszúnak teljes diadalában búcsút veszek ez élettől, melyet tovább eltürni nem tudok.“

Evvel egyikét a kis pisztolyoknak, melylyel keze már pár percz óta öntudatlanul játszott, hirtelen szivéhez illesztette — tompa pattanást hallottam, s a leány összerogyott.

Fölsikoltottam s az ajtó felé rohantam.

Férjem, ki mig Gizella beszélt lesütött szemekkel állt mint a kőszobor, csak a pattanás után pillantott föl, s látván hogy Gizella élet nélkül fekszik előtte, egyetlen sikoltással csapta össze feje fölött kezeit, s kirohant az üvegházból.

* * *

Mi történt e rettenetes jelenet után, csak mint félig elfátyolozott kép áll előttem.

Segítségért kiáltozva futottam a ház felé — a cselédek összesereglettek — Barany-

ainé halálsápadtan s reszkető tagokkal kérdezett mindenkit, hol van leánya — a lovász vágtatva hagyta el az udvart, sebész után sietve — férjemet összeroskadva s eszmélet nélkül találták a kertben s vitték szobájába.

Most én itt virrasztok, halálosan beteg férjem ágyánál, szegény Baranyainé pedig az ebédlőben — leánya holt teste mellett.

Minő bús — minő kétségbeejtő az élet — szinte irigylem Gizellát, életem gonosz szellemét — ő legalább kiszenvedett már!

Februar 6-án 1817.

Épen most hagyott el az orvos — férjem veszedelmen kivül van! hála az égnek! — mintha még örülni tudnék ez életben, oly hevesen dobogott szivem, midőn az orvos ezt kimondta.

Igaz, hogy boldogságomnak örökre vége van — hiszen István nem szeret többé, — vajon nem volna-e üdvösebb reám nézve, ha túl nem élném azt a válságos órát, mely előttem áll? — de gyermekem — — anya

nélkül nevekedjék-e? nem, nem! — nekem élnem kell gyermekemért — bárminő nehéz a teher, melyet a gondviselés vállamra rakott.

Február 8-án 1817.

Mindenki pihen már — csak én egyedül vagyok még ébren a házban.

Baranyainé, a szegény anya, hazavitte leánya holt testét, hogy családja sirboltjában temettesse el. Kesergő könyek közt váltunk el egymástól — ő, a kétségbeesett anya — én, a kétségbeesett nő!

István eszmélete vissza kezd térni — bár látszik, hogy emlékező tehetsége nem működik. Mintha elfelejtett volna mindent, mi az utolsó hónapok alatt történt. Csak akkor nyugodt, ha mellette vagyok — mihelyt elhagyom a szobát, utánam kérdezősködik — legjobban szereti ha ágya mellett ülök s kezemet az övében tarthatja.

Gizella nevét még egyszer sem mondta ki. — De ha emlékezete visszatér — ha a

mult tisztán — élesen előtte álland — mi fog akkor történni?

Junius 20-kán 1817.

Majdnem öt hónap mult el mióta utoljára irtam naplómba, s kis fiam már tud ülni — s már nevet ha engem lát. — Február nyolczadikán, késő éjjel jött a világra — de kevésbe mult, hogy életembe nem került születése.

Napok teltek el, s én nem tudtam semmit magamról. Midön végre fölébredtem lázas álmomból, kedves jó anyámat láttam ágyam mellett ülni, s kis bölcsőtt előtte, melyet gyöngéden ringatott.

Föl akartam emelkedni — de mozdulni sem birtam — szólni akartam — de csak ez egyetlen szót: *anyám!* tudtam halkan rebegni. Olyan voltam mint a csecsemő, ki tehetlen magával — de fájdalmat nem szenvedtem.

Anyám összerázkódott midőn hangomat hallotta; aztán lehajolt hozzám s könnyes

szemekkel kérdezte: hogyan vagy gyermekem?

Jól, rebegtem — de az ott — —

Ez kis fiad — felelt anyám, inkább kérdő tekintetemre, mely a bölcső felé fordult, mint szavaimra — ime, szép, erős gyermek.

Evvel valami kis, fehér, lágy csomót vett ki a bölcsőből s helyezé ágyamba.

Kiváncsian és sóvárogva fordultak szemeim e csomó felé, — csak egy kis, redős, sötétvörös arczot láttam — de minő szépnek teszett nekem e kis kép — melyben senki, az anyán kivül, szépet nem tudott volna látni,

Most ez másként van — ugy-e Béla urfi? — a kis arcz nem vörös többé, hanem hófehér és rózsaszin, nagy sötét kék szemekkel, s szőke selyemlágy pehelylyel homloka fölött, mely már kissé göndör kezd lenni.

Oh fiam — fiam! mennyire szeretlek!

S ott a nagy karosszékben Béla urfi

atyja ül — kissé halvány még és sovány a nagy betegség után, melyen keresztül ment. — de különben egészséges — és — és — inkább enyim mint valaha!

Az ég jó volt hozzám — igen jó — a sötét, vészteljes felhők elvonultak, s a nap ki kezd ismét sütni s jóltévő melegét árasztani életpályámra.

Midőn erőm annyira visszatért, hogy ismét beszélni s mozdulni tudtam, anyám egy reggel férjemet vezette be szobámba.

Vezette, a szó teljes értelmében, mert az ezelőtt oly erős férfiu most oly gyönge volt, hogy tántorgott mint a gyermek, ki még járni nem tud.

Midőn ágyam mellett voltak, István inkább dőlt mint ült le a karosszékbe, mely ott állt, s száraz, majdnem átlátszó kezét felém nyujtván halkan rebegte: „Anna — kedves Annám — meg tudsz-e nekem bocsátni?

„Ez már rég megtörtént, István!“ — feleltem, kezét az enyimekbe szoritván.

„Bűnös valék“ — folytatá akadozva — „oh minő bűnös ! de te nem tudod, nem tudhatod mennyi csábnak valék kitéve — — —

„Tudom — vagy legalább sejtem; — feleltem, — de ne szóljunk többé e borzasztó időről — elmult ez örökre — kezdjük ujra életünket itt, gyermekünk bölcsője mellett; — kis Bélánk legyen a szent frigy, mely bennünket egymáshoz köt — erősebben, bensőbben mint valaha !“

„Legyen a te akaratod szerint, Annám !“ szólt István. — „Oh, minő jó vagy te hozzám — mily angyalian jó !“

És ugy történt a hogy mondám; — mindketten komolyabbak vagyunk mint ezelőtt — mondanám olykor búsabbak — de szeretjük egymást, talán nem oly szenvedélyesen mint házasságunk első hónapjaiban, de bensőbben — s azt hiszem örökre !

Ellőbbi lakásunkat elhagytuk — nem birtunk volna ott maradni, hol ama bor-

zasztó jelenet folytonosan szemeink előtt állna — István bérbe adta a jószággal együtt — s ide költöztünk, e kis falusi magányba, melyett jó atyám, anyám kérelmére, nekem átengedett.

Itt, egészen uj körözetben, felejteni kezdjük a multat, — felejteni — nem-ez lehetlen; hanem nem áll többé előttünk oly fájdalmas eleven szinekben — oly tul a rendin éles körvonalakban. Talán idővel elmosódik még inkább — hiszen az idő — azt mondják legalább — a legjobb orvos minden lelki bajban.

Kissé magános e hely — de van mégis pár kellemetes szomszédunk; ez elég — ugy sem birnánk most még eleven társas életet folytatni — még nagyon sajognak sebeink.

Szegény Baranyainé — ugy hallom — minden jószágát férje rokonainak adta át, kikötvén magának mérsékelt évi jövedelmet, s külföldre vonult. Azt hiszi, hogy könyebben tűri nehéz sorsát egészen ismeretlen vidéken s emberek közt.

Szegény anya! jobb sorsot érdemelt volna e kedves, szelíd nő.

Páltelkiről nem hallottam semmit s nem is akarok többé semmit hallani — ő oka minden bajnak, minden fájdalomnak, mely bennünket gyötrött.

Május 6-án 1841.

Nem tudom mi birt arra, hogy épen ma, ezüst menyegzőnk napján, nyissam ki ujra e könyvecskét, mely annyi éven át érintetlenül hevert iróasztalom fiókjában.

Elolvasván tartalmát, alig birom hinni, hogy életemnek oly viharos, sötét évszaka is volt — oly csendesen s — hála az égnek — boldogan folyt ez le azóta.

De hosszu is az idő, mely e sötét napokat elválasztja a békés, mosolygó jelentől. Majdnem negyedrésze egy századnak.

Ifjuságom elrepült — fürteimben ezüst szálak kezdenek csillogni — arczomon itt-ott redők mutatkoznak — a rózsák nagyobbrészt eltüntek róla — de nem bánom,

mert boldog vagyok, boldogabb mint valaha, férjem szeretetében s gyermekeimben, kik soha aggodalmat nem okoztak anyjoknak.

Gyermekeimben — mondom — mert mióta utoljára irtam pár sort e könyvbe, családom még egy fiúval s egy leánykával szaporodott. Andorom most már tizenkilencz éves és nem rég végezte be tanulmányait; s kis leányom, Agnes, tizenhatodik évét töltötte be pár héttel ezelőtt. Szép leányka és oly jó és kedves a mily szép. Ha István hizelegni akar nekem, azt mondja, hogy szakasztott képem — midőn körülbelől az ő korában voltam.

És Béla — elsőszülöttem, ki oly sötét, bús időben jelent meg a világon — Béla ma nősült, szülei ezüstmenyegzője napján — s kit vett el? oh azt senki ki nem találná: — Páltelki, az egykori alispány leányát, kivel Pesten jogász korában ismerkedett meg.

Első pillanatban roszul esett e válasz-

tás, s nagy önmegtagadásba került beleegyezni e házasságba, mely ellen egyébként kifogásom nem lehetett. De mióta megismerkedtem a kedves vidám teremtéssel, ki ma menyjem lőn, egészen kibékűltem a gondolattal, hogy Páltelki leányát családomba fogadtam be.

Páltelki maga, kit most, leánya menyegzőjén láttam először ama kellemetlen jelenet óta melynek következtében elváltunk egymástól még pedig oly viharosan, a régi maradt. Ősz hajjal s redős arczczal még épen oly mosolygó és édeses mint egykor volt — csakhogy ennek most nem lehetnek már oly szomoru következései. Neje azonban derék, józan asszony, ki a legjobban növeli gyermekeit, és érzelgő urát is, ugy hiszem, rendben tudja tartani.

De késő az idő, s ez fárasztó nap volt reám nézve, mert a két menyegző házunknál tartatott. Tehát félreteszem tollamat és lenyugszom.

Ah! ez volt tehát nagyanyám nap-

lója! — ki gondolná, hogy ama csendes, szelid öreg nő, kire oly jól emlékezem, hogy szinte magam előtt látom, annyi lelki rázkódtatáson ment keresztül!

Hja! ilyen az élet — ki tudja mi áll előttem!

Késő az idő, épen tizenegyet ütött ez a régi rozsdás toronyóra a födélzeten, mely olykor annyira zúg és csörög, mintha mindenféle koboldok laknának kerekei kőzt.

Különben minden oly csendes és magányos körülöttem, hogy szinte félni kezdek — főleg ha visszagondolok nagyanyám ifju napjaira — —

Hát ha én is ugy járnék? ha férjem - ez a gonosz Ernő, a helyett, hogy Kassán peres dolgai után járjon, valami szép hölgy után adta magát és — —

Isten légy irgalmas! minő zaj, minő zürzavar ez? — döngetik a kaput — kocsi zörgés -- lódobogás — csak nem elegyedett Ernő párbajba, s most hozzák haza,

haldokolva, mint ezt annyiszor olvastam a legérdekesebb regényekben — —

Mi ez? — az öreg gazdasszony, ki összekulcsolt kezekkel rohan a szobába.

— Nagyságos asszony, nagyságos asszony! — végünk van — —

— Az istenért, mi történt?

— A nagyságos ur — —

— Férjem, Ernő — hol van — mi történt vele — meg van sebesítve — él-e még?

— Sebesítve — nem tudok erről semmit, oly épnek látszik mint a makk, de —

— No, s tovább — tovább — —

Tiz szekér vendéggel érkezett meg, épen most, s két szekér czigánynyal — istenem — mit csináljunk e tenger-néppel — mit adjunk nekik enni — s hol fognak hálni — —

— Ej ne lamentáljon annyit Petriczainé — szólt közbe nevetve Ernő, ki épen most lépett a szobába, s kinek karjai közé vetettem magamat, — legyen nyugodt, min-

denről gondoskodtam, emeltesse csak le a két nagy ládát az utolsó szekérről, melyen a czigányok vannak, ott kész, pompás hideg vacsorát talál, — csak teríteni kell.

Jól van, nagyságos ur, jól van — felelt erre a gazdasszony, kissé vidámabb hangon — de hol fognak a vendégek hálni? hiszen annyian vannak mint a kolúmbáczi legyek — szemeim szinte kápráznak tőlök!

— Oh azon ne aggódjék — előre megmondtam mindenkinek, hogy kissé tábori módon leendnek elhelyhezve — a hölgyek itt a háznál a vendégszobákban, az ebédlőkben, ágyakban, pamlagokon — a hogy lehet; a férfiak pedig a tiszttartó lakában, kinek ez uttal ki kell költözni.

— De az ágynemű?

— Pár zsúp szalma, lepedőkkel betakarva, és köpenyek, szőnyegek, lópokróczok, ha kell, takarónak — nem kell több; — vissza akartuk egyszer varázsolni a régi, régi időket — midőn még egyszerűbb volt a

vendégszeretet, de tágasb s kevésbbé feszült is.

Most pedig el innen ném ber — s lásson a dologhoz.

A gazdasszony eltűnt! s én felkiáltottam:

— Tehát nem vagy hütlen, nem udvaroltál másnak, nem vítál párbajt, nem vagy megsebesítve — —

— Hűtlen — párbaj — megsebesítve — — minő gondolat! peres dolgaim után jártam, melyek hosszabbra húzódtak mint hittém volna — aztán egy sereg vendéget gyütöttem össze s Kassának legjobb czigánybandáját, hogy holnap ünnepelhessük kis feleségem nevenapját amugy igazán — végre megvettem számára a legszebb karpereczet, melyre Kassán szert tehettem — ez az egész.

Hanem mondd meg csak Annám — folytatá, miután a szép ajándékot karomra helyheztem s ezerszer megköszöntem — mi tölthette tele fejecskédet oly furcsa, szomoru eszmékkel?

Ime — feleltem nevetve, s a kis asztalra mutatván, hol a barna könyvecske még nyitva hevert — ime a bűnös: nagyanyám naplója!

Vége.

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

JÓSIKA JULIA.

II. KÖTET.

PEST, 1872.

LAUFFER VILMOS TULAJDONA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

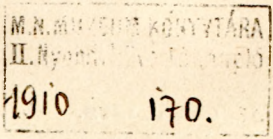

A FEGYENCZ.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Angolhon kereskedővárosainak egyikében vagyunk, hol az ipar uralkodik, s a zajos élet alig nyugszik éjjel, pár rövid óráig. Mindenütt elevenség és mozgás, a gyárak robaja, hemzsegő népnek moraja — mindenütt zaj, nyugtalanság, lázas igyekezet!

Csak amaz óriási épületben, melynek keskeny, vasrostélyos ablakai a felkelő nap sugáraitól csillognak, csak ott csendes minden és nyugodt. A füst lomha gomolyagokban emelkedik tágas kéményeiből az ég felé; a roppant kapu zárva van — az egész kőhalom kihaltnak látszik, s néma mogorvaságban tekint a pezsgő életre, melynek zsibongása minden oldalról feléje hat.

Pedig száz meg száz sziv dobog e falak között — némelyek köztük nyugodtan,

többen búsan s keserves bünbánattal, — a legtöbben hevesen, az indulatok ostorától korbácsolva, vagy duzzadt megadással, mely nem remél s nem hisz többé semmiben.

Ah! megfogjátok ezt érteni, ha kimondjuk, hogy e nagy kőhalom a kerület fogháza; hiszen ez egyetlen szó annyi bűnt, annyi szerencsétlenséget, annyi fájdalmat foglal magában!

Lépjünk e roppant épületnek egyik szűk czellájába, melynek lakója most ébred csak föl — mert a nagy óra a fogháznak homlokzatán, épen a fiatal napnak ötödik óráját ütötte el.

Szemközt a szűk, de erős, tölgyfából készült s vaspántokkal erősitett ajtóval, mely a hosszú folyosóba nyílik, látjuk az ablakot, de fön, közel az elég magas szobácskának bolthajtásos tetejéhez, ugy hogy azon keresztül nem lehet se zöld fákat, se házat, se utczát, sem embert látni — csupán egy kis darabka kék eget, ha t. i.

a város köde s füstje szürke kárpittal el nem födi azt is.

Ezen ablak alatt van a fogoly ágya, azaz egyetlen, elég keménynek látszó matrácz, melynek hosszúsága egyenlő a szűk hézag szélességével, s mely szijjakkal a két falhoz van csatolva.

Ezenkivül a czella butorzata egy asztalból, székből, s kis szekrényből áll, melyben a fogoly, fehérneműjét s szerszámait tartja.

Szerszámait, mondjuk, mert a legtöbb angol fogházban, a foglyokat valami mesterségre tanitják, melylyel mindenap bizonyos összeget kell szereznie, miből tartása kitelik. A mit ezen felül dolgozik, annak ára az övé — de csak akkor adják neki át, midőn ideje kitelt s elhagyja a fogházat.

Nem tartozik föladatunkhoz kimutatni, minő üdvös ezen rendszer — ezt avatottabbakra bizzuk. Nekünk csak egygyel van dolgunk a sok szerencsétlen közül, kik e házat lakják.

Mondtuk, hogy emberünk épen most ébredt föl. Darabig csendesen hevert még, mintegy csak félig térve vissza az álom országából — aztán fölemelkedett, s könyökére támaszkodván, gondolatokba merült — de melyek nem lehettek búsak, — mert mosoly lebegett ajkai körül.

Ah! — szólt végre halkan — ma hagyom el a fogházat! — Bár soha ide ne kerültem volna — bár mindig ugy gondolkoztam ugy éreztem volna, mint most, s ne hallgattam volna vétkes könnyelmüséggel pajtásaimra — minő nyugodtan élnénk Bettimmel.

A fogoly elhallgatott, darabig még gondolkozott, aztán fölkelt, s midőn föl volt öltözve, lecsatolta matraczát, gomolyagba gyurta a takaróval s vánkossal együtt, összecsatolta az egészet, s az ablak alatti szögletbe helyzé; aztán rendbe hozta szobáját, végre csomóba kötötte fehérneműjét, aztán csendesen leült és várt.

Körülbelől egy óranegyed mulva kulcs

zörgött az ajtó zárjában, s a börtönőr lépett be, hozván a fogoly reggelijét s avval együtt egy csomó ruhát.

— Jó reggelt Atkinson! — szólt a börtönőr jó kedvvel, a reggelit az asztalra helyezvén, a ruhacsomót pedig odanyujtván a fogolynak — itt hozom önnek utoljára reggelijét s ime saját ruháit. Jó szerencsét kivánok kiszabadulásához, s remélem, hogy soha vissza nem kerül többé ide, bár megvallom majdnem nehezen esik az elválás.

— Köszönöm a jó kivánatot, s mindenek fölött azt, hogy itt létem alatt oly jól bánt velem; — felelt a fogoly kissé reszkető hangon: — hogy ide nem kerülök többé, sem akármely fogházba, azt merem igérni, hála önnek s a derék lelkész tanácsainak s oktatásainak, melyek egészen más embert csináltak belőlem.

Evvel a fogoly fölcserélte börtönöltözetét azzal, melyet a börtönőr hozott vala, s ez meglévén, mind ketten elhagyták a czellát, melyre Atkinson, mielőtt künn a

folyosón megfordult volna, még egy utolsó mélyen jelentő tekintetet vetett,

II.

E börtöni jelenet után Londonnak egyik legpiszkosabb s legroszabb hirü utczájában, egy félig romba dőlt háznak harmadik emeletébe lépünk, sötét, majdnem butorzatlan, s a hideg őszi nap daczára, tűznélküli szobába.

E mogorva hézag egyik szögletében pár köteg szalmán, — betakarva valami rongygyal, melyről azt sem lehetne elhatározni takaró-e vagy köpeny, egy nő hevert, halvány mint a halál, beesett vonásokkal, maradozó lélekzettel s időről időre oly tompa száraz köhögéstől gyötörve, melyről nemcsak orvos, de akárki megmondhatá, hogy a halál előhirnöke.

A nyomornak e képe mellett négy öt éves fiucska pihent, rongyokba burkolva ugyan, de tisztákba, melyeken még most is látszott nyoma az anyai szerető kéznek.

A fiu halvány volt, s korához képest kicsiny és sovány, de mégsem látszott oly kimerültnek mint anyja, kihez még álmában is szeretettel simult.

A nő nem aludt, de csendesen feküdt kemény fekhelyén, s szeme olykor az éghez fordult, mintegy kérőleg, s aztán egy egyszerü, sima aranygyűrűre, mely balkezének egyik ujján volt. Levette azt többször, megvizsgálta a betüket, melyek belsejébe voltak vésve, s megint száraz ujjára voná s könyes szemmel nézte.

Ez utolsó kincsem — rebegte aztán — egyetlen emléke boldogabb időnek — de már huszonnégy órája, hogy utolsó falat kenyerünk elfogyott — és hol, kinél keressek segitséget? nem tudok már dolgozni, erőm elhagyott végképen — oh! mit csináljak! — mit csináljak?

E pillanatban a kis fiu fölébredt, s még félálmosan, s szemeit dörzsölve picziny kezeivel, siránkozó hangon rebegte: Anyám! jó anyácskám, adj egy kis kenye-

ret, csak egy kicsi darabkát, Willy nagyon éhes!

A szegény anya aztán összerázkódott. — Meg kell lenni! — szólt aztán elhaló hangon — gyermekem ehetnék, hadd szerezzek neki még pár napra kenyeret, aztán — aztán a mennyei atya oda fen fog róla gondoskodni!

Evvel a nő fölvánszorgott fekhelyéből, mi csak párszori kisérlet után sikerült, tántorogva közeledett egy ajtóhoz, mely a szobából más hézagba nyilt, s az ajtón halkan kopogtatott.

Végre rekedt női hang felelt a mellékszobából.

— Kell-e valami, Mistress Atkinson.

— Jöjön csak egy pillanatra hozzám, Peggy anyó; — felelt a beteg nő, egy kérésem volna önhöz.

— Tüstént gyermekem! — felelt a rekedt hang; — s pár perczczel később,

midőn Betty már visszadőlt volt szalmájára, egy öreg, ránczos arczu, szegényesen, de tisztán öltözött nő lépett be a szobába botjára támaszkodván.

— Peggy anyó — szólt a beteg nő — utolsó filléremet is elköltöttem már kenyérre, tegnap reggel óta nem ettünk semmit, sem én, sem ez a szegény gyermek, tehát mégis azt kell tennem, mitől annyira rettegtem, az az jegygyűrűmet, legdrágább s egyetlen kincsemet zálogba adnom. Ha ennek árát is elköltöttük, nem tudom mi lesz belőlünk. Én annyira el vagyok gyöngülve, hogy ha életem függne tőle sem tudnék a szomszéd utczáig vergődni, legyen tehát olyan szives, vigye el e gyűrűt a zálogházba.

Evvel Betti levonta a gyűrűt ujjáról, megcsókolta s aztán átadta az öreg nőnek.

— Szegény nő! — szólt ez sajnálkozva — neked sem viritott ez életben sok rózsa! — aztán mintegy összeszedvén ma-

gát, folytatá; — szivesen megteszem; de nem volna-e jobb, ha a szegletboltban a szatócsnál zálogositnám el? a zálogház messze van ám ide, s én csak lassan tudok járni.

— Nem — nem! Peggy anyó; — szólt a beteg hirtelen — a szatócs csak két hétre szokott pénzt kölcsönözni, s ha akkor ki nem válthatom a zálogot, tüstént eladja, A zálogházban pedig tizenhárom havi időm van, addig férjem rég itthon lesz, — hiszen tudja hogy ideje e hónapban telik ki — aztán visszaváltjuk a gyűrűt.

Az öreg nő sajnálkozva tekintett a betegre, gondolván alkalmasint, hogy aligha hónapokra számithat még e földön — aztán szives készséggel mondá:

— Jól van, Atkinsonné — ha jobban szereti, a zálogházba viszem — csak ne nyugtalankodjék, ha soká találnék járni.

— Köszönöm Peggy anyó, maga mindig olyan szives irántam, de még egy ké-

résem van : — nem vinné el magával a kis Willyt ? szegény nagyon éhes, s igy tüstént vehetne neki egy kis kenyeret, mihelyt a pénz kezében van.

Az öreg nő kész volt a beteg kívánságának megfelelni, de a kis fiu vonakodott elhagyni anyját, és csak miután kenyeret igértek neki ha az öreg szomszédasszonynyal megy, birták reá, hogy vele menjen.

A beteg nő elárasztotta fiát csókjaival s mikor a gyermek és az öreg nö elhagyták a szobát, mély sohajjal dőlt vissza fekhelyére s behunyta szemeit.

III.

Az öreg Peggy anyó s a kis Willy kezet fogva haladtak utczán fel, utczán le, megtaszigálva s félre sodorva a hemzsegő, többnyire sietö nép által, mig végre egy vakolatlan téglából épült nagy házhoz jutot-

tak, melyen több egytől egyig nyitva álló ajtó vagy inkább kapu vala.

Peggy a gyermekkel, az egyik kapun keresztül, elég keskeny lépcsőhez jutott, melyen sok más népet követve, fölhaladt, s aztán egy ajtót nyitott be, melyre nagy betűvel ez volt felirva: A r a n y m i v e s.

Ez ajtón tul tágas terembe léptek, de mely sorompók által ugy el volt rekesztve, hogy csak egyenként haladhattak két, sodrony rostélyzatu ablak felé, mely fölött ujra e szót: A r a n y m i v e s lehettet olvasni.

Balra ettől, a terem hosszabb falán, ismét egy rostélyos nagy ablak volt e fölirattal: P é n z t á r.

A sorompó közti keskeny hézag tömve volt nőkkel, fiatal leányokkal s gyermekekkel, kik közt itt-ott férfiut is lehetett látni, de csak csekély számban.

A ki első volt a tömegben, az egyikéhez lépett a kis ablakoknak, s egy szük nyiláson benyujtotta valami benső szobában lévő hivatalnoknak azon tárgyat, melyet za-

logba akart adni. A hivatalnok másnak adta, ki megbecsülte, s pár percz mulva a kün álló tulajdonoshoz fordult s az összeget nevezte, melyet a zálogra kölcsönözni szándékoztak. Aztán följegyezték a tulajdonos nevét és lakását, s átnyujtottak neki egy szelvényt, melyre az elzálogositott tárgy, a nap s azon összeg, melyet érte adtak, föl volt irva.

E szelvénynyel a tulajdonos más sorompók közt a nagy pénztári-ablakhoz ment, a pénztárnoknak átadta, s a szelvénynyel együtt megkapta a rajta följegyzett pénzmennyiséget.

Az öreg Peggy s a kis fiu sokáig álltak a sorompók közt, mig végre az ablakhoz értek, melyen a nő henyujtotta Betti jegygyűrűjét. Pár percz mulva hangzott a felelet: Egy shilling!

— Csak egy shilling? szólt az öreg nő, kellemetlen meglepetéssel; — oh, jó urak, adjanak valamivel többet e gyűrűért, hiszen az arany finom, és a szegény nő, ki-

nek ez utolsó vagyonkája, igen, igen szegény.

A hivatalnok vállat vonított s a gyűrűt vissza akarta adni.

— Tartsák meg uraim, — mondá Peggy — ha többet nem akarnak adni evvel is meg kell elégednem.

Nem sokára azután kezében volt a szelvény, melylyel ismét lassan és elég bajjal a pénztárhoz jutott, ot átvette a pénzdarabot, s végre más ajtón jutott ki a hágcsóra s onnan ki az utczára.

A legközelebbi pékhez sietvén, kis kenyeret vett a kis fiunak, ki mohón kezdett falatozni; aztán nagyobbat vásárolt, tiszta kendőbe kötötte melyet zsebéből vont ki, s igy a gyermekkel haza felé ballagott.

Mikor haza értek s a beteg nő szobájába léptek, ez csendesen, látszólag mély álomban pihent fekhelyén. A kis Willy, mihelyt anyját megpillantotta, hozzá futott, s karját megrázván felkiáltott: Anyám, kenyeret hozunk — Willy nem ehetnék már!

De a nő fel nem ébredt — s midőn Peggy anyó közelebb lépett, s egy tekintetet vetett szegény Bettynek halvány arczára, egyszerre látta, hogy a ki előtte fekszik a nyomoru ágyon, nem élő lény többé, hanem holttest.

Az öreg nő ijedtében oly élesen fölsikoltott, hogy a ház lakosai összefutottak. Pár percz mulva mindnyájan meggyőződtek, hogy itt mindennek vége ; s mig a férfiak egy-egy halk fohászszal : szegény Betti ! szegény Atkinsonné ! legalább nem szenved többé ! — elhagyták a szobát, a szegény nők keresztbe fonták a hulla száraz kezeit ; befogták szemhéját, s ugyanazon fehér kendővel, melyben Peggy anyók a kenyeret hozta, takarták be arczát ; aztán letérdelvén a fekhely körül, rövid imát susogtak, mig a kis Willy keservesen zokogott.

Igy el levén foglalva a szegény nők, nem hallották, hogy valaki halad fölfelé a lépcsőn, s a szobába nyit.

A jött egyén harminczöt-harminczhat

éves, csinos és erős férfiu volt, elég tisztességesen öltözve s tarka kendőbe kötött kis csomó a kezében.

— Itt lakik-e Mrs. Atkinson? azt mondták nekem régi szállásán, hogy e háznál keressem; — kérdezte hirtelen, nem fogván föl a jelenet bús értelmét.

— Ez a szállása; — felelt a nők egyike, meglepetve tekintvén a férfiura, kinek jelenlétét csak most vette észre.

— S hol van? hol találhatom? — kérdezte ismét az idegen, némi nyugtalansággal.

— Itt! — szolt most az öreg Peggy anyó, fölkelve, s lerántva a fehér kendőt a hulla arczáról.

A férfiu egyetlen pillantást vetett e halaványmerev vonásokra; aztán a legmélyebb fájdalom éles sikoltásával vetette magát a hullára s árasztotta el csókjaival.

— Betti — nőm! ébredj föl — ah ébredj föl! — soha, soha sem hagylak el többé! megváltoztam — jóra fordultam —

oly boldogok leszünk ismét mint házasságunk első éveiben! nyisd föl szemeidet — nézz reám! Oh! csak egyetlen egyszer szólj hozzám! — Igy szólt és zokogott az erős férfiu.

De a csendes arcz halvány maradt és merő — a szelid szemek nem nyiltak föl — a kékes ajkak nem mozogtak — minden tagja néma volt és hideg.

— Ez a férje — susogták a szegény szomszédnők — már pár nap óta várta szegény Betti — mily szomoru, hogy előbb nem jöhetett!

S nem akarván terhére lenni a szerencsétlen férjnek, egyenként elhagyták a szobát, csendesen, szó nélkül, — csak az öreg Peggy anyó maradt, mert a kis Willy, nem ismervén az idegent, kinek heves kitörései megijesztették, ruhájába kapaszkodott, és sirva rimánkodott, ne menjen el s ne hagya egyedül ez idegen férfiuval, mert fél tőle.

Hiszen apád ez, Willy, — susogta az öreg nő, békitőleg simogatván a kis fiu

szőke fürteit — tudod jól, hogy anyád mindig várta; most eljött végre, hogy gondodat viselje; eredj csak hozzá s szólj bátran: Isten hozta, kedves apám!

A fiu vonakodott, s fejecskéjét az öreg anyó kötényébe dugta — végre engedett nógatásainak, félénken közelített az idegenhez, s kabátja szárnyát megrántván, hogy figyelmét magára vonja, reszkető hangon dadogott: Isten hozta, kedves apám!

E gyermekhang átrezzent, ugy látszott, az idegennek egész valóján; — hirtelen megfordult, fölkapta a kis fiut, széles melléhez szorította, s reszkető hangon fölkiáltott: Willy — fiam — Bettinek gyermeke — esküszöm hogy szerető atyád leszek, s nem hozok több szégyent árva fejedre!

IV.

Husz év telt el e nap óta — megtartotta-e a kiszabadult fogoly esküjét? — meglátjuk.

Az óriási Londonnak egyik főutczájá-

ban vagyunk, hol hintó hintót követ, hol az élet leginkább pezseg, s az ipar legfényesb sátrait ütötte fel.

Ott, roppant üveg szekrény fölött, melyben a légszesz legfényesb világánál a drága fém, müvészi formákba öntve, csillog, hol vevő vevőt ér, s a bolti személyzet alig képes mindenkit kielégiteni, nagy aranyos betükkel e fölirást olvassuk:

Atkinson William és fia,
ezüstmüvesek.

Ha betekintünk a széles üvegajtón, csinos, értelmes képü, huszonnégy-huszonöt éves embert látunk, választékosan öltözve, ki maga végez, ügyesen s udvariasan, a tekintélyesb vevőkkel, itt-ott egyetlen szóval vagy intéssel rendre utasítván a boltoslegényeket s leányokat; mig egy tisztességes, ősz haju férfiu, ki valami belső, kisebb rekeszben karosszéken, iróasztal előtt ül, szemmel tartja az egészet, olykor fölkel s pár szót szól egyikhez vagy másikhoz a bolti személyzet közül, máskor valamit

jegyez a nagy könyvbe, melly előtte nyitva hever.

Nem csalnak-e szemeink? lehetséges-e, hogy e tisztességes férfiu azon fogoly, kit egykor magános czellájában láttunk?

Ugy van pedig; ez éltes férfiu Atkinson William, az egykori fogoly, a csinos, ügyes fiatal ember pedig, fia Willy — kit anyja holtteste mellett láttunk utoljára.

Hogyan jutottak e polczra, melyen őket most látjuk? — ennek megfejtésére vissza kell fordulnunk, s pár szót szólnunk Atkinson William közelebbi ugy mint távollabb eső multjáról.

* * *

Azon férfiu, kivel a tömlöczben találkoztunk először, becsületes, bár nem gazdag szülők gyermeke volt. Iskoláit végezve nagyobbszerü kereskedelmi háznál nyert alkalmazást, irnoki minőségben. Itt pár évig igen jól és pontosan vitte hivatalát, s díja kissé fölemeltetvén, nőül vett egy szegény,

de szép és becsületes leányt, ki boltos leányi minőségben szolgált ugyan e kereskedelmi háznál, melynél ő irnok volt.

Az első években a fiatal pár — mindketten megtartván alkalmazásukat — igen jól és megelégedetten, habár jövedelmök csekélységénél fogva nagyon szűken, söt szegényesen élt ; de Betti, a fiatal nő, holt gyermek szülése következtében sulyos betegségbe esett, melyből ugyan fölgyógyult, de oly lassan, s annyi erővesztés mellett, hogy képtelen lőn, legalább egy időre, hivatalát folytatni,

Bár a szegény lábbadazó, varrás s egyéb otthon végezhető munka által, igyekezett fizetése vesztét pótolni, ez csak gyéren sikerült, s igy nem sokára a nyomor foglalt helyet a szegényes tűzhely körül.

Vannak jelemek, kik a szerencsétlenség és szenvedés tűzpróbáját nem képesek kiállani, mig mások győzedelmesen s felifjodva mint a phoenix, szállnak föl a tisztuló lángokból.

Atkinson jelleme, fájdalom, az elsők sorába tartozott. Mióta nélkülözés és nyomor látogatta meg szerény hajlékát, annak gazdája csak ritkán s rövid időre jelent meg ott, magára hagyván hű életpárját, ki mindamellett a régi szeretettel volt háládatlan s könnyelmű férjéhez.

Igy a fiatal irnok lassanként rosz társaságba került, s annyira elhanyagolta hivatalbeli kötelességeit, hogy végre elveszté hivatalát.

E pillanat óta mélyebben s mindig mélyebben sülyedt alább a könnyelmüség aztán a bün söpredékébe, ugy hogy végre, gaz pajtásaival együtt, csalt, lopott és rabolt — de gyilkos kezet soha sem emelt embertársaira — sőt ha az ilyféle csak említtetett is, visszahúzta magát a többi gonosztevőktől.

Igy folyt a dolog három, négy évig, mig végre, épen mikor fia született, kelepczébe került, s öt évi fogságra itéltetett el,

nem csekély fájdalmára fiatal nejének, ki inkább sejtette mint tudta férje bűnét.

A tömlöczben ő is, mint a többi fogoly, valami mesterség tanulására szorittatott; s az ezüstművességet választván, ezt kevés idő mulva oly tökélyre vitte, hogy munkája nem csak hasznot hajtott a fogháznak, de számára is gyűlt lassanként az igazgató kezei közé tetemes összeg.

De nem csak anyagilag gyarapodott a fiatal fogoly, hanem szellemileg is. Hosszas magánosságában, megszokta sőt megszerette a munkát, mely egyszersmind egyedüli szórakozása is volt; a munkának pedig tisztitó ereje van, legalább a legtöbb jellemre nézve. Csak a ki a romlottságnak legmélyebb örvényébe sülyedt, lehet egyszersmind munkás és rosz ember.

Ahhoz járult még, hogy a fogháznak igen derék — nemes föladatának teljesen megfelelő — lelkésze volt, ki minden tulbuzgóság nélkül, annyira tudott a foglyokra hatni, hogy nem egyet e szerencsétlenek

közül visszavezetett a becsületesség és erény szűk és meredek, de üdvet nyujtó pályájára.

Sok emberismerettel birván, kevés idő mulva látta, hogy Atkinson lelkében a romlottság nem eresztett oly mély gyökeret, hogy ennek kiirtását ne remélhetné, s azért kettőztetett szorgalommal fogott e szép, de nehéz munkához.

Hogy becsületes igyekezete megtermette gyümölcseit, már e lapok elején sejteni engedtük — most azonban kimondhatjuk, hogy Atkinson hiven megtartá azt az esküt, melyet szegény neje hullája mellett tett; s fia nemcsak hogy szégyent nem érzett atyja magaviseleteért, hanem büszke lehetett és volt oly atyára, kit minden ember becsült.

Atkinson, miután nejét tisztességesen eltemette, egészen más, e hajlékától a nyomornak távol eső városrészben telepedett le ezüstmívesi minőségben, mire az összeg, melyet tőmlöczben szerzett, módot nyujtott s igy fokról fokra haladott azon pontig, hol

ismét találkozunk vele mint tulajdonossal, még pedig gazdag tulajdonosával azon terjedelmes s roppant hasznot hajtó üzletek egyikének, melyeket a választékos világ pártfogása alá vett, s melyek ennek következtében nagyban gyarapodnak.

Willyt a legjobban nevelte, de nem csinált belőle uracsot, hanem munkás, igyekező embert, ki szintén ezüstmíves lett, s atyjával együtt dolgozott és fáradozott.

Mindenben, a mit tett, azon becsületes lelkész tanácsával élt, kinek annyit köszönhetett, s kivel folytonos közlekedésben maradt.

V.

A toronyórák tizet ütöttek, a tágas boltnak ablaktáblái bezárultak, a légszesz nem fénylik többé a nagy csillárokban, a bolti személyzet, örülven a rég óhajtott szabadságnak, elszéledt; Atkinson pedig és fia szobáikba vonulnak vissza, melyeknek tágassága s fényes bútorzata vagyonrul s jó izlésről tanuskodnak.

Mig Atkinson a kandalló közelében,

tágas támlányba ágyalva, olvassa az esti lapokat — fia nyugtalanul jár föl s alá a szobában, olykor egy-egy pillantást vetvén atyjára, máskor mintegy gondolatokba merülve.

E szokatlan nyugtalanság végre feltünik az ezüstmívesnek, s hirlapját félretevén, darabig szótlanul követi fiat tekintetével, aztán kérdezi :

— Mi bajod ma Willy ; oly nyugtalan vagy és szórakozott ; ha valami nyomja kedélyedet, miért nem közlöd velem, legjobb barátoddal ?

— Ezt tenni szándékom, kedves atyám ; — felelt az ifju — de vannak dolgok, melyeket kimondani, még legjobb barátunk előtt is, nehéz, olykor majdnem lehetetlen.

Egy árnyalata a gondnak vonult el az ezüstmíves homlokán, aztán szólt :

— Ne félj semmit, Willy ; szólj bátran, minden tartózkodás nélkül ; én mindenre kész vagyok, ha nyugalmadról, boldogságodról van szó. Talán, elszédíttetve

barátaid által, többet költöttél mintsem kellett volna ? vagy — — —

— Nem, nem, kedves atyám ! — szólt közbe az ifju; — hiszen jósága következtében többel rendelkezhetem mint a menynyire szükségem van. A baj másnemű — szeretek, — szeretek oly leányt, kit menyjének befogadni ön is büszke leend, s csak attól tartok, hogy atyja meg nem engedi, hogy egyszerű ezüstmívesnek neje legyen.

Atkinson összeharapta ajkait, arcza elhalaványodott, s szive majdnem hallhatólag vert; de pár másodpercz mulva összeszedte magát és felelt :

— És ki az, kit szeretsz ?

— Miss Anna Fowler, a gazdag nagykereskedő leánya.

Miss Anna Fowler ? — ismételte Atkinson — szép leány s a mellett kedves és dúsgazdag, — még is jobban szeretném, ha választásod valami szerényebb sorsú hajadonra esik. A gazdag házasságok nem mindig a legboldogabbak is.

— Nem is gazdagsága az, mi engem Annához vonz; bár szegény volna, akkor reményem lehetne kezét megnyerni.

— Hát szivét?

— Az — ugy hiszem legalább — meg van nyerve; — felelt az ifju szerényen, mig a vér fölszállt férfias arczába.

Atkinson pár perczig hallgatott, aztán komoly, majdnem szomorú hangon szólt.

— És mit kivánsz tőlem ez ügyben?

— Hogy minél elébb kérje meg számomra Miss Anna kezét atyjától.

— S ha visszautasit?

— Akkor igen-igen szerencsétlen leszek.

— Holnap déltájban az öreg Fowlerhez megyek; — felelt az ezüstmíves tompa hangon.

— Köszönöm, kedves, jó atyám! — kiáltott föl az ifju hevesen — holnap tehát virrad életemnek legfontosabb napja.

* * *

Másnap reggel Atkinson, fiára bizván a boltot, csinos bérkocsiba ült, s Fowler nagy kereskedő házához hajtatott. Arcza halvány volt és komoly; egész serege a visszaemlékezéseknek, nem egy aggodalom teljes gondolattal vegyítve, hemzsegett fejében mig a jármű gyorsan végig robogott utczákon s téreken.

Tudta jól, hogy Fowler nemcsak büszke és gazdag, hanem oly ember is, kinek becsületessége hires az egész városban. Hátha családja s multja után talál kérdést tenni? mit fog erre felelni? kipótolhatja-e a husz évi, legtisztább becsületesség fiatalsága bűneit? nem leend-e most kénytelen utolsó cseppig kiüriteni a kelyhet, melyet saját keze töltött tele?

Jobban, százszorta jobban szeretett volna valami szegény leányt fogadni menyjének, kinek családja szerencsének tartándá a tehetős ezüstművessel rokonságba lépni, mint a gazdag nagy kereskedő leányát fia

számára megnyerni — kinek atyjától s családjától folytonosan tartania kell.

Hanem fia boldogsága függött e lépéstől, s azért Atkinson ezt megtette, akárminő nehéz szivvel is.

Fowler házához érkezven, a cseléd azt felelé kérdésére, hogy gazdája otthon van, s a latogatót fényesen butorzott szobába vezette, hová a háziur pár percz mulva elfogadására sietett.

Hosszas volna a két atya társalgását itt ismételni ; elég, ha azt mondjuk, hogy Atkinson megnyerte fia számára Miss Anna Fowler kezét, s hogy e nap a legboldogabb volt a fiatal ezüstműves életében.

VI.

A karácsonyi ünnepek beköszöntek. Mindenki tudja, hogy ezeket sehol sem ülik meg oly ünnepélyesen s egyszersmind oly vidáman mint Angolhonban, hol még a szegényes háztartásokban is, melyeknél az egész éven keresztül a legnagyobb gazdálkodás van napirenden, e napokban jólét és vidám idő-

töltés váltja föl a nélkülözést és fárasztó munkásságot.

Atkinson házánál fényes lakomával ülték meg a karácsony estét, melynél egyszersmind a fiatal Atkinson eljegyzése a szép Fowler Annával hirül adatott a két család rokonainak s barátjainak.

Gyertyák fénylettek, zene hangzott, virágok diszitették mindenfelé a tágas termeket, s a pohárköszöntések, a szerencsekivánatok számosak voltak és szivesek. Mindenki vidám volt és elégedett — a fiatal pár boldogságban úszott, az öreg Fowler széles jó kedvében elfelejtette, hogy ő dúsgazdag és büszke ember, s mindenkiben jó barátot látott; csak a háziur arczáról nem tünt el a komolyság, de ezen nem csudálkozott senki, mert legjobb barátjai sem látták őt soha másként mint komolyan és hallgatagon. Volt multjában egy sötét árnykép, mely kisértet gyanánt űzte el tőle a vidámságot s kedélyes nyiltságot.

Sokan a fáradságnak is tulajdonitot-

ták csendes komolyságát, mert csak aznap reggel tért vissza Párisból, hová üzlete érdekében kénytelen volt utazni s hol sokkal tovább mulatott mintsem hitte volna. Két hétig akart ott maradni, s három hónapot töltött Francziaország fővárosában — igaz nem haszon nélkül, mert számos megrendeléseket s uj előnyös összeköttetéseket szerzett magának ez idö allatt.

Mig távol volt, öreg könyvvivője hirtelen meghalt; s Willy, kinek vállain most az egész üzlet terhe feküdt, kénytelen lön atyja távolléte alatt mást fogadni. Választása elég koros, nyugodt, de sok képességgel biró emberre esett, ki, eddig legalább, meg is felelt várakozásának.

— Hol van Smith? (ez volt az uj könyvvivőnek neve) — kérdezte Atkinson fiától, midőn fölkeltek az asztaltól — nem hivtad meg ebédre?

— De meg — felelt a fiatal ember; — el is fogadta a meghivást, de ma reggel azt üzente, hogy roszul van s nem jöhet el;

azonban reméli, hogy holnapután ismét az irodában leend.

— Kiváncsi vagyok látni — jegyzé meg Atkinson ; — nehezen fogom uj képét megszokni, a jó öreg Fletcher helyén.

Éjféltájban elszéledt a társaság s a két háziur visszavonult szobáiba. Willy, hogy a szép Anna képét imádja álmában is — atyja, hogy komolyabb, olykor sötét álomképekkel küzdjön, mint ez majdnem mindig történt.

VII.

Visszatért a régi csendes, kissé szigorú rend a két Atkinson háztartásába, s pontban kilencz órakor az öreg Atkinson bolt mögötti irodájába lépett, mig Willy mèg kissé időzött a reggeli asztalnál, egy rózsaszin, sima, illatos papirra irt levélke olvasásával elfoglalva, melyet a posta épen most hozott számára.

Az irodában még senki nem volt jelen, csupán az uj könyvvivő, komoly képü, nagy száraz ember, tisztességes, de egyszerű öltözetben.

Midőn Atkinson a szobába lépett, ez ember képe könyvére volt hajtva, ugy hogy vonásait nem igen lehetett látni; hanem észrevevén hogy gazdája jelen van, hirtelen felkölt s elébe ment.

Alig nézett e két férfiu egymás szeme közé, midőn mindkettő mozdulatlanul állt mint a szobor, a legnagyobb meglepetés kifejezésével arczukon.

— William

— John!

Hangzott egyszerre mindkettőnek szájából.

— Ki hitte volna, hogy te vagy az a gazdag ezüstműves, kinek szolgálatába léptem! — kiáltott föl a könyvvivő.

— Ki hitte volna, hogy uj könyvvivőmben régi pajtásra akadok; — szólt Atkinson halkabban.

— Ugy látszik, hogy kedvezett a szerencse, mióta a fogházat elhagytad; — jegyzé meg Smith.

— Nem panaszkodhatom — felelt az

ezüstműves — a becsületesség több hasznot hajtott a bűnnél, s nem adhatok elég hálát a jó lelkésznek, ki visszavezetett az erény pályájára.

— Én is mondhatom, hogy sokkal nyugodtabban s jobban élek mióta ismét becsületes ember lettem. Nyugtalan s bizonytalan üzletre adtuk volt magunkat, mi a mellet szégyent is hozott ránk. Okosabb vagyok most. Emlékezel még menynyi nyugtalanságot s nyomort állottunk ki, midőn felsültünk Lord B*** kastélyának kirabolásával s aztán pár hétig az erdőben kellet bujkálnunk?

— S minő borzasztó kint szenvedtél mikor a gazdag órásnak boltjába törtünk, s te megsebezted lábadat. Még mindig pirulok ha vele találkozom, mi nem ritkán történik, bár nem is sejti hogy én vagyok azon Atkinson, kit a rendőrség anyira keresett midőn a többi tolvajokra akadt.

— Hiszen Atkinson oly közönséges

név, hogy én sem sejtettem benned régi bűntársamat.

— Épen ugy jártam én is midőn fiam azt irta, hogy az uj könyvvivő neve Smith; azt hiszem van pár ezer Smith Angolország minden városában.

— S ez oka, hogy mindketten megtartottuk neveinket, bár könnyen kicserélhettük volna mással.

Igy beszélgetett még éleg hosszasan a két férfiu, nem is sejtvén, hogy van fül, ki e beszélgetést hallgatja, van sziv ki megtörik e bűnös visszaemlékezések sulya alatt.

Azonban Willy elvégezvén a rózsaszin levélke elolvasását, ezt mell-zsebében rejté el, s vidám mosolylyal ajkain hagyta el a szobát.

Ah! ez volt e fiatal életteljes arcznak utolsó mosolya!

Leérkezvén a boltba, melyben vevő még nem volt, az irodába akart menni, hogy az uj könyvvivőt megismertesse atyjával, midőn közelebb érvén ennek ajtajá-

hoz, mely csak félig volt betéve, önkénytelen hallá a beszélgetést, melyet fölebb feljegyeztünk.

Ki irná le e fiatal, becsületes szivnek halálos kinját, midőn atyja és a könyvvivő szavaiból megtudta, milyen volt azon férfiu multja, kit eddig mindenek fölött szeretett és becsült. Nincsen toll, mely csak gyönge rajzát is adhatná az irtóztató szenvedésnek, mely e fiatal ember keblét földulta.

Darabig mozdulatlan állt, mintha az élet elhagyta volna — aztán nem birván e kint tovább tűrni, távozott, hangosan betevé az előszoba ajtaját, hogy figyelmessé tegye a beszélőket, nehogy talán mások előtt árulják el titkaikat.

Midőn félórával később Atkinson boltjába lépett, Willy ott volt, a vevőkkel foglalkozva mint máskor, de oly kifejezésével a fájdalomnak halvány vonásain, hogy Atkinson megijedt, s fiához sietett, kérdezvén tőle, mi baja.

— Kiállhatatlan főfájás! — volt a felelet.

— Menj szobádba — szólt az atya nyugtalanul — s feküdj' le Willy; én addig itt kipótlom helyedet.

Az ifju távozott; az ajtóhoz érkezvén visszafordult, s egy tekintetet vetett atyjára, de melyet ez észre nem vett.

Órák multak el; a vevők jöttek s mentek a boltban, s az ezüstműves annyira el folt foglalva, hogy megszünt fia roszulléten aggódni.

Végre beköszönt az est; a tekintélyesb vevők száma csökkent, s Atkinson, cseléd-jeire bizván a boltot, fölszaladt a második emeletbe hol fia hálószobája volt.

Ennek ajtajához érvén, zárva találta. Kopogott: — semmi feletet: Willy, Willy, — kiáltotta ébredező nyugtalansággal — ereszsz be; én vagyok, atyád!

Minden csendes maradt.

Lehajlott, hogy a kulcs nyilásán keresztül vethessen egy pillantást a szobába;

a kulcs a zárban volt, s a zár belőlről ráforditva.

Atkinson nyugtalansága nőttön nőtt; összehivta cselédeit és végre sikerült ezeknek az ajtót betörni.

Az atya berohant a szobába; — ott az ágyon hevert fia, halálra vált arczczal, vérző sebbel szive táján, s jobb kezében a kilőtt pisztoly.

Willy! Willy! — kiáltott fel a szerencsétlen, s fia holttestére borult — Willy térj magadhoz — ne hagyj itt egyedül a földön! aztán eszméletét veszté.

* * *

Atkinson csak pár óra mulva nyitotta föl ismét szemeit, kemény érvágás következtében, s első kérdése volt, vajon fia nem tért-e magához?

Az orvosok — mert az ijedt cselédek hármat-négyet is hivtak össze — csak sajnálkozó vállvonitással felelhettek e kérdés-

re, s Atkinson inasa egy levelet nyujtott neki, melyett fia asztalán talált.

E levél boritékán csak e szó volt olvasható :

A t y á m n a k!

A szerencsétlen atya mohón ragadta meg e levelet, reszkető kézzel törte fel pecsétjét, s olvasta a következő sorokat:

„Atyám!

Ma reggel, mikor önt az irodába követtem, önkénytelen tanuja valék a beszélgetésnek mely ön és könyvvivője közt folyt.

Atyám érteni fogja, hogy tudván a mit ott hallottam, szó sem lehet többé házasságunkról oly becsületes ember leányával, mint a milyen Fowler ur.

A legmélyebben megsebezve, saját becsületemben ugy, mint fiui érzéseimben s szerelmemben, nem tudok oly életet eltűrni, melynek virágai egytől egyig letörtek.

Isten önnel tehát — a siron tul talán megint találkozunk.

Még mindig szerető fia

Willy."

Ki csudálná, ha azt mondjuk, hogy e levél elolvasása után hetek és hónapok multak, mig Atkinson végre képes lön ágyát elhagyni — nem koros férfiu többé, hanem reszkető, megtört, erőtlen aggastyán.

Mihelyt egészsége annyira helyre állt, hogy ügyei vezetését ismét átvehette, eladta boltját minden készlettel együtt, s falura vonult vissza, hol pár évig magánosan tengett, mig végre a falu sirkertjében talált végmenhelyet.

Egész vagyonát végrendeletileg jótékony czélokra áldozta.

Csakugyan igaz a mit a biblia mond: hogy vétkeink harmadiziglen büntettetnek meg!

Vége.

SIGNORA ROZETTI.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

August. 15-kén 1851.

Egyedül vagyok, egyes-egyedül a háznál, az öreg szakácsnéval, Marissal, s a franczia tanitóné Mademoiselle Lemaître-rel.

Látom, hogy roszul fejeztem ki magamat, mert a ki más két személylyel együtt van egy háznál, az nincsen egyes-egyedül, — de szellemileg értettem a mit mondtam. És valóban, a szakácsné s a franczia tanitónö jelenléte daczára annyira egyedül, annyira elhagyatva èrzem magamat, mintha Robinson Crusoe-ként lakatlan szigeten volnék — még pedig Freitag megjelenése előtt.

Maszületésem napja — tizenhatodik évemet töltöm be; nincs senki a ki kedves ajándékokkal lepne meg — nincs senki a ki jó kivánságokkal árasztana el! — Azt hiszem, ha itthon volnának is mindnyájan, még sem

tudná egy se közülök, hogy augusztus 15-kèn születtem.

Hol s minő körülmények közt, magam sem tudom — s talán nem is fogom tudni. Anyàmat, atyámat nem láttam soha. Azt mondták nekem, csecsemő valék midőn mindketten meghaltak.

Nevem *Erdösi Róza*; ki volt atyám s anyám, hol s miből éltek? — titok előttem. Rokonaim nincsenek; gyermekèveimet falun töltöttem, egy tiszttartó özvegyénél, ki jól bánt velem — de nem hiszem hogy nagyon szeretett volna.

Midőn körül-belül hat éves voltam, gyámanyám egy napon legujabb ruhàimba öltöztetett, mondván, hogy vigyázzak magamra, mert a tutorom meg fog látogatni. Nem volt szabad játszanom, nehogy összerücsköljem, beszenyezzem ruhámat; úntam magamat és elaludtam.

Egyszerre gyámanyám fölrázott álmamból, s mikor fölèbredtem, egy magas, száraz, öreges ur állt előttem. Ez volt a tutorom.

Kérdezte mit tanultam, mit tudok? ez édes kevés volt: kissé olvasni és irni, kötni és varrogatni! ebből állt minden.

Magammal foglak vinni, Róza — szólt a száraz ur komolyan. Pestre, nevelő intézetbe; azt hallom jó gyermek vagy, s remélem az intézetben is jól viseled magadat.

Nem értettem a száraz úr beszédét, nem tudtam hol van Pest, s mi az mit nevelőintézetnek nevez; csak annyit értettem, hogy gyámanyámat el kell hagynom, s jajgatni kezdtem.

Erre az idegen úr elhagyta a szobát; gyámanyám ölébe vett és csitított; aztán egy darab lágy kalácscsal s pár szép kajszin baraczkkal elfelejtette velem búmat.

Másnap reggel sokkal korábban a szokottnál költöttek föl, s miután gyámanyám felöltöztetett s egy kis meleg tejet adott reggelire, szekérre ültettek, az idegen úr mellé, s mielőtt tudtam volna mi történik velem, a lovak megindultak, s nem sokára távol voltunk már a falutól.

Egyedül találván magamat az idegennel, mocczanni sem mertem félelmemben. Oly nehèz volt szivem, — oly igen nehéz! De még arra sem lőn elég bátorságom, hogy könnyekre fakadjak.

Párszor megálltunk — a lovakat etettèk itatták, mi is ettünk ittunk — aztán ismèt szekérre ültünk s tovább haladtunk. Késő este volt midőn egy nagy városba érkeztünk — azt mondta nekem az idegen úr hogy ez Pest.

A szekér vègre valami tágas kapu alá hajtott, s az idegen véget nem érő hágcsón fölvezetett, szépen butorzott szobába, hol egy öreg nőcseléd várni látszott.

Fektesse le a gyermeket — szólt az idegen, de elébb adjon neki egy kis vacsorát; holnap a nevelőintézetbe vezetem; ma erre már igen késő az idő.

A némber engedelmeskedett, de duzzogva. Egy kis hideg tésztát s gyümölcsöt adott — aztán lefektetett s egyedül hagyott egy nagy, sötét szobában.

Féltem e sötét hézagban, és sirni kezdettem — de nem mertem hangosan. Végre a fáradság erőtt vett rajtam s elaludtam.

Mikor másnap reggel fölébredtem, a nap már magasan állt az égen s az egész szobát elárasztotta sugáraival.

Nem sokára azután bejött a nőcseléd, unszolt, öltözzem minél hamarább, s alig készültem el, a reggelit hozta be, mondván hogy a téns ur mindjárt készen leend, s in dul velem.

Nem tudtam enni — minden oly új, oly idegen volt előttem; — szivem elszorult, s a könyek, melyeket hullatni nem mertem, mintha torkomba rekedtek volna.

Óranegyed mulva e nőcseléd ismét betoppant — siess! — szólt elég durván — a bèrkocsi az ajtó előtt áll, s a téns ur nem szeret várni.

Evvel kivezetett egy más szobába, hol az idegen úr, kivel utaztam, feltett kalappal állt az ablak mellett. Szó nélkül megfogta kezemet, s lehaladt velem a hágcsón.

A kapu előtt bérkocsi várt — beleültünk s a városon keresztül hajtattunk, mig külvárosi utczába értünk, s egy sötét kapu előtt álltunk meg, mely zárva volt, mig a többi mind nyitva állt.

Leszálltunk, kisérőm csengetett. Pár percz mulva öreg nő nyitotta meg a kaput.

Szólhatok-e Baranyiné asszonysággal?

Azt hiszem hogy igen; felelt az öreg nő — tessék csak fölmenni.

Az első emeletben csinosan öltözött szobaleány jött előnkbe, s tág szobába vezetett, mely elég gyéren butorozva, de el volt látva két zongorával.

Tessék leülni, — szólt a leány, a pamlagra mutatván — tüstént előhivom Baranyiné asszonyságot.

Kisérőm a pamlagon foglalt helyet, én állva maradtam s kiváncsian tekintettem körül. Az egyik ablak nyitva állt, s mikor közelebb lépvén kinéztem rajta, láttam hogy elég tágas kertre nyilik, melyben husz huszonöt kisebb nagyobb leány sétált, ját-

szott, futkosott, míg egy éltes és két fiatal hölgy, terepélyes fa alatt, kerti lóczán ült, az egyik olvasással, a másik kettő kézimunkával elfoglalva.

Míg igy körül kémlelődtem, a szobaleány a kertbe ért, s az éltesb hölgyhez közeledve, valamit mondott neki; mire ez fölkelt s a ház felé intézte lépteit. Pár percz mulva az ajtó megnyilt, s ugyane hölgy lépett a szobába.

Tutorom, kinek neve *Berkeszi*, s ki, ugy tudom, ügyvéd s egyszersmind valami nagy urnak ügyvivője, hosszasan beszélt a nővel, de németül, mit akkor még nem értettem; láttam azonban hogy rólam folyt a beszéd, mert a nő gyakran felém tekintett.

Végre Berkeszi ur intett, hogy közelebb jőjek, aztán kezemet fogta meg s a nőhez vezetett.

Ez Baranyiné asszonyság, — szólt komolyan — ki ezentul gondodat fogja viselni. Remélem nem fogsz semmi panaszra okot adni.

A nő szeliden tekintett reám, mindkét kezemet megfogta, s egy csókot nyomott homlokamra. Azt hiszem nem sokára jó barátok leendünk Róza — szólt aztán nyájasan. — Itt sok fiatal játszótársad lesz, s igy hamar meg fogod szokni uj körözetedet.

Most Berkeszi búcsut vett s távozott. Engem pedig Baranyiné asszonyság levezetett a kertbe, hol Erdősi Roza név alatt mutatott be a többi leánykáknak s a két nevelőnönek.

Meg kell jegyeznem, hogy életemben először most hallottam családnevemet. Falun, gyámanyám házánál, mindenki csak Rózának nevezett, s nem egyszer vevém észre, hogy egyik vagy másik a bejárók közül némi szánalommal tekintett reám, s ezt sohajtá:

Szegény gyermek!

Igaza volt a jó falusiaknak; — kinek szülői nincsenek, az valóban „*szegény gyermek!*“ ha semmiben sem szenved is hiányt.

E naptól fogva Baranyiné asszonyságnál maradtam, ki Pesten nagy leánynöveldét

tart; s most is még itt vagyok, bár azt mondják, hogy nevelésem be van fejezve. Ezentul nem fogok többé a tanulási órákban részt venni! csak a zongora s az énekmester fog még leczkéket adni.

Egészben véve, a kilencz év, melyet e háznál töltöttem, nem volt kellemetlen; sőt Baranyiné aszonyság maga sok szivességet tanusitott mindig irányomban, szintugy a nevelőnék is. De mindamellet elég szomoru órám s napom volt,

Nem tudom hogyan van, de sorsom igen sokban különbözik a többi leányokétól, alkalmasint mivel nekik szüleik, rokanaik vannak, nekem pedig nincsenek.

Különös dolog, hogy még az árva leánykáknak is, kik itt nevekedtek, rokonaik, vannak, kik meglátogatják őket s részt veszsznek sorsukban; mig nekem nincsen senkim, de senkim széles e világon az egy Berkeszi uron kivül, ki tartásomért, ruházásomért fizet, de különben nem sokat gondol velem.

Tehát atyámnak, anyámnak épen nem

voltak rokorai? ők is egyedül álltak a világon mint én?

Gyakran föllobant a pir arczomba mikor iskolatársaim kèrdezősködtek szülőim, rokonaim, szülőhelyem felől, s én nem valék képes erre felelni, mert nem tudtam s nem tudok semmit!

Egyszer, midőn Berkeszi ur ide jött, mi minden három hónapban egyszer történik, bátorságot vettem magamnak, s kérdést tettem előtte családom iránt.

Családod? — ismételte tutorom, s észrevettem jól, hogy zavarba jött, — családod? — nincsen családod Róza.

De atyámnak, anyámnak csak voltak rokonai?

Nem, gyermekem; legalább nem tudok ezekről semmit.

Oh! mily szomorú ez! kiáltottam föl búsan — a többinek annyi rokona van, mìg nekem egyetlen-egy sincsen!

Berkeszi ur elfordult, s ő is — mint

egykor falusi ismerőseink — azt rebegte: *szegény gyermek!*

Miért sajnál engem minden ember? s miért néznek le oly sokan?

Jól tanultam mindig — magamviselete ellen nem volt soha panasz — épen oly jó sőt csinos ruhában járok mint a többi — miért tehát e sajnálat, e lenézés.

Sajnálni lehet engem, az igaz, mivel igy egyedül állok a világon; — de lenézni azért? nem, nem, ez nem lehet!

Hiába töröm rajta fejemet, ma is, mint már oly gyakran, — nem is fogok e dolog nyitjára akadni!

Iskolatársaim mind szivesek irántam — sokakhoz közülök bensőbb barátság is csatolt — de mindig csak, míg itt, az intézetben időznek. Mihelyt viszatérnek családjokhoz, levelezésünk lassanként megszünik, s nem hallok többé semmit rólok. Tudom, hogy egykettő férjhez is ment már azóta — de a nagyobb szabadság daczára sem látogatott meg engem egy se.

A szünidők alatt, mikor a többi növendék haza megy, én, mivel nincs hová mennem, itt maradok Baranyiné asszonyéknál, s ezek többnyire legszomorubb napjaim.

Baranyiné falura szokott menni, rokonaihoz, hová engem nem visz el soha; az egyik nevelőnő haza megy anyjához; sőt a cselédek is szoktak szabadságot kapni, ugy hogy csak hárman maradunk e nagy háznál: a franczia nevelőnő, én, és Maris, az öreg szakácsné, ki már husz év óta van a háznál.

A franczia nevelőnő — Lemaître kisasszony — sokat jár ki ezen idő alatt; meglátogatja barátnéit, hontársait, — mert ugy látszik sok franczia nevelőnő van Pesten — s én addig itthon maradok Marissal és — mi tagadás benne — sokszor unom magamat, mert ilyenkor a ház, a kert, minden minden oly magános, s ez elbusít, bár elég vidám természetü vagyok.

Ma különösen le vagyok verve, s szivem oly nehéz, oly szomoru, mint soha sem

volt. Mindent megkisértettem, hogy elszórjam magamat; végre egy uj gondolatra jöttem: naplót kezdek, melybe ezután időről időre följegyzem életem csekély eseményeit.

Azt hiszem elég üres és jelentéktelen lesz e napló, mert életem igen csendes, elvonult és eseménytelen.

Január 14-dik 1852.

Előre mondtam, hogy ritkán lesz mit följegyeznem: öt hónap mult el a nélkül hogy e czélra tollhoz nyultam volna.

A szünidő elmult, Baranyiné, a német nevelőnő s a cselédek hazaérkeztek, a növendékek is lassanként visszakerültek; szaporodva három-négy ujjal; s a régi élet ujra kezdetét vette; azon különbséggel: hogy már most nem tanulok a többivel s külön kis szobácskát kaptam, a hol hálok s délelőtt tartózkodom, minek nagyon örülök.

Aztán azt is fel kell jegyeznem, hogy most többet járok ki mint ezelőtt. Ha Baranyiné a városba megy vásárlások végett,

vagy ha látogatásokat tesz, többnyire magával visz; aztán párszor a szinházban is voltam vele.

Ez ám a nagy élvezet! főleg ha operát adnak! — Mily fölséges dolog a zene! mikor Schodelné énekét hallom Hunyady Lászlóban vagy Borgia Lucrétiában, és Hollóssy Cornéliát Ernániban és az Alvajáróban — magamon kivül vagyok, és gyakran ohajtom bár csak én is oly kitünő énekesnő lehetnék mint e két hölgy.

Egyszer ilyformán nyilatkoztam Baranyiné előtt, de ő nem felelt egyebet mint: Isten mentsen gyermekem; remélem jobb sorsod leend ez életben.

Már hogyan lehetne az embernek jobb, dicsőbb sorsa, mint a művészetnek ily magas fokára jutni?

Azonban szót sem mertem többé erről tenni, hanem kettőzött buzgalommal veszem énekleczkéimet. Egyszer, mikor történetesen pár perczig egyedül maradtam énekmesteremmel, azt kérdeztem tőle: hiszi-e, hogy

hangom elég jó, tehetségem elég kitünő arra, hogy föllépjek mint énekesnő?

Nagy szemeket meresztett reám, aztán azt felelte: Igen ám; hanem még sokat kellene tanulni.

Nem mertem e beszélgetést folytatni, tartván attól, hogy fel találja hozni Baranyinénak! hanem azóta oly szorgalmatosan tanulok, hogy mesterem állitása szerint roppant haladást teszek.

Január 25-kén 1852.

Ma este bálba fogok menni. Már egy hete, hogy Baranyiné ruhát rendelt számomra; tegnap haza hozta a szabó. Pompásan áll — soha sem volt oly gyönyörü ruhám; rózsaszin tarlatane fehér rózsákkal s hajéknek fehér rózsakoszoru.

Mily furcsán fog ez nekem állni — nekem, ki eddig mindig oly egyszerűn valék öltözve! Aztán jól fogok mulatni? alig hiszem — hiszen nem ismerek senkit.

Lemaître kisasszony, ki igen ügyesen

s csinosan öltözködik; megigérte, hogy ő fogja hajamat rendezni; ez igen szives ajánlat tőle.

Baranyinéval megyek, a bál valami jótékony czélra adatik; azt mondják igen sokan készülnnk belé.

Január 26-kán 1852.

Oh! mily fáradt és álmos vagyok! aztán minden tagom fáj, mintha megvertek volna. Pedig nem tánczoltam oly igen sokat — de nem vagyok hozzá szokva, ennyi az egész.

A terem pompás volt; nem láttam soha annyi gyertyát s főleg annyi embert együtt. Eleinte szinte féltem a nagy tömegtől, de aztán kissé megszoktam.

Jól mulattam-e? igen is — nem is.

Nindenesetre mulatságos volt annyi embert, s kivált annyi szépen öltözött hölgyet együtt látni, s a gyönyörü tánczzenét hallgatni. De nem ismertem senkit, senkit a hemzsegő néptömegben, s ez elszomorított.

Oly magánosan éreztem magamat a sok ember közt; mindenki találkozott ismerősökkel, barátokkal, csak én nem.

Láttam mesziről egy pár régi iskolatársamat — leányokat, kik Baranyiné intézetében nevekedtek — de ők nem vettek észre, vagy nem *akartak* észre venni, a mi még valószinübb; mert az egyik, kivel igen jól voltam mig az intézetben lakott, oly közel hozzám haladt el, hogy ruhája az enyimet érte, s még sem köszönt nekem.

Ez elszomoritott s mulatságomat rontotta. Tánczoltam négyszer vagy ötször, de tánczosaimat nem ismertem; még neveiket sem tudom, egyen kivül, kit Baranyiné bemutatott.

Elég csinos és udvarias ember, neve *Radnóty*. Kétszer tánczoltam vele, és meglehetősen jól is mulattam, mert többet beszélt másoknál.

Azt mondta, hogy Baranyinét meg fogja látogatni ha megengedi. Alig hiszem hogy tehesse, mert fiatal emberek nem jár-

tak eddig a házhoz. Meg is mondtam neki, de csak nevette.

Egy órakor éjfél után hagytuk el a bált. Baranyiné kérdezte tőlem, ott akarok tovább maradni? de én fáradt voltam s örültem a hazamenetelnek.

Még sem oly fölséges dolog az ily tánczestély mint gondoltam; vagy talán csak nekem nem tetszett oly szépnek?

Február 10-kén 1852.

Tegnap este a szinházban voltunk. Lindát adták; s a szép zene egészen elbájolt. Én hol sirtam, hol nevettem. Mily mulatságosan játszott Benza, s mily igen igen szépen énekeltek mindnyájan.

Történetesen az a fiatal ember, kivel a minapi tánczestélyen tánczoltam, Radnóty, a mellettem való zártszéken ült. Nem bántam, mert a fölvonások közt elég mulatságosan fecsegett; csak a zene közben hallgatott volna. De örökké beszélgetett és suso-

gott, pedig engem a zene s a darab tizszer jobban mulattatott, mint az ő beszélgetése.

Február 14-kén 1852.

Tegnap vasárnap lévén, délelőtt, az isteni tisztelet után, sétálni jött velem Baranyiné. Az idő gyönyörü volt, s elébb a vácziutczában, aztán a Dunaparton jártunk fel s alá. Radnótyval találkoztunk, s darabig elkisért bennünket. Kérdezte elmegyek-e estére G . . . asszonysághoz Baranyinénak jó barátnéja.

Este aztán el is mentünk, s ott jobban mulattam mint a bálban. Nem volt annyi ember, s a leánykák, kikkel találkoztam, barátságosabbak régi iskolatársaimnál. Minden tánczot jártam, mert Radnóty, ki ugy látszik rokona a háziasszonynak, sok fiatal embert mutatott be.

Vele ismét kétszer tánczoltam, s majdnem folytonosan mellettem időzött, mit kissé untam is.

Február 20-dikán 1852.

Mily különös dolog: Radnóty tegnap este valóban nálunk volt — pedig fiatal emberek nem szoktak soha a házhoz járni.

Én most mindig Baranyinéval vagyok s az estéket is az ő szobájában töltöm s nem a nagy teremben a növendékekkel s a két nevelőnővel.

Tegnap estefelé Baranyinét egy pár barátnéja láttogatta meg s az estét itt töltötték, a mi nem ritka dolog. De alig hozták föl a theakészületeket, s én épen a thea készítésével valék elfoglalva, midőn Radnóty lépett a szobába,

Azt hittem, hogy Baranyiné e látogatás által meg lesz lepetve s talán neheztelni is fóg — de csalódtam. Ő ugy fogadta a szokatlan vendéget mintha várta volna, s Radnóty tiz óráig mulatott nálunk.

Folytonosan velem beszélgetett, talán mert én voltam az egyedüli fiatal személy a jelenlévők közt.

Midőn elbúcsuzott, Baranyiné azt mond-

ta: remélem többször is lesz szerencsénk, Radnóty.

Màrczius 12-dikén 1852.

Radnóty igen gyakran nálunk tölti az estéket, s akárhová megyünk is; mindenütt találkozunk vele, ugy hogy már restelni kezdem a dolgot.

Olykor sokkal jobban szeretném ha egyedül töltenők az estéket, mert akkor olvasni szoktam fenhangon, mig Baranyiné dolgozik, s ezt nagyon szeretem.

A mult hetekben báró Eötvös Karthauziját olvastuk, s Jósika Miklóstól Zrìnyit a költőt. Mind a két könyv nagyon tetszett, s alig vártam hogy ismét olvasáshoz fogjunk.

Vajon nem lehetne-e Radnótyt — ha már itt van — arra birni, hogy olvasson nekünk fenhangon, mig mi dolgozunk? ez sokkal mulatságosabb volna mint az örökös beszélgetés.

Màrczius 30-dikán, 1852.

Itt van la! mindig tartottam tőle, hogy

e sok látogatásnak s találkozásnak kellemetlen vége lész, s ime — azt mondta nekem ma reggel Baranyiné, hogy Radnóty tegnap megkérte a kezemet Berkeszi urtól.

Mily kellemetlen dolog! eszem ágába sincsen férjhez menni — egy cseppet sem vágyok reá; s most azt mondja Baranyiné, hogy oktalanság volna oly kérőt mint Radnóty visszantasitni.

Kérdeztem miért? — erre Baranyiné azt felelte hogy *körülményeim* közt alig fog ismét oly jó *partie* akadni.

Én ezt nem bánom — feleltem — sokkal jobban szeretnék pártában maradni. Hiszen nem szükséges, hogy minden leány férjhez menjen.

Nem ám; hanem *körülményeid.*

Ismét *körülményeim* — gondolám s alig hallottam a többit — csak szeretném tudni, miért oly különösek az én *körülményeim.* Már többször akartam ez iránt kérdést tenni Baranyinénál, mert folytonosan emlegeti körülményeimet, de eddig nem mertem.

Hanem, ha sokat boszantanak e férjhezmenéssel, mégis csak összeszedem magamat s kérdést teszek iránta.

April 2-dikán 1852.

Oh! mily szomoritó, minő szégyenitó tehát *azért* állok oly magánosan a világban? *azért* mellőznek engem régi növendéktársaim?

De hiszen én erről nem tehetek! Ha szüleim vétkeztek, ha, ugyszólván a törvényen kivül esik helyzetem, az *én* hibám-e az? — s mégis *nekem* kell ezért bünhödnöm!

Annyit búsultam, annyit sirtam, hogy nincsenek többé könyeim.

Mit csináljak, oh Istenem! mit csináljak? Baranyiné unszol hogy fogadjam el Radnóty kezét, ki ismeri helyzetemet s mégis kész elvenni; Berkeszi ur haragszik hogy nem tudom magamat e lépésre elhatározni s mohón nem ragadom e jó alkalmat — s mégis annyira szeretnék férjhez *nem* menni!

April 15-kén 1852

Sorsom el van határozva — végre engedtem — nem tudtam mit csináljak, miként kerüljem ki e házasságot.

Baranyiné azt mondta, hogy most, miután nevelésem be van fejezve, nem tarthat engem sokáig házánál, — Berkeszi úr szidott — Radnóty kért és rimánkodott — egészen elszédültem ez örökös vitatkozások közt — ugy hogy végre kifáradtam s *igent* mondtam.

Minden ember azt állitja hogy okosan cselekedtem, mert Radnóty jó fiu, kedvező helyzetben leendek, jó állásom lesz stb. stb, — igen, de mindamellett érzem hogy nem szeretem, ha jó indulattal vagyok is hozzá. Jó barátnak, olyannak kit gyakran látok s kivel sokat társalgok, jó szivvel fogadnám — de férjnek? érzem hogy ez egészen más dolog, bár Baranyiné azt állitja, hogy gyermek vagyok s magam sem tudom mit akarok.

Tehát isten neki! hiszen Baranyiné tizszer okosabb nálamnál. bir élettapaszta-

lással, s mindig jó és szives volt hozzám, a szegény névtelen, családtalan leányhoz.

Meglehet igaza van s én libácska vagyok, nem ismerem az életet!

Màjus 25-kén 1852.

A mai nap az utolsó, melyet itt, Baranyiné házánál töltök. Holnap reggel tiz órakor lesz az esküvőm, aztán tüstént elutazunk falura, jövendőbeli férjem jószágába.

Mily bús vagyok s mily nehezen válok el e háztól, mely honom volt, s a jó Baranyinétól, kit anyaként tiszteltem mindig.

Lesz-e sorsom ezentul oly nyugott és békés? Azt hiszem Józsi jó ember — csak kissé jobban tudnám szeretni. Azt mondják, megjő a szerelem később; adja isten; eddig csak barátságot érzek iránta. Meglehet hogy szivem nem tud másként szeretni.

Radnót, Junius 5-kén 1852.

Nyolcz napja hogy férjnél s itt tulaj-

don házamnál vagyok. Még minden uj előttem, majd megszokom! Hiszen az ember végre mindent megszok.

Nem is tudtam hogy oly tehetős vagyok: húszezer pengő forintom van, s szépen kiházasitottak. Kik? fájdalom nem tudom — hanem világos, hogy szüleim, vagy legalább az egyik, gazdag. De mit használ az nekem? mindent, mindent odaadnék, ha családot s becsületet nevet tudnék rajta vasárolni.

Azt mondták nekem, hogy anyám rég meghalt — atyám él még — de nem fogom ismerni soha!

Hagyjuk ezt! miért szomorítom el magamat oly dolog által, melyen segitni nem tudok!

Férjemnek itt csinos, jól butorzott háza van. Kissé el van hanyagolva, hanem ezt majd rendbe fogom hozni. Föltettem magamban, hogy igen szorgalmatos gazdasszony s engedelmes nő leszek. Ha kötelességeimet

lelkiismeretesen teljesitem, végre majd csak boldog s megelégedett lehetek.

Oktober 6-dikán 1852.

Csak ritkán érek most irásra, s igy naplóm lassan halad. Se baj! haladjon inkább a munka — ugy sincsen sok följegyezni valóm, mert életem nagyon csendes és egyforma.

Kevés szomszédunk van; ezek is csak hében-korban látogatnak meg. Mi még ritkábban viszonozzuk e látogatásokat, — az-az én — mert férjem sokat jár és kel — talán többet is mint kellene.

Szeretném ha inkább gazdaság után látna, s mikor távol van, igyekszem is helyét pótolni — de nincs legkisebb tapasztalásom se, igy hát nem sok jót tehetek. Aztán ugy tetszik nekem, mintha igen bőven költenénk, bár nem tudom, mennyi jövedelmünk van. Józsi erről soha sem szólt nekem, s nem volt bátorságom — vagy jobban mondva

nem jutott eszembe — ez iránt kérdést tenni Berkeszi urnál.

Hanem alig hiszem hogy a Radnóti jószágrészen s egy kis pusztán kivül férjem még egyébbel is birna, s ez nem hozhat be oly igen sokat. Igaz, hogy ehhez még az én huszezer forintom kamatja is járúl, de ez csak ezer kétszáz pengő forintot tesz.

Pedig sok cselédet tartunk, Józsinak nyolcz hámos lova s négy paripája van, egy bricska s egy stájerszekér áll a fészerben; a mellett igen jól élünk — erre férjem sokat tart. Még a cselédek számára is oly ebédeket s vacsorákat kell főzetnem, minő nekünk magunknak sem volt soha Baranyinénál.

Egyszer-kétszer szóltam erről férjemnek, mondtam hogy talán jobb volna szakácsnőt tartani a drága s vesztegetö szakács helyett, kinek évenként háromszáz pengőforint fizetés jár, s ki a mellett annyit lop és elprédál, hogy ebből még egy cseléd élhetne. De hiába — Józsi erről nem akar

semmit hallani — egyátalában nem akar semmiben gazdálkodni — s igy minden a régiben marad.

Nem merek gyakran e tárgyra visszatérni, mert ilyenkor férjemnek mindig rossz kedve van. Különben nagyon vidám természetü és jól bánik velem, bár sokat hágy egyedül.

De meglehet hogy ezzel mindenki ugy van; egyik szomszédnénk, Váraljainé, már párszor panaszolta hogy férje annyit kalandozik — hátha a férfiak mind keveset szoktak otthon ülni? s Józsim csak azt teszi mit a többi?

Január 8-dikán 1853.

Egyedül vagyok, Józsi Pestre ment, pár hétre, peres ügyben. Nem hiszem hogy valami fontos per lehessen, mert eddig nem hallottam felőle semmit, de jól teszi ha el nem hanyagolja, ha nincs is annyi jelentősége.

Kissé magánosan érzem magamat, de

unalomról szó sem lehet. Jövő junius elejére kis vendéget várok, s fogadására anynyi előkészület kell, hogy folytonosan elvagyok foglalva — még pedig igen kellemesen.

Mennyire örülök e kis főkötőknek, ingeknek s egyéb készleteknek! már a bölcső is megvan; most épen a keresztelő párna himzéséhez fogtam.

Váraljainé, kinek tavaly született első gyermeke, s ki az egész készletet Pesten a hires Kleinnénál csináltatta, mintákat adott, igy tehát minden igen csinos lesz, s nem fog sokba kerülni. Ráérek varrogatni s hímezni, meg itt van szobaleányom is — lassanként ketten elvégzünk mindent.

Aztán egy pár uj könyvet is küldött Józsi Pstről — mily szép tőle, hogy igy gondoskodik mulatságomról — ha elfáradok a munkában, olvasáshoz fogok — s igy nagyon jól és gyorsan telik az idő.

Házunkat s a háztartást már rendbe szedtem — minden ugy halad mint az óragép, rend és tisztaság van mindenütt. Hanem

akármit csináljak, a költség több mint szeretném. Ez a sok cseléd roppant sok pénzbe kerül — felével is megérnők.

Február 10-dikén 1853.

Telik az idő s férjem még mind nem került haza. — Azt mondta legfeljebb három hétig fog Pesten mulatni, most már az ötödik hétben vagyunk s még mindig ott van. Pár napja hogy levelet vettem tőle — irja hogy küldjem fel neki a mennyi készpénzem van, mert a per sokba kerül. Szerencsémre épen most küldték meg a pénzem félévi kamatját; száz forint hiján, melyre folyó költségeimre szükségem van, elküdtem neki, mert egyéb pénz nem gyült be.

Bár haza jönne nem sokára, unni kezdem a magányt, aztán sok van mire a *„gazda szeme“* igen szükséges volna.

Márczius 2-dikán 1853.

Végre valahára férjem haza került. Tegnap érkezett meg; rosz szinben s rosz

kedvvel. Azt mondja sokat mérgelődött pere miatt, mely roppant pénzbe került s a mellett még sincs bevégezve.

Igaz hogy krajczár pénz nélkül került haza — sőt ma már összeszedett minden pénzt melyre szert tehetett s Pestre fogja küldeni ügyvédének, ki neki perköltségekre előlegezett. Alig marad husz forint a háznál. Szerencsémre jól el vagyok mindennel látva, s igy kihuzhatom pénz nélkül is valameddig. Hanem a hónap végén első évnegyedre ki kellene fizetni a cselédeket — nem szeretném ha evvel elkésnénk.

Márczius 22-dikén, 1853.

Fáradt vagyok s rosz kedvü. Tizenkilenczedikére, József napjára, sokan gyültek itt össze — de csupa férfiak. Ezt nem bántam egy cseppet sem, sőt örültem neki, hiszen férjem tiszteletére történt; — de — ki kell mondanom — nem szeretem azt a nemét a mulatságnak mely itt folyt.

Reggeltől egész estig ittak, ugy hogy

az egész társaság majdnem folytonosan nyakban volt — férjemet sem véve ki, aztán mindig kártyáztak — még pedig sok pénzbe. Igaz hogy Józsi nyert — de az ily nyereség, azt hiszem, nem hoz szerencsét — aztán veszthetett volna is — végre miből fizetné veszteségét — miután oly kevés pénz van a háznál. Mióta Józsi Pestről hazakerült, alig gyült be valami.

Még van annyim hogy a házi cselédek bérét kifizethetem — Józsi teheti-e ugyanazt a külső cselédekkel? nem tudom — nem szereti ha kérdést teszek ez iránt.

Ma reggel az egész társaság — férjemmel együtt, elindult Kis-Patakra, Molnár Győző nevenapjára; onnan aztán Simon napjára Mező Keresztúrra mennek Keresztessi Simihez.

Mikor várhatom haza Józsit, nem tudom, csak oly állapotban ne legyen mint tegnap este, vagy inkább ma reggel, mikor egy óra tájban lefeküdt.

Megvallom alig birtam a szobában ma-

radni. Ily napok és éjek nem épen fénypontjai a házias életnek.

April 11-én 1853.

Nem tudom hogyan van, de e vidéken. ugy látszik, a név- és születési napoknak vége hossza nincs. Férjem folytonosan uton van, — egy vagy más barátjának neve vagy születése napjára. Mikor aztán hazakerül, többnyire halvány és fáradt, s vagy igenis jó vagy roppant rosz kedve van.

Tartok tőle hogy mindenütt sokat isznak és sokat játszanak. Ha a szerencse kedvezett, tele erszénynyel s jó kedvben tér haza — ellenkező esetben üres az erszény és rosz a kedv.

Szomoru egy élet! Vajon mindig igy fog ez lenni?

Pedig most honn kellene maradni s gazdasága után látni. Tavaszszal sok a teendő, s itt minden az ispánra és a cselédekre van bizva. Nekem ugy tetszik, hogy az első

csal, talán lop is — a többi pedig hanyag és rest.

Látom hogy bele kell tanulnom a külső gazdaságba, s aztán magam nézek utána mindennek. Ha erről szólok férjemnek, föllobban — és minden ugy marad a mint volt. Miért szóljak hát? jobb cselekedni mint szót szaporitani.

Junius 30-kán 1853.

A kis vendég megérkezett — s gyermekem is én is jól vagyunk. Mennyire szeretem kis leányomat! Most kettőztetett kedvvel s bátorsággal fogok dolgozni s igyekezni, csak hogy kedves Józéfám jövőjét biztositthassam.

Férjem is örült gyermekünknek, bár inkább vágyott fiura mint leányra. Nevére kereszteltettem, csak hogy kedvébe járjak s leányomat megszerettessem vele,

Remélém — hogy ha gyermek lesz a háznál, többet fog itthon ülni, többet forog a gazdaság körül; de fájdalom! csalódtam.

Igaz, hogy az első két héten, lebetegedésem után, nem mozdult a házból, s igen jó, igen előzékeny volt iránt am; hanem most már ismét távol van — magam sem tudom hol. Azt sem mondta mikor jő haza. Pedig az aratás ideje maholnap itt van — szerencsére erőm már tökéletesen helyre állt, s valahogy csak pótolhatom az ő nemlétét. Kár hogy nincsen jobb s becsületesb gazdatisztünk; — bár reá birhatnám Józsit hogy bocsássa el, s fogadjon helyette mást, kiben többet bizhatnánk.

September 4-én 1853.

Két hónap óta tollhoz sem nyultam, annyira el valék foglalva. Gyümölcs szedés, száritás, befőzés. Szénagyüjtés, — aratás, egymást érte, s annyi munkát, annyi gondot adott! — Olykor azt sem tudtam hol a a fejem. Szerencse hogy kis leányom ép és egészséges — igy legalább e részben nincsen gondom, s időm nem volt annyira elfoglalva gyermekem által!

Józsi ha itthon volt is, nem sokat gondolt a gazdasággal; pipázgatott, olvasta az ujságokat, a plebánossal s a nótáriussal tarakkozott, tüzes csatákat vivott politikai események fölött — ebből állt az egész. Igaz hogy olykor, szivarra gyújtva, kilovagolt a szántóföldekre — de többnyire este felé, a hövösben, mikor a munka már vége felé járt; — ez aztán nem sokat nyomott a latban.

Be kár hogy Józsi oly kevéssé szereti a munkásságot, oly közönyös — hogy ne mondjam oly *rest* — ha mulatságról nincsen szó t. i., mert mihelyt pajtásai társaságában van, restségről szó sincsen — annyit tud akkor járni, kelni, lovagolni, tánczolni, hogy valódi csoda miként győzi.

A mult hónapnak is nagyobb részét Balaton-Füreden tültötte; azt akarta menjek én is oda vele, legalább az Anna bálra, de kis leányom miatt nem mehettem. Se az út fáradalmainak nem akartam kitenni szegényt, se egyedül itt hagyni a dajkával, ha csak

pár napra is. Hiszen ezt nem is tehettem volna, mert magam szoptatom. Igy tehát elmaradt az egész.

Most előkészületeket teszek a szüretre — az idén hamar érik a szőllő. Bár kissé több pénzel rendelkezhetném; de Józsi ritkán tud nekem valamit adni a háztartásra, s igy saját jövedelmemből kell mindent kiállitnom — pedig az ujévi bevételt férjemnek adtam — igy aztán édes kevés maradt a folyó költségek födözésére.

December 18-án 1853.

Józsi Pestre készül. Azt mondja, hogy az ország dolga nagyon érdekes fordulatot kezd venni, s hogy közelebbről szeretné követni a mozgalmakat. Hiszen ez, nem kétlem sok érdekkel is bir — csak saját dolgainkra forditna kissé több figyelmet.

Nem tudom hogyan van, de a jó termés daczára Józsi erszénye mindig üres. Valahányszor pénzt kérek tőle — pedig a lehető legritkábban teszem — felelete mindig

az, hogy nincs. Miből fog ő aztán Pesten élni?

Sok gondot ád nekem mindez — bár Józsi mindig kinevet, ha erről szólok!

Egyedüli örömem kis leányom. Most már hat hónapos és igen fejlődik. Órákig el tudok vele játszani; de nem érek mindig rá. Szerencsémre e száraz dajka igen ügyes, becsületes személy, kire egész nyugalommal bizhatom.

Január 19-kén 1853.

Józsi még mindig Pesten van; nem is hiszem hogy tavaszig haza jőjön. Még ritkábban ir mint a mult télen — s ha ir, többnyire rosz kedve van. Félek, félek hogy sokat játszik és veszt.

Én e közben itthon igen csendesen élek — olykor elég gonddal. Egész boldogságomat leányomban lelem, ki nő és gyarapodik.

Váraljainén kivül, kinek férje szintén Pesten van, nem látok senkit; nem is vágyok reá.

Február 12-én 1853.

Férjem itthon volt, de ismét távozott. Megjelenése oly váratlan volt, magaviselete oly különös, kogy egészen el vagyok kábulva.

Tegnap ebéd után szobámban ültem, kis leányom bölcsője mellett, ki csendesen pihent. A szoba félig sötét vala, mert a lámpa még nem volt meggyujtva. Szeretem az esti homályt — oly jól gondolkozhatik az ember igy, az alkony leplei által födve — oly szép eszményképeket szőhet, melyeket a világosság csakhamar elüz.

Igy gondolkoztam s tünődtem tegnap is, mikor ostor csattanás, szekér zörej ébresztett fol.

Kinéztem az udvarra nyiló ablakon, s könnyü szekeret láttam a pitvar ajtó előtt megállni.

Vendég! — gondoltam — ki lehet? aztán csengettem, hogy gyujtsák meg a lámpát.

De még mielőtt az inas beérkezett, kinyilt az ajtó s azon egy férfialak, feltett ka-

lappal, bundásan lépett be. Megvallom annyira megijedtem, hogy minden tagom reszketett s szivem hallhatólag vert. Nem gondolhattam egyebet, mint hogy rabló ez ember, ki ily fesztelenséggel mer szobámba lépni.

Az idegen azonban közelebb jött, s mikor elöttem állt, nem csekély csudálkozásomra láttam, hogy se rabló, se idegen — hanem férjem!

Józsi! — kiálték — nagy félelem esvén le szivemről — te vagy? mennyire megijesztettél! rablónak gondoltalak!

Férjem fölkaczagott: — Rablónak? — szólt aztán oly különös hangon, hogy alig ismertem szavára — Rablónak? még nem vagyok az, de az ember soha sem tudhatja mire viszi a sors. — De gyujtass lámpát — folytatta hirtelen — s hozass föl egy kis ebédet vagy vacsorát — fáradt s éhes vagyok, s még ma-este ujra indulnom kell.

— Még ma este? oh, talán csak tréfálsz, nem lehet az!

— Siess csak, siess! nincs veszteni való időm!

Kisiettem, s pár percz mulva a lámpa égett s az asztal teritve volt.

Férjem mohón evett és ivott s alig szólt egy pár szót. — Végre fölkelt, s a pamlagra vetvén magát, fölkiáltott: — Csengess, hadd vigyék ki e maradványokat; aztán egy kis beszélni valóm lesz veled.

Minden kivánsága szerént történt; miután az inas eltávozott, Józsi igy szólt hozzám:

— Ismét sok bajom s költségem van azon per miatt, melyért tavaly oly hosszasan Pesten kellett mulatnom. Most is csak a végett tettem e fáradságos utat. Aláirásodra van szükségem.

— Aláirásomra?

— Igen — igen!

— De hiszen — — —

— Ne kérdezz oly sokat, szakitott félbe Józsi oly durva hangon, minőt még soha som hallottam tőle — nem értesz a dolog-

hoz és meg sem magyarázhatom — ez igen hosszas volna; — minden a mit tőled kívánok az: *ird nevedet ez irás alá!*

Evvel iróasztalomhoz ment, s egy iratot vonván ki zsebéből, az asztalra helyezte, a tollat a téntába mártotta s kezembe adta.

— De hadd olvasom el legalább a mit alá kell irnom! szóltam, s fel akartam venni az iratot.

— Az kellene még! kiáltott föl férjem békétlenül — hiszen egyetlen szót sem értenél az egészből, s aztán telik az idő; fognak már, — pár percz mulva utban kell lennem.

— Miért sietsz ugy? kérdeztem; — holnap reggelig csak itt maradhatnál!

— Elég, sőt több mint elég! tört ki férjem, lábával toppantván, s oly arczkifejezéssel, melytől megijedtem — ird alá nevedet — parancsolom!

Engedelmeskedtem, de oly reszkető kézzel, hogy alig tudtam tartani a tollat. Mihelyt az utolsó vonást bevégeztem, Jozsi

fölkapta az iratot, beporazta az aláirást, s aztán zsebébe rejtette a papirt.

— Be van fogva; szólt aztán, mig kün a szekér zörgése hallatszott — mennem kell, isten veled!

Evvel kisietett, s mielőtt jóformán magamhoz tértem volna, szekeren ült s kihajtott az udvarból; még kis leányát sem nézte meg.

Minél hosszasabban gondolkozom e különös jelenetről, annál nagyobb zavarba jövök. Mit irtam alá, s miért volt Józsinak oly nagy szüksége ez aláirásra?

Mind ez nyugtalanit — hátha bajba keveredünk?

Február 30-kán 1853.

Berkeszi, volt tutorom, meghalt; ma olvastam a hirlapban. E halálozás elszomoritott — még magánosabban állok most az életben — aztán nem lehet többé reményem atyám nevét megtudni — hiszen Berkeszi volt az egyedüli, ki e részben fölvilágositást adhatott.

Talán nem akarja a jó isten hogy e nevet ismerjem; — ki tudja nem jobb s üdvösebb-e reám nézve a homály, mely azt födi. — Bizom a gondviselésben, mely az árva gyermeket eddig vezette s fölötte őrködött.

Márczius 11-én 1853.

Férjem még mind Pesten van — sőt már három hete hogy egyetlen szót sem irt. Vajon mi lehet ennek oka ?

Körülbelől nyolcz nappal meglepő látogatása után vettem tőle pár sort, melyekben irja, hogy e hónap elején, reméli, haza jöhet; — azóta semmi hir.

Tegnapelőtt átrándultam Váraljainéhoz, gondolván hogy férje talán hazaérkezett Pestről, s tudni fogja, miért mulat Józsi ott oly sokáig. De nem találtam senkit. A számtartó azt mondta, hogy gazdája már február közepén visszajött Pestről, s most az egész család atyjánál, az öreg Váraljainál mulat, már két hét óta.

Hát ha Pestre mennék? nem tudom miként van, de oly nyugtalanság környez, hogy alig tudom helyemet lelni. Kis leánykámat azonban most, e rosz, esős időben, nem igen vihetném magammal, s nem tudok tőle elválni. Hiszen e kedves, kedves gyermek egyedüli boldogságom — nem akarom egészségét koczkáztatni; ugy is sokat szenved szegényke fogaival.

April 4-kén 1853.

Irgalmas isten! férjem megbukott s eltünt Pestről! — Tegnap este óta oly kinos lelki gyötrelmek közt vagyok, hogy alig tudom mit csináljak s miként birjam el e nehéz, nehéz csapást!

Mióta Józsi Pesten van, a hirlapok olykor hetekig bontatlan maradtak; nem értek politikához, és egyébként is csak kevés érdekkel birnak előttem a pesti ujdonságok, hol kevés embert ismerek, bár ott nevekedtem.

Tegnap sok teendőm volt a háznál, ugy

hogy gyertyagyujtáskor oly fáradt voltam, nem tudtam dolgozni, hanem lepihentem kissé a pamlagra.

Könyvem nem lévén, mert rég elolvastam azokat, melyeket férjem Pestről küldött, a hirlapok után nyúltam, s egymásután felbontván az egyes számokat, elolvastam rendre, a mi érdekelt.

Ott leltem ez iszonyu hirt, még pedig egy régibb számban. E szerint már körü belöl két hete hogy férjem Pestet elhagyta s a csőd kihirdettetett. Hol lehet Józsi? miért nem irt nekem egy szót se az egész dologról? hogyan juthatott ily hirtelen tönkre? — Istenem! mi lesz belőlünk? — szerencse, hogy nekem van egy kis vagyonom — igy legalább gyermekem nem fog inséget szenvedni! — nem tudok tovább irni — fejem ég — egész éjjel be nem hunytam szemeimet — nem tudom, mi tévő legyek!

April 10-kén 1853.

Azt gondoltam, midőn pár nappal eze-

lőtt nehány sort irtam be e könyvbe, hogy szerencsétlenségen tetőpontján vagyok — de a sors másként akarta. Tegnap vettem férjemtől egy levelet — leirom itt, bár soha, soha el nem felejtem, ha széz ávig élek is! — e levél még utolsó vigaszomtól is megfosztott. Mi lesz belőlem és szegény, szegény leánykámból! Olykor azt kivánom: bár ne született volna! de aztán ismét szemrehányásokat teszek magamnak e kivánságért. Kedves, kedves Jozéfám! éretted kész vagyok mindent türni, mindent szenvedni! éretted még a nyomorral is meg tudok küzdeni!

Ime Józsi levele:

„Hamburg, april 5-én 1853.

„Kedves Rózám!

„Eddig már tudni fogod, minő sajnos fordulatot vettek ügyeim; neked sejtelmed sem volt, állásom már rég óta milyen bizonytalan — nem akartalak nyugtalanitni — azért hallgattem. Hónapok óta sejtettem már, miként fog a dolog végződni, Mit tehetek ró-

la! fiatal vagyok — szeretek élni, élvezni — szeretem a játékot — isten neki tehetős voltam — most koldus vagyok — legalább megismerkedem az élettel minden alakban.

„Csak két dolgot bánok: — először hogy megházasodtam — nem oly embernek való a házasság mint én vagyok — másodszor hogy pár héttel ezelőtt egy kötlevél aláirására birtalak, mikor egyszerre egy órára hazamentem. E tett által téged is megfosztotalak vagyonodtól; azt hittem hogy ezáltal segithetek magamon; csalódtam! — s ez nyomja lelkemet!

„Mikor láttam, hogy mindennek vége s ki nem kerülöm a bukást, megoldottam a kereket, hamis útlevéllel kijöttem, s ma este hajón ülök s Californiában keresem és kisértem szerencsémet. Ha sok aranyat lelek, neked is jut belőle — ha nem — eveznünk kell mindkettőnknek a hogy tudunk az életen keresztül — hiszen ugy sem tart sokáig — ötven — hatvan — nyolczvan év legföljebb — hamar keresztül esünk rajta.

„Nem mertem elébb irni, nehogy levelem által hollétem felfödöztessék, s hitelezőim kezei közé kerüljek; most azonban bátran irhatok — mikor e levél Magyarországra érkezik, a nagy tengeren uszom — ide jöhetnek a törvény kopói — hült helyemet lelik.

„Isten veled és kis leánykámmal! De pompás atyja van — finom gyerek! No de vannak elegen kik nem jobbak nálamnál — vannak roszabbak is — ez is vigasztalás.

„Irok-e még? mikor és honnan? Isten tudja!

„Élj boldogul!

Férjed

Radnóti Józsi.“

Majus 26-dikán, 1853.

Ma épen két éve, hogy férjhez mentem, s holnap hogyom el e lakást örökre, még pedig mint koldus.

Ötven pengőforintom van — ebből áll egész vagyonom, Pestre megyek — ott föl-

keresem Baranyinét, tanácsot kérek tőle miként szerezzem ki mindennapi kenyeremet. Hiszen van két ép kezem — fiatal s egészséges vagyok — talán csak sikerül annyit keresnem, hogy én s kedves kis leányom éhen nem halunk.

Oh Istenem, adj erőt! adj bátorságot!

Junius 15-kén 1853.

Mintha minden összeesküdt volna ellenem! Midőn ide Pestre érkezvén, hol az „Arany sas"-hoz szálltam, fölkerestem Baranyinét, idegen embereket találtam házánál. Azt mondták, hogy rongált egészsége miatt fölhagyott az intézettel s falura ment lakni; de hová? azt senkisem tudta. Most itt vagyok e nagy városban, csupa idegenek közt. huszonöt forinttal és minden kilátás, minden remény nélkül! Istenem; ne hagyj el.

Junius 16-ikán 1853.

Itt a vendéglőben nem maradhatok — igen sokba kerülne; szállást kerestem tehát, minél szerényebbet és olcsóbbat.

Sok lótás-futás után leltem végre egy kis szobácskát, még pedig a váczi utczában egy házmesternél. Két szobából áll szállása, s mivel gyermeke nincsen, az egyikbe huzódik öreg feleségével, s a másikat, gyéren butorozva, bérbe szokta adni.

Ugy látszik igen jó két öreg ember, aztán az asszony megigérte, hogy munkát szerez számomra, s ha kénytelen vagyok olykor kimenni, gondját fogja viselni kis leányomnak. Szereti a gyermekeket, s Jozéfa már most is elmarad nála, mintha régóta ismerné.

Julius 18-ikán, 1853.

Már egy hónapja, hogy itt vagyok — most nem igen érek az irásra. Nehezen, igen nehezen élek. Mikor a vendéglőből ide szálltam, még tiz forintom volt a huszonötből, melylyel ide Pestre érkeztem. Tizenegyet kelletett a vendéglőbe fizetni; a borravalók s az átköltözködés kettőbe került; s kettőért némi apróságokat voltam kénytelen venni, melyek kikerülhetlenek valának kis háztartásom elkezdésére.

Alig voltam itt s már munkához láttam. A házmesterné szavának állt; szerzett számomra munkát; az Ypsilantihoz czimzett bolt számára varrogatok, hálófőkötőket, hálókontösöket s több effélét. Hanem igen csekély a fizetés, és bár reggeltől estig dolgozom, alig tudom mindennapi kenyeremet kiszerezni. Pedig csak egyszer napjában eszem meleg ételt. Eddig még megtudtam óvni a tiz pengőforintot, előre nem látott esetekre; de ha ezentul többet nem szerezhetek, nem tudom mitévő leszek. Bár jövedelmesebb munkára tudnék szert tenni!

Oktober 20-ikán.

Lehetetlen! nem tudok tűmmel eleget szerezni! A mult hónapban már ki nem tudtam a szállásbért fizetni, adós vagyok vele a házmesternek — pedig a tiz forintnak vége van. Leányom beteg volt s az orvosság roppant sokba került. Istennek hála. fölgyógyult! de erszényem egészen üres.

Mit csináljak, hogy többet szerezhez-

sek? nincs senkim kihez tanácsért, segitségért folyamodhatnám!

Hát ha Baranyinénak pár régi ismerősét fölkeresném? — Nem, nem! ez épen olyan volna mintha koldulni akarnék; aztán férjem megbukása s elszökése a hirlapok által nyilvánossá vált — pirulnék olyanokkal találkozni, kiket férjhez menésem előtt ismertem.

Rajtam csak a jó isten segíthet.

November 10-ikén. 1853.

Megismerkedtem egy szegény leánynyal, ki szinte oly nehezen él mint én, csak hogy egyedül van, s azért könnyebben türi a nyomort. Oh! ha kis leányomért nem aggódnám, könnyebb volna minden! és mégis e gyermek boldogságom, — életem — egyedüli vigaszom.

De hiszen nem Józéfámról, hanem uj ismerősömről akartam szólni.

Három hete körülbelül, hogy egy női hangot órákig hallok énekelni, nem messze

szobácskámtól. Nem énekel dalokat vagy áriákat, hanem csak egyes, elszakított helyeket, összefüggés, olykor minden dallam és harmonia nélkül.

Megvallom úntam ezen örökös gajdolást, s végre kérdést tettem a házmesternél az énekesnő felől.

Oh, ez egy szegény kardalnokné a magyar szinháznál. Négy hete, hogy itt földszint, az udvarban, egy kis szobát s konyhát tart bérben. Keveset nyerhet mestersége által, mert butorzata igen csekély, bár tiszta, s a tűz csak ritkán ég konyháján. Különben, ugy látszik, becsületes személy, és igen szorgalmatos. Valahányszor ablaka mellett elhaladok, látom, hogy szorgalmatosan varrogat, még ének közben is.

Pár nappal ezután, midőn épen a házmesterné konyháján melegítettem egy kis tejet Józefámnak, csinos, alig husz éves szőke leányka lépett be, valami kérdést intézvén a házmesterhez.

Ez volt a kardalnokné. Kis lányom, ki

a földön csuszott négy-kézláb, mint a gyermekek szoktak, fölnevetett, s elébe tárta kövér fehér karjait.

A leány fölemelte a gyermeket s csókkal árasztotta el, mig Józéfa vállára hajtá fejecskéjét, s kis kezeivel össze-vissza kuszálta dús szőke haját.

Bocsánat, asszonyom — szólt a kardalnokné felém fordulva — hogy igy engedelem nelkül felvettem kedves leánykáját — de nagyon, igen nagyon szeretem a gyermekeket.

Ily módon köttetett meg az ismeretség köztem és a kardalnokné közt. Az óta sokat látjuk egymást; Karády Lenke — ez a leány neve — kedves, szelíd teremtés, s azt hiszem méltó jobb és boldogabb sorsra.

Már négy éve, hogy a szinháznál van; még anyja életében, ki özvegyasszony volt, s igen nehezen élt saját munkája után, szerződött a tizenhat éves leány a magyar szinházhoz, mert meglehetős hangja volt, s egyik

rokonától, ki hegedűs, pár zene s énekleczkét nyert.

A mellett pénzért hímez s igy elél — nehezen ugyan, de nyomor nélkül,

November 30-dikán 1853.

Valamivel könnyebben élek most, hála uj ismerősöm-, mondhatnám barátnémnak, ki gyermekévei óta beleszokván a nyomoruságba, ügyesebb nálamnál ennek elháritásában.

Épen tegnap azt mondta nekem, hogy mindketten olcsóbban élhetnénk, ha egy szálláson laknánk. Fűtésre, világitásra, ételre, mindenre kevesebbet költenénk igy.

Elhatároztuk, hogy felmondom szállásomat s mindketten Lenke szállásán fogunk lakni. Jól elférünk a szobában s a konyhában, mert mindkettő elég tágas. Holnap átköltözöm hozzá.

A házmesterék sajnálják ugyan, hogy elvesztik lakójokat, de mégis, a becsületes emberek jóvá hagyják tervemet, s elismerik hogy valóban sokkal olcsóbban fogok élni.

Deczember 28-dikán 1853.

Négy hete hogy együtt lakom Lenkével, s nemhogy megbántam volna elhatározásomat, sőt mindennap inkább örülök annak. Igen sokban könnyit rajtam e kedves leány, ki a jóság maga, s a mellett sokkal műveltebb mintsem az ember gondolná.

Ugy látszik anyja jó házból való s gondosan növelt leány volt, ki szerencsétlen házasság következtében elszegényedett, de gyermekének kiképzésére nagy gondot fordított.

Azon órákon kivül, melyeket kénytelen u szinházban tölteni, mindig itthon van, s oly szorgalmatos mint a méh.

Egy nap ő főz és tisztogat, másnap én; s igy mindegyikünknek több idő marad a munkára.

Mégis igen, igen keveset tudok szerezni; valamit gondolnom kell, a mi által növeljem keresményemet. Sokat tanácskozunk erről Lenkével.

Január 9-én 1853.

Nagy változás történt életemben — én is kardalnoknőnek szerződtem a magyar szinházhoz. Nehéz volt az elhatározás — igen nehéz! de mit nem tennék azért, hogy gyermekem nyomort ne szenvedjen?

Lenke már régóta tanácsolja nekem e lépést — nem tudtam magamat ráhatározni; — de végre látván, hogy semmit sem tehetek félre s alig tudok napról napra élni, legyőztem ellenszenvemet.

Épen kedvező pillanatban kisértem szerencsémet; az egyik karvezetőné sulyos betegség következtében kénytelen lőn a szinházat elhagyni; s mivel nemcsak jó hangom van, hanem jó kihépzést is nyertem helyébe léptem s valamiret több firetést húzok a többinél.

Az egyedüli nehézség az volt, hogy most kénytelenek vagyunk mindketten ugyanazon órákban szállásunkat elhagyni, s igy Józéfám magában maradt volna. De ezen is segitettünk végre. A házmesterné, csekély havi dij mellett, ezen idő alatt fölügyel le-

leányomra, s mivel nagyon szereti a gyermeket, nyugodt lehetek.

Mégis hetenkint még három forint tiszta nyereség marad — s ez elhagyott helyzetemben nem megvetendő dolog.

Férjemről nem tudok semmit; nem irt — ki tudja fog-e valaha irni! — de nem akarok erre gondolni — erőre, bátorságra van szükségem, s e gondolatok megfosztanának mindkettőtől!

Január 28-dikán 1854.

Bele kezdek okulni uj életmódomba, bár nehezen. Be kellemetlen ez a szinházi élet! Mikor künn a jól párnázott padokon ülünk, s gyönyörüséggel látjuk és halljuk mi a szinpadon történik, nincsen sejtelmünk, mily nehéz és fárasztó azok sorsa, kiknek e gyönyört köszönhetjük.

Hányszor kell minden egyes zenedarabot s annak egyes részeit ismételni, míg azon pontotosságot, azon művészi árnyékolást elérjük, mely által a közönség tapsait

kiérdemeljük. És aztán mennyi durvaság, mennyi irigység, mennyi apró összekocczanás azok részéről, kik a szinpadon együtt működnek.

Olyan a szinpadi élet mint némely gyümölcs: kivűl szép és igéző, belül keserü és ártalmas.

Azt hittem, hogy igénytelen állásom a szinpadi köztársaságban megóv minden kellemetlenségtől; csalódtam! vannak mégis irigyeim. Valamivel több fizetést huzok a többinél, s mivel karvezetőnő vagyok, enyim mindig az első hely. Aztán valamivel jobban összeállitott öltözet, Erkel karmesternek pár nyájas, vagy jóváhagyó szava, mind ez, bármi csekélynek látszassék is, elég arra, hogy irigységet s rosz akaratot gerjeszszen.

Nehezen szokom meg mindezt. de az erős akarat sokat legyőzhet. Ha egyedül állnék a világon, ha nem volna gyermekem, inkább száraz kenyéren élnék, mint hogy a szinháznál ily állásban maradjak; de kis leányomért mindent, mindent el tudok tűrni.

April 5-én 1854.

Oh, ez nehéz, nehéz nap volt! mennyit remegtem — mennyit féltem! — Hubenainé megbetegedvén, Liza szerepét, az Alvajáróban, nekem kellett vállalnom, még pedig majdnem rögtön.

Eleget szabadkoztam, de Erkel karmester azt állitván, hogy én vagyok az egyedüli a kardalnoknők közt, kinek arravaló hangom s képzettségem van, ellenvetéseim mint sem használtak.

Szerencsére jó fülem s emlékező tehetségem lévén, elég gyorsan be tudtam a csekély szerepet tanulni; s ha szobámban énekelhettem volna el, tudom hogy sikerrel teszem. De a szinpadon, annyi ember előtt — ez egészen más dolog!

Mikor kiléptem, annyira reszkettem hogy majd összerogytam; nem láttam, nem hallottam semmit, s kevésb emult, hogy viszsza nem futottam a szinfalak mögé. Szokásból azonban a karmesterre szegeztem sze-

meimet, s ennek egy nyugodt és bátoritó tekintete visszaadta lélekjelenlétemet.

Föltettem magamban, hogy egyetlen tekintetet sem vetek a nézőség felé, és csupán szerepemre fogok gondolni. A mennyire lehetett, hű is maradtam elhatározásomhoz, és igy minden jobban sikerült mint reméltem. Párszor jól meg is tapsoltak — alkalmasint hogy fölbátoritsák a kezdőt — de az ember nem hinné, minő hatása van a tapsnak — még akkor is, ha tudjuk, hogy meg nem érdemlettük.

Az előadás után a karmester földicsért, és az igazgató, gróf Ráday is.

Mindkettő azt mondá, hogy kár volna ha kardalnoknő maradnék, mivel hangom s zenei képzettségem jobb állásra jogosit. Az egésznek vége az lőn, hogy harmadik énekesnőnek szerződtem, Lenke pedig helyettem karvezetőnő lett.

Kétszer annyi fizetésem leend ezentul — ebből félre tehetek havonként csinos kis összeget, ha a mellett még dolgozom s öltö-

zetemet, a mennyire csak lehet, magam készítem. E nem remélt szerencséért hálát adok a jó istennek. — Még meg kell jegyeznem, hogy szinpadi névnek leánykori nevemet vettem ismét föl. A szinlapokon Erdősi R. asszonynak neveznek. Férjemnek, ugy tudom, rokonai vannak, bár nem ismerek közülök egyet sem — nem akartam tehát a Radnóty névvel visszaélni, habár ez nekem csak bánatot s inséget hozott.

August 12-dikén 1854.

Különös! mig kardalnoknő voltam, nem talált senki szépnek, bájosnak, igézőnek — most pedig, mióta többé nem társnőim hosszu sorában, hanem egyedül s önállólag lépek a szinpadi lámpák elé, vannak számosan kik földicsérnek, kik hódolóimnak nevezik magukat, s ajándékokkal halmoznának el, ha t. i. legkisebb kedvem volna ezeket elfogadni.

Nekem se a hódolat se az ajándék nem kell — ha szinésznő lettem is — isten tudja mennyire kedvem s hajlamom ellen — ha el

vagyok is hagyatva az által, kiben támaszt s védőt kellene találnom — *becsületes* nő akarok maradni, még pedig a szó teljes értelmében. Nem, nem! Jozéfámnak nem szabad soha pirulni anyjáért!

Sokan akarnak engem szerény hajlékomban fölkeresni, de nem fogadok el senkit; s jó öreg barátomnak a házmesternek nem szabad senkit hozzám ereszteni. Most is csak oly egyszerüen és szegényesen élek mint azelőtt. A mit félre tehetek, utolsó fillérig leányomé.

Május 15-dikén, 1855.

Holnap elhagyom hazámat, ki tudja mennyi időre. Jóakaróim azt tanácsolták, menjek pár évre Olaszhonba, s midőn ott tökéletesen kiképeztem hangomat s jó iskolára tettem szert, lépjek föl Párisban s Londonban, hogy hírnevet szerezzek magamnak, s aztán első énekesnő lehetek a magyar szinházban.

Átláttam a tanács helyességét. Sokra

haladtam bátorságban s ügyességben az utolsó év alatt, hangom erősebb, hajlékonyabb lőn, — játékom szabad s elfogulattan. Nyolcz hónapja már, hogy a második énekesnő helyét foglalom el, s párszor szükségből Hollósy Kornéliát is pótoltam — még pedig meglehetős sikerrel. De érzem, hogy jobb mesterre van szükségem, ha kitünő énekesnő akarok lenni, olyanra minőt csak Olaszhonban, a dal országában, lehet találni. Oda megyek tehát, először Velenczébe, hová, hála egy jó öreg műbarát közbenjárásának, meghivást nyertem; aztán talán Majlandba vagy Florenzbe — magam sem tudom még hová.

Lenke, a jó teremtés nem akar engem elhagyni s velem jő. — Azt mondja, hogy kardalnoknők minden szinháznál nyerhetnek helyet — s igy ő sem fog szerződés nélkül maradni.

Nem volt elég öntagadásom őt e tervről lebeszélni, — annyira örülök hogy nem kell tőle elválnom! Aztán igaza lehet, való-

szinü, hogy ő is állást nyerhet Velenczében, s ha nem, ketten is elélhetünk abból a mit én szerzek.

Félben kell hagynom az irást — sok végezni valóm van még — adja isten hogy utam szerencsés legyen!

Páris. november 4-én 1858.

Három évnél több mult el, mióta utoljára irtam párt sort e lapokra; — miért tettem oly hosszu szünetet? s miért fogok most ujra iráshoz — magam sem tudom! Igaz, e három év alatt időm annyira el volt foglalva, hogy valóban nem csuda, ha csendes órára, midőn följegyezzem gondolataimat, alig tehettem szert.

Most, reám nézve igen fontos nap áll előttem, — ez talán oka hogy ujra tollhoz nyultam, ily hosszu hallgatás után.

Az utolsó három év alatt sokat tanultam, fél Olaszhont beutaztam, s egy részét Németországnak; sok pénzt szereztem, s végre, mikor már a *signora Rozetti* név jól

hangzott a zenevilágban, ide jöttem, a nagy világvárosba, hogy — ha lehet — a *hires* melléknévre is szert tegyek.

A ki Párisban tetszést aratott, ki itt *hiressé* vált, ez, *és csak ez egyedül*, szerezhet magának, művészi értelemben t. i., *világhirt*. Kit Párisban nem ismernek, annak *világhirüségéről* hiába beszélnek s irnak barátai — mindig csupán csak saját hazájában fog ez próféta maradni — a *világban* nem tudnak róla semmit, s nagy szemeket meresztenek az emberre, ha nevét emlegeti. Pedig hol a művész, ki nem szeretne *világhirüvé* válni?

Azért én is ide vándoroltam, a művészetnek e nagy Mekkájába — 's holnapután — igen már holnapután, föllépek az olasz operában *Luciában*, a szinszerepben. Sikert fogok-e aratni — vagy kudarczot vallani! — ki tudja!

November 23-dikán 1858.

Ki vagyok merülve a szenvedés, hevélyek, fáradság és öröm által! — annyi kü-

lönböző érzés küzdött az utolsó hetek alatt keblemben, hogy egy kis nyugalomra van szükségem. Négy napig pihenni fogok — aztán ujra elkezdem előadásaimat „Il Trovatore“-ban.

Épen első föllépésem napja reggelén, leányom, Jozéfám roszul lett.

Midőn három órakor az utolsó próbáról haza jöttem, betegen leltem őt ágyában, mellette hü barátném Lenke őrködött, mig az orvos pióczát rakott kedves gyermekem fehér torkára.

Kevésbe mult hogy eszméletemet nem vesztettem ijedtemben. Térdre borultam kedves betegem ágya mellett s vállamra fektettem fejecskéjét. Mosoly lebegett el Jozéfám ajkain, s rekedt hangja rebegé: *Anyám!*

Az órák multak — az est közeledett, komornám a szobába lépett:

— Asszonyom, a bérkocsi ajtó előtt van; már beleraktam az öltözeteket — indulnunk kell; alig leend ideje öltözni mielőtt a függöny felgördül!

Csak most jutott ismét eszembe, hogy ma, most mindjárt föl kell lépnem — énekelni — a közönséget elbájolni — mig gyermekem, mindenem! itt szenved s talán a halállal küzd!

— Oh nem! nem! — lehetetlen! nem léphetek föl! — kiáltottam, könyekre fakadva — nem hagyhatom el leányomat.

— Ki nem kerülheted Rózám, felelt Lenke szeliden — nekem ugy tetszik hogy Józéfa jobban van; bizd reám — ne félj semmit! gondját fogom viselni mig távol léssz!

— Lehetetlen! ismételtem szenvedélyesen, itt fogok maradni — itt a helyem! tegyenek a szinházban a mit akarnak.

— Már kétszer küldött ide az impresario úr — sürgetett a komorna — üzenvén hogy csak a signorát várják!

— Hadd várjanak! itthon maradok!

— Asszonyom! szólt most az orvos komolyan és nyugodtan — értem jól, mily nehezen esik önnek most gyermekét elhagyni,

ha csak pár órára is. De legyen nyugodt; a kis leány veszedelmen kivül van — életéről felelni merek. Nézze mily csendesen pihen, mily könnyen lélekzik. E torokgyuladások igen veszedelmesek ugyan, de a mily hirtelen rohanják meg az embert, épen oly rögtön mulnak el, ha a segély nem késik. Ugy tudom, hogy ön ma lép föl először itt Párisban; tudom mily fontos pillanat ez egy művész életében. Ne koczkáztassa jövőjét, még pedig ok nélkül; gyermeke nyugottan fogja az éjet tölteni. Megigérem önnek, hogy ágya mellett maradok mig visszajön a szinháztól; és ha csak legkisebb okom lenne aggodalomra, megüzenem tüstént.

Engedtem végre — oh, mily nehéz szivvel! Tizszer is visszatértem leányomhoz, mig Lenke végre majdnem erővel vezetett le a kocsihoz, melyben komornám már helyet foglalt.

Alig maradt időm öltözni, s már a szinpadra kellett lépnem.

Még az nap reggel mily hevesen vert

szivem ha e pillanatra gondoltam, melynek oly eldöntő hatást tulajdonítottam; most nyugodt valék, mintha egyedül állnék e tágas hézagban; egyedüli ohajtásom az volt legyen vége az előadásnak, hogy beteg gyermekemhez térhessek vissza. Nem láttam a roppant embertömeget, mely a termet betöltötte, nem hallottam a tapsokat, melyekkel a közönség üdvözölt. Gépileg játszottam — énekeltem — nem gondolván a nehézségekkel, játszván ezekkel ugyszólva, mivel kudarcztól nem tartottam — sikert nem ohajtottam többé!

Ugy látszik, hogy épen e vakmerő gondatlanság nyerte meg a közönséget — a tapsvihar nőttön nőtt; egy kihivás követte a másikat, virágfüzérek halmozták el a szinpadot — az impresario boldogságban úszott — társaim szerencse kivánatai hangoztak füleimbe mint a szél susogása — a műkedvelők a szinfalak mögött bókokkal árasztottak el — mennyire untam, utáltam mindezt!

Végre valahára megszabadultam! Alig

hagytam el a szinpadot, s már intettem komornámnak, ki parancsomat követvén, készen állt köpenyemmel — és nem is felelvén az impresariónak, ki estebédre hivott, se azoknak kik vissza akartak tartóztatni, elhagytam a szinházat, kocsimba ültem s pár percz mulva hálószobámban valék.

Ott Lenkét s az orvost találtam, és oh öröm! Józéfám nyugodtam aludt! Kedves arcza kissé halvány volt ugyam, de ment a láz forróságától, lélekzete szabad és egyforma!

Boldog voltam! boldogabb a föld minden királyánál!

Az orvos barátságos kézszoritással búcsuzott el tőlem s igérte hogy holnap reggel ismét eljő. Mily forrón köszöntem meg jóságát.

Az éj nyugodt volt — s másnap reggel Józéfámon alig látszott már nyoma a kiállt betegségnek.

Kértem azonban az orvost, látogassa meg naponként, mert visszaeséstől tartottam.

Ő fiatal ember még — alig lehet harminczöt-harminczhat éves; neve Anger. A mellékházban lakik. Mikor leányom roszul lett, Lenke a vendéglő egyik bérinasát küldötte orvos után, s ez természetesen a legközelebbikhez ment.

Azóta naponként fölléptem Luciában — most érzem, hogy pár napi pihenésre van szükségem.

Tüstént első föllépésem után, az impresario ötvenezer francot igért hat hónapra, azon föltétellel, hogy hetenként háromszor lépjek föl. Ha ennél többször énekelek, minden külön föllépésért ezer ötszáz francot húzok.

Ez nem megvetendő szerződés — ugy-e? Jozéfám gazdag lesz — soha-nem leend kénytelen a mindennapi kenyérért aggódni! hiszen csak leányomért fáradozok.

Dézember 10-ikén 1858.

Kis leányom egészséges mint a makk — nyoma sincs többé a gyöngélkedésnek

— de mindamellett az orvos még mindennapos a háznál. Nem tudom hogyan van, de megszoktuk látogatásait, s ha nem jön a szokott órában, valami hiányzik mindnyájunknak — mintha nyomasztó ürt éreznénk. Ha aztán elékerül, mert elébb-utóbb mindig eljön, Józéfa elébe fut zajos örömmel, s alig ül le, már a kis leány első dolga térdeire mászni és zsebeiben keresgélni. Kap ő ott mindig valamit — olykor csemegét, máskor játékszert vagy képes könyvet.

De az anyja sincsem elfeledve — Anger ur mindennap gyönyörü virágcsokrot szokott nekem hozni — honnan keríti nem tudom; mert oly szépet, oly üdét nem látok seholsem; pedig nagy virágkedvelő vagyok s mindenütt első dolgom a virágvásárt fölkeresni.

Igaz, hogy idegen vagyok, nem ismerem még e roppant várost, míg ő minden zugjával ismeretes. Orvos sokat jár és kel, a palotától a gunyhóig.

Azonban ugy látszik, hogy mégis ma-

rad ideje szinházba járni, mert valahányszor föllépek, látom őt, jobb felől egy zártszékben.

Annyira megszoktam jelenlétét, s oly jól esik, a tömérdek idegen arcz közt, ismert és barátságos vonásokat látnom, hogy azt hiszem roszabbul énekelnék, ha ő ott nem volna.

Deczember 10-dikén 1858.

Mily kellemes meglepetés! Anger nem franczia mint gondoltam, hanem *magyar* — hazámfia! a véletlennek köszönhetem e felfödözést. Én francziának hittem őt, neve s nyelve után itélve, ő pedig engem, szintén nevem — az az színpadi nevem — után, olasznak.

Bár Józéfám a külföldön s főleg Olaszhonban nevekedett, s következőleg főleg olaszul beszél, mégis azon voltam, hogy magyarul jól tudjon. A minap épen mikor *Anger* ur nálunk volt, a kis leány egyszerre felém fordul, s magyarul kérdez valamit, mire én szintén anyanyelvemen feleltem.

— Hogyan, asszonyom! kiáltott föl az orvos élénken — ön s gyermeke magyarul beszélnek?

— Természetesen: feleltem — hiszen magyar vagyok s büszke nemzetemre. De ön, ki franczia születésü, hogyan tudta, hogy a nyelv, melyen szóltunk, magyar?

— Én franczia? nevetett az orvos — koránsem! én is magyar vagyok, s boldog hogy önökben honom leányára ismertem.

— Magyar? kérdeztem meglepetve — tehát más nevet vett föl? hiszen Anger franczia név!

— Ha francziásan ejti ki az ember; felelt az orvos; hanem *Anger* német név. Szepességi ember vagyok, s mint ott oly sokaknak, német nevem van. Ezt azonban pár évvel a forradalom előtt magyarra változtattam: *Mezey*-re. A forradalom után, mint annyan honfitársaim közől, kénytelen valék kedves hazámat elhagyni, s hogy a rendőrséget kijátszszam, régi nevemet vettem fel ismét.

Itt Párisban folytattam s végeztem be orvosi tanulmányaimat, melyeket 1848-ban félbeszakítottam volt; aztán orvosi minőségben telepedtem le. A párisiak a német *Anger*-ből franczia „*Anzsé*“-t csináltak, mit könnyen megfogható okokból, nem ellenéztem. Itt minden ember azt hiszi, hogy franczia születésü vagyok, mert könnyen tanulom a nyelveket és sajátitom el a kiejtést.

Természetes, hogy ezen felfödözés óta az orvos még szivesebben látott vendég házamnál mint ezelőtt.

Oly jól esik a külföldön hazánkfiával találkozni!

Január 10-én 1858.

A hirességnek is vannak árnyoldalai — főleg oly egyéniségekre nézve mint én, kik inkább szeretik a csendes házi életet a nagyvilág nyugtalan fényénél.

Nem telik el nap, hogy meghivásokat ne kapjak, ebédekre, estélyekre, bálokra; irnokot kellene tartanom, csak hogy felelni

győzzek e levélkékre. Nem szükség mondanom, hogy e feleletek többnyire tagadók. Se kedvem, se erőm nincsen annyit járnikelni. Háromszor, olykor négyszerötször egy héten fel kell lépnem, s nem egyszer tökéletesen ki vagyok fáradva, testileg s lelkileg.

Szabad estéimet itthon szeretem tölteni, leányommal s Lenkével, pár meghitt barát társágában.

Nem vágyok a nagy világra s annak bókjaira s hódolataira. Elég jut nekem ebből a próbák s föllépések alkalmával. Bár tiltva volna, hogy idegenek, olyanok kiknek ott nincsen dolguk, a szinpadra jőjenek s a szegény énekesnőket üzőbe vegyék szemtelen hízelgéseikkel, melyektől az ember vére fölforr.

Gyakran eszembe jutnak most Baranyiné szavai, midőn előtte azon kivánságot fejeztem ki, hogy énekesnő lehessek. Isten mentsen! kiáltott föl a nevelőné — *remélem jobb sorsod leend az életben!*

Igaza volt a jámbor nőnek! szomoru sors az, melyre férjem könnyelműsége kárhoztattak!

Két bankár, harom agent de change egy báró, két vicomte és egy herczeg untattak már szerelmi nyilatkozataikkal. — Egy marquis s egy gróf nevökkel s kezökkel is megkináltak — de ezek szegények voltak mint a templom egere, s azt gondolták alkalmasint, hogy jó lesz ingyen élélősködni az énekesnő szerzeményéből, -- hiszen boldog lehet az efféle hányt-vetett művésznő ha jól hangzó nevöket birja!

Alig tudtam miként feleljek ez embereknek, alig birtam legyőzni haragomat, mély megvetésemet!

Van-e valami külsőmben, megjelenésemben, magamviseletében mi őket e nyilatkozatokra följogositja? Nem, nem! csendes és komoly vagyok — csak annyit beszélek a mennyi épen kell; nem fogadom el az ilyféle emberek látogatásait, s csak a

szinfalak mögött, hol ki nem kerülhetem őket, állok velök szóba.

Mihelyt eleget tudok félre tenni, hogy nyugodtam elélhessek s leányom sorsa biztositva legyen, visszavonulok és soha soha át nem lépem többé a szinház küszöbét.

Szerencsémre az impresario becsületes ember, s a mellett házas és családatya. Megismerkedtem nejével, leányaival; — kedves, művelt család. Gyakran látjuk egymást hol az impresario szállásán, hol az enyimen. A karmester is sokat időz nálam, ugy hiszem valami vonzza őt házamhoz — de e *valami* nem én vagyok!

Január 22-ikén, 1858.

Tegnap este Anger nem volt a szinházban, szokott helyén — *elöször* mióta ismerem. Különös, menyire nélkülöztem e barátságos arczot — az egész terem üresnek látszott — pedig tömve tele volt.

Ugy tetszik nekem, mintha roszabbul

énekeltem volna a szokottnál, bár a tapsvihar az ellenkezőről látszott tanuskodni.

Nem tudom mi lelt, de nyugtalan, kedvetlen valék — az ének kifárasztott, a zene elvesztette vonzerejét — szivem rendetlenül dobogott. Roszul is aludtam, s ma fáradt vagyok — csak meg ne betegedjem!

Ma este szünidőm van — nem kell föllépnem; örülök neki s annak is, hogy az orvos alkalmasint hozzám fog jönni; beszélek vele — talán adhat egy kis jó tanácsot.

Január 23-ikán, 1858.

Ah! minő buskomoly vagyok ma — nem tudom mit adnék érte, ha nem kellene föllépnem; de ki nem kerülhetem. Mi, szegény színészek valódi rabszolgák vagyunk, kiknek akarata nincsen. Akár tetszik, akár nem, helyt kell állnunk a szokott órában, s gyönyört szerezni a színházi közönségnek, ez arany bálványnak, melynek hódolunk.

S e szeszélyes ezerfejü bálvány nem egyszer tapsol, mikor nincs miért, s közö-

nyös marad, mikor minden eszünket megfeszitjük, csak hogy tetszését megérdemelhessük.

Aztán olykor hódol a középszerüségnek, mig a valódi érdemet mellőzi.

De ma mindent feketén látok — nekem épen nincsen okom s jogom a közönség ellen panaszt emelni — hiszen kedvencze vagyok s érdemem fölött kényeztet.

Hagyuk félben az irást — holnap talán jobb kedvem lesz.

Vajon Anger ott lesz-e ma estve szokott helyén? talán elébb nálam is teend egy kis látogatást.

Január 24-ikén, 1858.

Mi ez? az orvos zártszéke a szinházban tegnap ismét üres volt — mi lehet ennek oka?

Megtudhatnám, ha hozzá küldenék — de nem — van egy hang keblemben mely ezt tiltja; ha ő ily sokáig távol tud marani tőlem, miért adnék én életjelt? Oh, arra igen büszke vagyok.

De mit is bajlódom oly sokat ez emberrel? hiszen se rokonom, se régi barátom. Alig pár hónapja hogy ismerem, s ha Párist elhagyom elébb-utóbb, talán soha sem látom többé életemben.

Gyermek vagyok, huszonhárom évem daczára, valódi gyermek, hangyából is elefántot csinálok.

Nincs-e elég *valódi* bajom az életben, hogy meg *képzelt* bajokkal is gyarapitsam?

Január 25-ikén 1858.

Tegnap este, midőn a szinpadra léptem, első tekintetem az orvoséval találkozott, ki ott volt szokott helyén. Halványnak, fáradtnak látszott, de a régi mosollyal üdvözölt. — Nem tudom mi kapott meg, de kevésbe mult, hogy roszul nem lettem, s pár másod perczig azt hittem, hogy nem fogok énekelhetni. De összeszedtem magamat, s mihelyt az első hangokon átestem, kedvem, bátorságom viszszatért, s jobban énekeltem mint akármikor.

A közönség tapsviharral üdvözölt, mely az egész előadás folytán nőttőn nött, s az utolsó fölvonásban oly zajos és hosszas lőn, hogy darabig nem folytathattuk az előadást. Az impresario magán kivül volt örömében, müvésztársaim vonásaiban irigység küzdött az erőltetett mosolylyal, s én — gondolkozóba estem.

Mi hatott annyira kedélyemre? — mi ruházott föl kettőztetett tehetséggel s erővel? — miért vonultak el egyszerre a levertség és buskomolyság ködfátyolai, és sütött ki, egész fényében, a boldogság napsugára?

Egy ember jelentéte mind ennek oka?

Ha ez igy van, akkor — ah istenem — akkor én *szeretem* ezt az embert!

Mennyi gyönyör, s egyszersmind menynyi kin rejlik e szóban: *szeretni!* — *szeretni és szerettetni!*

Jaj nekem! nő vagyok s anya — s eddig nem tudtam még mi a szerelem! Most pedig, mikor tudom, mikor szivem minden

lüktetése az övé, csupán az övé — most — le kell mondanom e boldogságról, vissza kell lépnem a paradicsom ajtajától, melynek küszöbén állok — *hiszen nem vagyok többé szabad!*

Férjem van — s ha elhagyott is, ha megfelejtkezett is kötelességeiről, nekem, a nőnek s anyának, nem szabad példáját követnem.

Oh atyám ott fön az égben! adj erőt, adj elszántságot, jelöld ki az ösvényt, melyen haladnom *kell!* haladnom *szabad!*

Csengetnek — ő az! — bátorság és erő!

Később.

Előérzetem nem csalt — ő lépett szobámba.

Most négy napja, mikor már a szinház küszöbén volt, utána jöttek, hogy menjen falura, sulyos beteghez. Ideje sem maradt átöltözni, s ugy a mint volt, fekete frakkban és sárga keztyüben ült kocsira, mely készen állt, s ment a vasut állomáshoz.

Mikor betegéhez érkezett, ez a halállal küzdött, s három napot s éjet töltött ágya mellett, mig végre sikerült őt megmenteni.

E szerint visszatérhetett Párisba, azon boldogitó öntudattal, hogy egy kétségbeesett nőnek adta vissza férjét, gyermekeinek a szerető atyát.

Mily szép, bár nehéz, egy orvos hivatása!

Mikor Párisba érkezett, már hetet ütött az óra — első dolga volt öltözködni s a szinházba menni.

Vajon ő is szeret-e engem? — szavai egyszerüek valának, de hangja oly benső — tekintete oly — —

De minek gondolkozom erről? — mi lehet nekem az ő szerelme? tiltott gyümölcs, mely után nem szabad vágynom.

Bár ne szeretne — miért szenvedjen ő is mint én? — és mégis — a meggyőződés, hogy az kit szeretünk, viszonozza érzéseinket, oly édes — oly boldogitó!

Önző! — tehát őt is azon szenvedésekre szeretnéd kárhoztatni, melyek saját kebledet betöltik?

Nem — ezt nem szabad tennem! — hideg leszek iránta és közönyös, hogy szivében elfojtsam a lángot, mely az enyimet emészti.

Hiszen csak pár hónapig tart még a küzdés, és mindennek vége lesz! Elhagyom Párist örökre!

Február 3-dikán, 1858.

Mily könnyü azt mondani: *hideg leszek!* s mily nehéz e szándékot kivinni ha szeretünk.

Érzem, hogy legjobb akaratom mellett sem valék képes oly hideg, oly rátartó lenni mint szeretném — és mégis megsértettem, elszomoritottam Angert magamviselete által, s ez oly igen-igen roszul esett!

Mily gyönge, mily szeszélyes vagyok! hiszen ezt akartam, s most midőn jól-roszul

elértem a mit kivántam, búsulok, mint a vásott gyermek.

Ennek nem szabad igy lenni — igyekeznem kell több erőt, nagyobb elhatározást fejteni ki e gyönge szivben, mely nem akarja magát szerelmétől s boldogságától megfosztatni.

Oh! miért, miért engedtem szegény Berkeszi s Baranyiné rábeszélésének — miért mentem Radnótyhoz — hiszen tudtam, éreztem hogy nem szeretem. Ha akkor több önállósággal birok, most szabad vagyok — szabad! s annak adhatnám kezemet ki szivemet birja! — De mit beszélek — hiszen ha életem más fordulatot vesz, ha Pesten, Magyarországon maradok, ha Párisba nem jövök, nem ismerkedem meg Angerrel — oh, nem nem! inkább szenvedni mint őt nem ismerni!

Márczius 19-én, 1858.

Hetekig nem valék képes tollhoz nyulni — oly bus, oly levert vagyok. Szenvedek

— ahhoz szokva vagyok, a sors nem kényeztetett el — de azt, kit szeretünk, szenvedni látni, s tudni hogy mi vagyunk oka fájdalmának, érezni hogy egyetlen szavunk képes volna fájdalmát megszüntetni, s e szót kimondani nem merni — oh! ez fölemészti erőnket.

Anger csakhamar észrevette hidegségemet; s tapasztalván, hogy ez nem muló szeszély, hanem állandó elhatározás: visszavonult némileg, bár látszik rajta, mennyibe kerül neki e visszavonulás. Ő, ki mindig oly nyugodt, oly vidám volt, kit minden érdekelt, ki mindenben élénk részt vett, most komoly, szótalan, szórakozott. Arczának egészséges szinét beteges halványság váltotta fel, s hangja sem a régi; ezelőtt tiszta és csengő volt — most tört és rekedt.

Ritkán jő hozzám, s ha együtt vagyunk, társalgása feszes és erőltetett.

Ezelőtt *kereste* — most *kerüli* az alkalmat velem találkozni vagy pár perczig egyedül maradni, s ha ez mégis megtörténik,

fájdalmas elfogultság tükrözi magát vissza vonásain.

Csak este a szinházban van mindig régi helyén, mindig a régi érdekkel kisérve előadásomat. — Ezek legboldogabb óráim. A szerelem, mondhatnám a szenvedély, mely csordultig tölti be szivemet, kiárad énekemben, játékomban; s távol attól, hogy ezáltal kifáradjak, könnyebbülést érzek — olyan vagyok mint az ki kénytelen álarczot viselni, midőn ezt pár perczre leveheti arczáról.

April 16-án 1858.

A sír szélén álltam — s neki, neki köszönhetem életemet! — Az nap este, midőn utoljára irtam pár sort e lapokra, márczius 19-dikén fölléptem ismét Luciában.

Azon jelenetben, midőn Lucia megőrül, elragadtatva szerepem által, vigyázatlanul közeledtem a gázlámpákhoz a szinpad elején, s egyszerre, könnyü fehér öltönyöm lángba borult.

Fölsikoltottam, s engedve ijedelmem-

nek, futásnak akartam eredni. E pillanatban Anger állt mellettem, balkezével viszszatartóztatott, mig jobbjával lerántotta a vastag szőnyeget egy közel álló asztalról, reám boritotta s eloltotta a tüzet, mielőtt tetemes sérülést szenvedtem volna, aztán karjaira emelt s öltöző szobámba vitt.

Mindez oly rögtön, oly rövid idő alatt történt, hogy ha sebeim nem sajognak, alig tudtam volna, valóság-e az egész.

Midőn e zavarból kissé magamhoz tértem, öltöző szobámban, egy nagy karosszékben találtam magamat, mig Anger előttem térdein hevert s komornám sürgött forgott körülöttem.

Rózám – mindenem — életem! — szólt az orvos, édes anya-nyelvünkön — mentve vagy, hála, hála Istennek, mentve vagy! Oh! ha az iszonyu tüzhalálnak martalékja lettél volna, tul nem éllek! hiszen annyira, annyira szeretlek! — Ne taszits vissza — ne neheztelj! — engedd, hogy csak egyszer, csak egyetlen-egyszer tárjam ki előtted szi-

vemet! Nem tudom többé magamba fojtani szerelmemet — ha eltávolitsz is magadtól — tudnod kell, hogy szeretlek — imádlak!

Olyan voltam, mint a ki álmodik — de az álom oly szép, oly boldogitó volt! — nem birtam szólni, nem tudtam felelni — Oh, ha örökké igy álmodhatnám!

Kezem önkénytelenül a szeretett férfiuéba lopódzott, s ez fölkiáltott: — Nem haragszol — kis kezed felelt már helyetted — nem vagy oly hideg irántam, mint gondoltam — Róza — kedves Rózám, te is szeretsz!

Szivem összeszorult — alig tudtam lélekzeni — mintha fátyol borult volna szemeimre.

— Szeretlek! kiáltottam föl végre, félig öntudatlanul, — szeretlek! de nem vagyok szabad! férjem él!

— Ah! kiáltott föl Anger s arczát elfödte kezével, tehát nem özvegy vagy?

— Nem!

E pillanatban hangosabban kopogtat-

tak az ajtón, mely előtt már pár percz óta léptek hallatszottak, s mikor intésemre a komorna kinyitotta, az impresario és neje léptek be hozzám, s utánuk többen az énekesnők és énekesek közül.

Anger fölugrott az első kopogtatásra; mindenki beszélt, kérdezett, örült és sajnálkozott.

Végre Anger, orvosi minőségben, kijelentette, hogy nyugalomra, pihenésre van szükségem. Mindenkit eltávolitott, komornámmal együtt a kocsiba vitt, s félóra mulva ágyamban valék.

Másnap reggel forró lázban voltam, melyből csak most kezdek lábadozni.

Szükség-e mondanom, hogy Anger gyógyitott ki e betegségből?

Négy napja már, hogy naponként pár órára elhagyom ágyamat, de bár orvosom sokat van nálam, egyetlen szóval sem emlitettük még azt, mi mindkettőnket leginkább érdekel, t. i. szerelmünket.

Sajgó seb ez, melyhez se ő, se én nem

merünk nyulni — pedig igy nem maradhat a dolog köztünk — szólnom kell — azt akarom, hogy tisztán lásson — hogy tudja, miért nem lehetek az övé — miért kell egymástól elválnunk.

April 20-ikán 1858.

Mily nehéz, nehéz óra volt ez! — mindent megmondtam neki — mindent! — tudja, hogy férjem él s hogy nem lehetek az övé soha — soha!

Mennyit szenvedtünk mindketten! — s mennyit küzdöttem saját szivemmel s Anger kéréseivel.

Elfogulva szenvedélye által, Anger azt állitotta, hogy házasságom Radnótyval többé nem érvényes, mivel az által, hogy engem és gyermekét elhagyta s öt év óta tudomást sem vett rólunk, ő maga bontotta föl a frigyet, mely engem hozzá csatolt.

— Két év mulva, igy folytatá, még a törvény is szabadnak fogja önt nyilvánitni, mivel akkor hét éve lesend, hogy férje önt

elhagyta, s azóta hirt nem adott hollétéről. Oh Róza, Róza! ne legyen szigorubb a törvénynél — ha most nem akar enyim lenni, igérje meg legalább, hogy két év mulva nőm leend!

— Lehetetlen ezt megigérnem!

— Tehát nem szólt igazat! kiáltott föl Anger indulatosan — szereti férjét! — szereti azon embert, ki oly gyalázatosan hagyta el önt és gyermekét!

— Csalatkozik! nem szeretem — nem szerettem soha; de neje vagyok, s mig él, nem lehetek másé.

— Róza, legyen irgalmas! nyugalmam, boldogságom — életem függ elhatározásától.

— Örömest odaadnám életemet önért s boldogságáért — de bünt nem követhetek el! ön maga vetne meg később, ha most szerelmem által elvakittatnám magamat.

De miért irnám le körülményesen e nehéz órát, melynek sulya alatt csaknem összerogytam; — emlékezetembe van ez vésve — el nem felejtem utolsó lehelletemig.

Hadd mondjam el, hogy végre győztem; — de mennyi fájdalomba — mennyi lelki gyötrelembe került e győzelem!

Rongált egészségemet ürügyül használván, fölbontám még ma egyezésemet az impresarioval, s pár nap mulva elhagyom Párist.

Nem szólok erről Angernek — jobb ez igy — csak levél által veszek tőle búcsút — erőm igen csekély arra, hogy ezt személyesen tegyem — hátha elhagyna épen a válság perczében?

Brüssel, május 2-ikán, 1858.

Megtörtént — távol vagyok tőle — mily üresnek tetszik nekem a világ s mily sötétnek!

Itt Brüsselben pár hétig pihenek — oly gyönge vagyok még, hogy lábaim alig birnak. Hová megyek azután? — még nem tudom. Nem tudom elhatározni magamat, legjobban szeretnék meghalni! Mit mondtam, hiszen leányomat, kedves kis Jozefámat el

nem hagyhatom! — nem — nem — nekem élni kell gyermekemért — de az élet oly nehéz — oly fárasztó!

Szegény Lenke most is velem van, bár azt hiszem, nehezen vált meg Páristól — de a jó lélek oly áldozatkész, hogy érettem mindent megtesz.

Junius 5-ikén 1858.

Még mindig Brüsselben vagyok, bár erőm meglehetősen helyre állt; de itt csendesen s elég olcsón élhetek, a levegő jó, van elég sétahely, hol Jozéfám élvezheti a szép nyári napokat. Azt hiszem télig itt fogok időzni — aztán ujra munkához látok.

Ma reggel a parkban a véletlen egy hazámfiával vezetett össze, ki hosszas számüzetés után most tér vissza Magyarhonba.

Lenkével együtt ültünk ott, egy óriási fa árnyékában, női munkával foglalkozva, míg leányom mellettünk játszott. Mint mindig, mikor egyedül vagyunk, magyarul társalogtunk, s Jozéfát is párszor magyar nyelven szólitottam meg.

Nem messze tőlünk egy férfiu ült, egyszerü és tiszta, de kissé idegen szabásu öltözetben, az Indépendance-szal kezében, melynek olvasásába el volt merülve.

Józéfa szemközt velem a gyepre ült le, Józéfám — szólitottam meg a gyermeket. kissé hangosabban — ne ülj a gyepre, tudod jól, hogy meg van tiltva. Látod, ott jő már a felügyelő.

A gyermek fölugrott és hozzám futott; de az idegen is felhagyott az olvasással s figyelni kezdett társalgásunkra. Megszokván, hogy az emberek csudálkoznak ha magyar szót hallanak, ez nekünk föl nem tünt, de darab idő mulva az idegen fölkelt, s hozzánk közeledve meghajtotta magát és udvariasan szólt:

Bocsánat hölgyeim, ha bátorkodom önöket megszólitni. De önök magyarul társalognak, s oly rég nem hallottam anya nyelvem édes hangjait, hogy ellent nem állhatok a hatásnak, mely közelebb vonz önökhez.

Én is magyar vagyok; tiz évig éltem távol hazámtól — most utban vagyok hazám felé.

Udvariasan feleltünk az udvarias megszólitásra s egy darabig beszélgettünk honfitársunkkal, kinek neve Zágráby László. Midőn végre elbucsuzott tőlünk, engedelmet kért bennünket meglátogatni, mivel kényte len, utlevele végett, még legalább pár napot Brüsselben tölteni.

Junius 9-iken, 1858.

Alig birom e tollat, annyira reszket a kezem. Pogyászolnak — holnap reggel Párisba indulok — óh mily boldog, mily kimondhatlan boldog vagyok. Övé lehetek — nincs többé akadály, mely bennünket elválaszszon egymástól. — És mégis — nem bün-e ez öröm, e kiáradása a boldogságnak, mikor szabadságomat egy ember — *férjem* halála által nyertem vissza?

Igaz hogy nem szerettem, hogy nem ugy bánt velem, mint férjnek kellett volna nejével bánni, hogy elhagyott a legnagyobb

inségben, s öt éve, hogy ugy szólván holtnak tekintettem — de mégis férjem volt — gyermekemnek atyja!

Hiába —nincs e világon egészen tiszta boldogság — s ez önvádhoz hasonló valami, mi boldogságom közepette nyomja szivemet, a kikerülhetlen méregcsöpp, mely soha sem hiányzik örömpoharunkban.

Hadd jegyezzem föl, miként tudtam meg, hogy Radnóty nincs többé az élők közt.

Zágrâby tegnap látogatását tevén nálam, természetesen beszélgetés közt arról is volt szó, hol töltötte számüzetése idejét.

— Californiában; lőn a felelet.

Összerázkodtam a feleletre. *Californiában*, hová férjem is menni szándékozott. Hátha Zágrâby találkozott vele? ha ismeri? ha hirt hoz tőle?

Ezek — s ezekhez hasonló kérdések hemzsegtek agyamban, lebegtek ajkaimon — s mégis — ki nem tudtam ejteni — mintha torkomon száradtak volna.

Lenke, alkalmasint sejtvén érzéseimet, kérdezte Zágrábytól, sok honfitárssal találkozott-e ott.

— Nehánynyal; felelt ez — többi közt Molitorral és gróf Wass Samuval, kik sok szivességgel voltak irántam.

— Ön is, gondolom, megkisértette szerencséjét az aranykeresésben? kérdeztem, összeszedvén magamat.

— Kerestem, de nem igen leltem. Én s társam nem tartoztunk a szerencsések közé; csak épen annyit leltünk, hogy napról napra elélhettünk.

— Társa is magyar volt?

— Nem, ő lengyel, ki még most is San Franciscóban van. De voltak magyarok, kiknek kedvezett a szerencse; de a mit leltek, azt többnyire el is kártyázták és dorbézolták. Volt köztük főleg egy, ki most dusgazdag lehetne; de a pénznek s aranynak nem volt nála maradása. A mit ma nyert, azt holnap elkártyázta, mig végre a halál vetett véget rendetlen életének.

— A halál? kérdeztem, mig szivem összeszorult.

— Igen, a halál. Épen most két éve, hogy játék közben összeveszvén a többi játékosokkal, ezek egyike lelőtte revolverjével; — nem ritka eset ez erkölcstelen, rendet és törvényt nem ismerő országban. A véletlen ugy akarta, hogy én is épen a pillanatban, mikor e sajnos eset történt, ugyanazon kávéházban költsem el estebédemet, s a szerencsétlen karjaim közt adta ki lelkét.

— Ismerte?

— Párszor találkoztam vele, s tudván, hogy magyar vagyok s szándékom előbb utóbb haza menni, utolsó perczeiben átadta nekem tárczáját óráját s czimeres gyürüjét, hogy ha egykor haza érkezem, kézbesitsem mindezt fiatal nejének, ki hátra maradt gyermekével Magyarországon, midőn férje adósság miatt megszökött.

— Megszökött? adósság miatt? — ki-

áltottam föl küzdvén az ájulással mely környezett — s neve — neve?

— Radnóty Józsi! — felelt Zágráby nyugodtan, Rozetti név alatt ismervén csak engemet.

— Irgalmas ég!

Lenke hozzám futott, s karjaiban fogott föl, mig Zágráby nem értvén mi lelt, a legnagyobb zavarban hagyta el ülését.

Radnóty barátném férje volt; — szólt Lenke végre Zágrábyhoz fordulván; — ezt tudva, nem fog ön állapotán csudálkozni.

Zágráby pár mentegetődző szóval visszavonult; s magunkba maradván, átengedhettem magamat az érzések egész viharának, mely keblemben dúlt.

Pár óra mulva komornám egy lepecsételt, nekem czimzett csomót adott át, melyet épen most hozott el Zágráby.

E csomóban találtam férjem tárczáját, óráját s czimeres gyürüjét. Mind a három tárgyat jól ismertem. A tarcza ajándék volt

tőlem, a gyürüt mindig mutató ujján szokta hordani.

Nem lehetett kétség benne: férjem nem élt többé!

Junius 11-kén, 1858.

Itt vagyok ismét Parisban — ama városban, melyet tört szivvel s ugy hittem — örökre hagytam el; régi szállásonom, mely véletlenül épen üres volt.

Mit csináljak most? fölkeressem Anger-t, ki csak pár lépe snyire, ugyanez utczában lakik? nincs erre bátorságom. Ide hivatom — de megtiltom a bérinasnak, hogy nevem emlitse. Mondja csak, hogy egy idegen hölgy küld orvosért.

Már félórája, hogy az inas visszatért — otthon lelte, — azt üzente, hogy tüstént jő.

Léptek hallatszanak — ez ő, ez ő! — Az ajtó nyilik, Anger a küszöbön áll — mily halvány — mennyire meg van fogyva! Most feléje fordulok — rám ismert!

— Róza! ön itt Párisban — oh! minő boldogság!

— István! a tied! örökre a tied! szabad vagyok!

Karjai közt találom magamat — földön vagyok-e még, vagy az égnek dicsőségében?

Vége.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár
MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

Lauffer Vilmos

kiadó-könyvárusnál Pesten, ujvilág-utca 19. sz.

megjelentek

s ugyanott és minden hiteles könyvárusnál kaphatók

Jósika Julia. *Az élet esélyei.* Regény 1 kötetben 1 frt.

B. Podmaniczky Fr. Álom és valóság. 2 köt. 2 frt 60 kr.
— — Margit angyal, folytatása a „Tessék ibolyát venni“ czimü regénynek. 2 kötet 2 frt 60 kr.
— — kék szemüveges nő. 2 kötet 2 frt 40 kr.
— — egyetlen könycsepp. 2 kötet 2 frt 40 kr.
— — régen történt mindez. 3 kötet 3 frt.
— — a kedvencz. Regény, 2 kötet. 2 frt.
— — Apaly és dagály, naplótöredékek 1 frt 20 kr.

Festetics Leo gróf. A herczeg Esterházy család fővadászatai Ozorán. (Die Hochjagden des Fürstenhauses Esterházy). Vadászati diszalbum, Ferencz József császár Magyarország apostoli királya ő Felségének ajánlva. Német és franczia szöveggel. Prestel J. G. europai hirü s az érdeklett vadászatokban jelenvolt állatfestőnek a helyszinén felvett vázlatok után készült eredeti festményei után előállitott, a széleket bele nem értve 12 hüvelknyi hosszü és aránylagos szélességü tiz fényképpel, a vadászatokon jelenvoltak arczképeit felmutató, kőnyomatú szélékítményekkel ellátott diszes lappal s vadászati helyiségek térképeivel. A gyönyörüen nyomott szöveg széles nagy 4-rét, 34 lap, melyhez a vadászati kürtjelek hangjegyei s az elejtett vadak mennyiségéről szóló vadászlajstrom járulnak. 1870. Szinezetlenül 48 frt.
Szinezve 80 frt.

Gróf Forray Iván utazási albuma Olaszország, Malta és Egyptomból. Legnagyobb magyar diszmü. 100 frt.

Fáy A. érzelgés és világ folyása. — A velenczieк. — Ész és sziv kalandok. 1824. 8-r. 248 l. füzve 1 frt.

— a különös végrendelet. — Az elkésések. — Siós. — Mire szántam a fiamat. 1824. 8-r. 175 l. füzve 1 frt.

— Hulló virágok. A hon lelkes leányainak ajánlva. 1861. 8-rét. 323 lap. füzve 1 frt.

— buza-virágok és kalászok. 2 kötet. 1853. 8-rét. 266, 337 lap. füzve 2 frt.

— a régi pénzek, vagy az erdélyiek Magyarországban. Vigjáték 5 felvonásban. — A közös ház. Vigjáték. — A hasznosi kincskeresés. 8-rét. 239 lap. füzve 1 frt.

Fejér György. honi városainknak, nemzetünk kifejlődésére s csinosbulására befolyások. 1837. 8-r. 92 lap. füzve 40 kr.

— a politikai forradalmak okai. Néhány észrevételekkel. 2. kiadás. 1850. 12-rét. 45 lap. füzve 60 kr.

— utolsó történeti értekezetei a magyarok ősrokonairól. Uj olcsó kiad. 1852. n. 8-r. 104 l. füzve 1 frt 6 kr.

— a kazarokról. 1851.n. 8-rét. 63 lap. füzve 54 kr.

— a kunok eredete. n. 8-rét. 104 lap. füzve 72 kr.

— Bevezetés a philosophiába, vagyis Propädeutica. 1836. 8-rét. 152 lap. füzve 70 kr.

Fekete István. Hazánk egyik igen jeles főispánjának nyilván tett politikai hitvallása. Gr. Dessewffy József jegyzékével bővitve184. 8-rét. 23 lap. füzve 18 kr.

Pest, 1871. Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

JÓSIKA JULIA.

II. KÖTET.

PEST, 1872.
LAUFFER VILMOS TULAJDONA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Lauffer Vilmos

kiadó-könyvárusnál Pesten, ujvilág-utcza 19. sz.

megjelent

és ugyanott s minden hiteles könyvárusnál kaphatók:

Benedicty József. Nilusi emlékek. Uti benyomások Kairótól Philosig. Bevezetéssel ellátta Vajda Victor. Négy fametszetü képpel. 2 frt 40 kr.

Szendrői *Geöcze István*, utazás Braziliába és vissza. 2 kötet 1 frt 80 kr.

Hámos Gusztáv és *Kubinyi* Lajos. Uti jegyzetek nyugot Europa fővárosaiban. 1852/3-ban 1 frt.

Heckenast-Bajza Lenke. Nyugot-Europa. Uti levelek. 1 frt 20 kr.

Szemere Bertalan. Utazás külföldön. I. kötet. Németföld, Francziaország. — II. kötet. Nagy-Britannia s Irland, Németalföld, Belgium, Rajnavidék, Helvétia 4 frt.

Xántus János levelei Éjszakamerikából. 3 frt 18 kr.
— utazása California déli részeiben. 3 frt 20 kr.

*Abbé**** a falu lelkésze. Regény franciából 3. kötet. 2 frt 80 kr.

Born J., II. Izabella. Spanyolhon elűzött királynője vagy a Madridi udvar titkai. Történeti leirás Spanyolhon legujabb idejéből 12 kötet 9 frt 60 kr.

Llorente és *Galois*. A spanyol inquisitio története. 2 kötet. Franciából 1 frt 20 kr.

Sue Jenő, a „bolygó zsidó“. Regény, forditották Pleskott Henrik és többen. 16 kötet. 12 frt 60 kr.

Toldy István, az egyházreformról. 2. kiad. 1 frt 20 kr.

Toldy Stefan, Betrachtungen über die kirchliche Reform. Einem ultramontanen Geistlichen gewidmet. Ins Deutsche übersetzt von Ludwig Hevesi. Vom Verfasser autorisirte Ansgabe 80 kr.

Weber Gyula, a „Democritos“ szerzője nyomán, a legujabb korig kidolgozva. A Pápaság története, 12 köt. 9 frt 60 kr.

Schulte Dr. Frigyes János. Az egyházi és német jog tanára a prágai egyetemen. Emlékirat az államnak az 1870. jul. 18-ki pápai constitutio határozataihoz való viszonyáról. Forditotta az esztergomi érseki főmegye egyik áldozára. 80 kr.

Az iránytű, vagy kereszténység az atheismusban. Megrendelhető minden hiteles könyvkereskedésben. 1 frt 20 kr.

A jezsuitákról. Alkalmi ajándékul mindenkinek irta *** 80 kr.

Montépin Xaver, az élő halott. Regény. Forditotta Lázár Mihály. 5 kötet 4 frt

Télffy Iván, Athén harmincz zsarnoka. Regény 1 frt 80 kr.

Toldy. Adél asztalára 2 frt 40 kr,
— vászonba csinosan kötve 3 frt 20 kr.

B. Ukermann, Aladár. A korteskedők 1 frt.
— Buksi uram életrajza, vadászati elbeszélés. A szöveg mellé nyomott 12 fametszetű képpel, kötve 3 frt 80 kr.

Pest, 1871. Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár